

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİLGİN ADALI'NIN ÇOCUKLARA YÖNELİK ANLATILARINDA
METİNLERARASI İLİŞKİLER**

HAZIRLAYAN

CANSIN ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2022

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİLGİN ADALI'NIN ÇOCUKLARA YÖNELİK ANLATILARINDA
METİNLERARASI İLİŞKİLER**

HAZIRLAYAN

CANSIN ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŐMANI

DOÇ. DR. AHMET DEMİR

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Cansın Erdem tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 05 / 08 / 2022

Tez Adı: Bilgin Adalı'nın Çocuklara Yönelik Anlatılarında Metinlerarası İlişkiler

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Doç. Dr. Özgür İLDEŐ, Çankırı Karatekin Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Ahmet DEMİR, Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Nihal YAVUZ, Başkent Üniversitesi

.....

ONAY

Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 18 / 07 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Cansın Erdem

Öğrencinin Numarası: 21910155

Anabilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Programı: Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Ahmet Demir

Tez Başlığı: Bilgin Adalı'nın Çocuklara Yönelik Anlatılarında Metinlerarası İlişkiler

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 120 sayfalık kısmına ilişkin, 18/07/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 18 / 07 / 2022

Doç. Dr. Ahmet DEMİR

.....

TEŞEKKÜR

Öncelikle bugünlerimi borçlu olduğum, fikirleriyle yolumu aydınlatan, hayatımın her döneminde ve alanında fikirleri ışığında ilerlemekten vazgeçmeyeceğim Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'e minnet ve saygılarımı sunarım.

Uzun ve zorlu tez sürecimde beni her koşulda motive eden, sabırla ve özveriyle beni desteklemekten vazgeçmeyen, güler yüzünü hiçbir zaman eksik etmeden lisans ve yüksek lisans öğrenimimde tecrübeleri ve bilgisiyle yolumu aydınlatan değerli danışmanım, hocam Doç. Dr. Ahmet Demir'e teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemi sağlayan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, hayatımın her alanında çok büyük emeği bulunan babama; her zaman yanımda olduklarını hissettiren aileme; bu süreçte maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, beni her zaman daha iyisini yapabilmem için teşvik eden sevgili eşime teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Cansın ERDEM

Ankara 2022

ÖZET

Cansın ERDEM

**Bilgin Adalı'nın Çocuklara Yönelik Anlatılarında Metinlerarası İlişkiler
Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans
Programı**

Ağustos-2022

Metinlerarasılık, metinler arasındaki her türlü ilişkiyi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Günümüzde metinsellik ölçütlerinden biri olarak kabul edilen metinlerarasılık, herhangi bir metnin kendinden önceki metinlerle çeşitli biçimlerde kurduğu açık ya da kapalı ilişkileri tanımlamak için kullanılır. Alıntı, gönderge, anırtırma, pastiş, parodi vb. biçimlerde ortaya çıkan metinlerarası ilişkiler, bir metnin oluşturulma süreçleri kadar anlamlandırma süreçlerini de ilgilendiren bir ögedir. Okuru, metinler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu geniş bir düzlemde okuma-anlamaya yönlendirir. Dolayısıyla çocuk okurları metinlerarası ilişkilerin zengin/yoğun bir içerikle sunulduğu metinlerle buluşturmak, onların bilişsel gelişimlerini desteklemek ve entelektüel, kültürel, tarihsel, sanatsal, edebî vb. alanlardaki birikimlerini zenginleştirmek açısından önemlidir. Metinler arası ilişkilerin yarattığı zengin içerik, çocuk okurların çok yönlü ve derin okuma-anlama süreçleri geçirmelerini sağlayacak, eleştirel ve analitik düşünme becerilerini geliştirecektir. Bu bakımdan Türkçe öğretiminde metinlerarası ilişkilerin zengin olduğu metinleri (çocuk edebiyatı ürünlerini) seçmek ve kullanmak önemlidir. Türk çocuk edebiyatının üretken yazarlarından Bilgin Adalı'nın anlatılarında zengin/yoğun metinlerarası ilişkilerin olduğunu söylemek mümkündür. Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünlerinde 'metinlerarasılık'ın, en açık biçimde eserlerin dokusuna işlendiği, Türk ve dünya sözlü edebiyat geleneğinden anlatıların (mitler, masallar, destanlar, halk hikâyeleri vb.)

dönüştürmelerle yeniden yazıldığı; sözlü edebiyata özgü pek çok motifin çeşitli metinsel bağlamlarda dönüşüme uğratılarak okura sunulduğu ve okurun edebiyat, tarih, sinema, sanat alanlarının iç içeliğinde çeşitli türlerin ve metinlerin bir arada bulunduğu bir anlamlandırma sürecine dâhil edildiği görülür.

Bu çalışmada başlıca amaç, Bilgin Adalı'nın, seçtiğimiz anlatı türünden yirmi yedi eserini 'metinlerarasılık/metinlerarası ilişkiler' çerçevesinde incelemek, eserlerdeki 'metinlerarası ilişkileri' göstermek ve ilişkili metinlerin izini sürmektir. Amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen, Adalı'nın yirmi yedi anlatısı, metinlerarasılık çerçevesinde incelenerek metinlerin diğer metinlerle olan ilişkileri tespit edilmeye ve Adalı'ya ait çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe eğitiminde kullanılması durumunda nasıl bir metinlerarası ilişkilere dayalı zenginlik ve çeşitlilik sunabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Adalı'nın çocuklara yönelik anlatılarındaki metinlerarası ilişki biçimleri tespit edilmiş ve anlatıların 'metinlerarası ilişkiler' açısından gösterdiği görünüm, tablolar aracılığıyla dikkate sunulmuştur. Anlatıların, metinlerarası ilişkiler bakımından gösterdiği özelliklerin çocuk okurlara yönelik entelektüel, kültürel, tarihsel, sanatsal, edebî vb. katkısına dair değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Bilgin Adalı, çocuk anlatıları, metinlerarası ilişkiler, Türkçe eğitiminde metin seçimi ve kullanımı.

ABSTRACT

Cansın ERDEM

**Intertextual Relations in Bilgin Adalı's Narratives for Children
Baskent University Institute of Educational Sciences, Department of
Turkish and Social Sciences Education, Master's of Turkish Language
Education with Thesis**

August-2022

Intertextuality is a concept used to express all kinds of relationships between texts. Intertextuality, accepted as one of the criteria of textuality today, is used to define the open or closed relations that any text establishes with the previous texts in various ways. Intertextual relations, which appear in the forms of quotation, referent, allusion, pastiche, parody, etc., are an element that concerns the processes of making sense as well as the processes of creating a text. It directs the reader to reading comprehension on a wide platform formed by the relations between the texts. Therefore, it is important to bring together child readers with texts in which intertextual relations are presented with rich/intensive content, to support their cognitive development and enrich their intellectual, cultural, historical, artistic, literary, etc. knowledge. The rich content created by intertextual relations will enable child readers to go through versatile and deep reading-comprehension processes and will develop their critical and analytical thinking skills. In this respect, it is important to choose and use texts (children's literature products) with rich intertextual relations in Turkish education. It is possible to say that there are rich/intense intertextual relations in the narratives of Bilgin Adalı, one of the prolific writers of Turkish children's literature. In Adalı's children's literature, 'intertextuality' is most clearly embroidered into the texture of the works, and narratives from the Turkish and world oral literature tradition (myths, tales, epics, folk tales, etc.) are rewritten with transformations; It is seen that many motifs peculiar to oral literature are presented to the reader by being

transformed in various textual contexts, and the reader is included in a meaning-making process in which various genres and texts coexist within the fields of literature, history, cinema, and art.

The main purpose of this study is to examine the twenty-seven works of Bilgin Adalı from the narrative genre we have chosen within the framework of 'intertextuality/intertextual relations', to show the 'intertextual relations' in the works, and to trace the related texts. By examining Adalı's twenty-seven narratives, selected with the purposeful sampling method, within the framework of intertextuality, it has been tried to determine the relations of the texts with other texts and to reveal how Adalı's children's literature products can offer richness and diversity based on intertextual relations if they are used in Turkish education. In the study, the forms of intertextual relations in Adalı's narratives for children were determined and the appearance of the narratives in terms of 'intertextual relations' was presented through tables. Evaluations were made about the intellectual, cultural, historical, artistic, literary, etc. contribution of the features of the narratives in terms of intertextual relations to child readers.

Keywords: Children's literature, Bilgin Adalı, children's narratives, intertextual relations, text selection and use in Turkish education.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Çalışmanın Problem Durumu	4
1.2.1. Ana problem durumu.....	4
1.2.2. Alt problemler	4
1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları	5
1.4. Çalışmanın Yöntemi	5
1.5. Sayıtlar	6
1.6. Çalışmanın Konusu İle İlgili Yapılmış Araştırmalar	7
1.7. Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi	13
1.7.1. Bilgin Adalı kimdir?.....	13
1.7.2. Metinlerarasılık nedir?	14
1.7.3. Metinlerarasında ilişki biçimleri	17
1.7.3.1. Alıntı/alıntı yapma	18
1.7.3.2. Gönderge.....	18
1.7.3.3. Anıştırma.....	19
1.7.3.4. Parodi	20
1.7.3.5. Pastiş.....	21
1.7.4. Bir metinlerarası ilişki kurma eylemi olarak ‘dönüştürüm/dönüştürme’ ..	22
1.7.5. Türkçe öğretiminde metin seçimi ve kullanımı bağlamında çocuk edebiyatı, metinlerarasılık ve Bilgin Adalı’nın çocuk anlatıları	25
2. BULGULAR VE TARTIŞMA	37
2.1. Bilgin Adalı’nın ‘Dönüştürme’ye/Dönüştürüm’e Dayalı Anlatıları ve Metinlerarasılık	37
2.1.1. <i>Dede Korkut Hikâyeleri</i>	38
2.1.2. <i>Oğuz Kağan Destanı</i>	45

2.1.3. <i>Gilgamiş Destanı</i>	53
2.1.4. <i>Troya Savaşı ve İlyada Destanı</i>	58
2.1.5. <i>Odyseia Destanı</i>	65
2.2. Bilgin Adalı'nın Çocuk Anlatıları ve Ortakbirliktelik İlişisine Dayalı Metinlerarasılık	71
2.2.1. <i>Atlantis'in Çocukları 1</i>	71
2.2.2. <i>Atlantis'in Çocukları 2</i>	73
2.2.3. <i>Atlantis'in Çocukları 3</i>	75
2.2.4. <i>Bizim Sokakta Şenlik Var</i>	78
2.2.5. <i>Çatalhöyük Öyküleri 1</i>	79
2.2.6. <i>Çatalhöyük Öyküleri 2</i>	81
2.2.7. <i>Çatalhöyük Öyküleri 3</i>	83
2.2.8. <i>Dünya Artık Daha Güzel</i>	83
2.2.9. <i>Elif'in Olağanüstü Düşleri</i>	85
2.2.10. <i>Gezgin</i>	89
2.2.11. <i>Güneşi Arayan Çocuk</i>	91
2.2.12. <i>Havşan Öyküleri</i>	94
2.2.13. <i>Kaledibi Sokağı</i>	96
2.2.14. <i>Kariye Hazinesi</i>	99
2.2.15. <i>Kralın Adaleti</i>	101
2.2.16. <i>Mezar Soyguncuları</i>	102
2.2.17. <i>Sümbüllü Köşk</i>	104
2.2.18. <i>Uzaylılar Geliyor</i>	106
2.2.19. <i>Zaman Bisikleti 1</i>	109
2.2.20. <i>Zaman Bisikleti 2</i>	111
2.2.21. <i>Zaman Bisikleti 3</i>	113
2.2.22. <i>Zamana Açılan Kapı</i>	114
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	118
KAYNAKLAR	123

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1.1. Bilgin Adalı'nın <i>Dede Korkut Hikâyeleri</i> adlı anlatısı ve metinlerarasılık	38
Tablo 2.1.2. Bilgin Adalı'nın <i>Oğuz Kağan Destanı</i> adlı anlatısı ve metinlerarasılık	46
Tablo 2.1.3. Bilgin Adalı'nın <i>Gilgamış Destanı</i> adlı anlatısı ve metinlerarasılık	53
Tablo 2.1.4. Bilgin Adalı'nın <i>Troya Savaşı ve İlyada Destanı</i> adlı anlatısı ve metinlerarasılık	59
Tablo 2.1.5. Bilgin Adalı'nın <i>Odysseia Destanı</i> adlı anlatısı ve metinlerarasılık	65
Tablo 2.2.1. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Atlantis'in Çocukları 1</i>	72
Tablo 2.2.2. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Atlantis'in Çocukları 2</i>	73
Tablo 2.2.3. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Atlantis'in Çocukları 3</i>	75
Tablo 2.2.4. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Bizim Sokakta Şenlik Var</i>	78
Tablo 2.2.5. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Çatalhöyük Öyküleri 1</i>	80
Tablo 2.2.6. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Çatalhöyük Öyküleri 2</i>	81
Tablo 2.2.7. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Çatalhöyük Öyküleri 3</i>	83
Tablo 2.2.8. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Dünya Artık Daha Güzel</i>	84
Tablo 2.2.9. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Elif'in Olağanüstü Düşleri</i>	85
Tablo 2.2.10. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Gezgin</i>	90
Tablo 2.2.11. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Güneşi Arayan Çocuk</i>	92
Tablo 2.2.12. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Havşan Öyküleri</i>	94
Tablo 2.2.13. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Kaledibi Sokağı</i>	96
Tablo 2.2.14. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Kariye Hazinesi</i>	99
Tablo 2.2.15. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Kralın Adaleti</i>	101
Tablo 2.2.16. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Mezar Soyguncuları</i>	102
Tablo 2.2.17. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Sümbüllü Köşk</i>	105
Tablo 2.2.18. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Uzaylılar Geliyor</i>	106
Tablo 2.2.19. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Zaman Bisikleti 1</i>	109
Tablo 2.2.20. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Zaman Bisikleti 2</i>	111
Tablo 2.2.21. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Zaman Bisikleti 3</i>	113
Tablo 2.2.22. Metinlerarası İlişkiler Bakımından <i>Zamana Açılan Kapı</i>	115

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

‘Bilgin Adalı’nın Çocuklara Yönelik Anlatılarında Metinlerarası İlişkiler’ başlıklı çalışmamızın başlıca amacı, Türk çocuk edebiyatının üretken yazarlarından Bilgin Adalı’nın (1944-2012) çocuk edebiyatı ürünlerini ‘metinlerarası ilişkiler’ bakımından değerlendirmektir. Metinlerarası ilişkilerin, çocuk okurları, doğal olarak metinlerarası ilişkilere dayalı bir düzlemde ‘ilişki kurma, eleştirel ve analitik düşünme, çoğul düşünme’ gibi üst bilişsel becerilerin öne çıktığı okuma süreçlerine dâhil ettiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan Bilgin Adalı anlatılarının -ki metinlerarası ilişkilerin yoğun olduğu anlatılardır- ‘metinlerarası ilişkiler’ bakımından ele alınıp incelenmesi, metinlerarası ilişkiler bağlamında çocuk okurlar için nasıl bir okuma düzlemi yarattığına dair ipuçları verecektir. Ayrıca Adalı’nın çocuk edebiyatı ürünlerinin ‘metinlerarası ilişkiler’ bağlamında taşıdığı özellikleri ortaya koymak, çocuk okurlara metinlerin diğer metinlerle kurduğu ilişkiler üzerinden taşıdığı entelektüel, kültürel, tarihsel, sosyolojik vb. zenginliğin de görünümünü ortaya koymayı sağlayacaktır.

“Kristeva’nın ortaya attığı ve 1960’lı yılların sonlarından başlayarak her yazınsal çözümlemenin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen ‘metinlerarasılık’, genel bir ifadeyle iki ya da daha çok metin arasındaki bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak tanımlanabilir. Kavram genel anlamıyla bir yenidenyazma (reecriture) işlemi olarak da algılanabilir.” (Aktulum, 2000, s.17). “Metinlerarasılık, metinler arasındaki anlamsal ilişkilere dayanır. Her metin kendinden önceki metinlerle anlamsal ve biçimsel bir ilişki içindedir, her metin başka bir metnin dönüştürülmüş unsurlarla yeniden yazımıdır. Metinlerarasılıkta bir metnin varlığı başka metinlerle, tarihle, gelenekle açıklanır.” (Bars, 2013, s.184).

Gérard Genette, *Palimpsestes*’te metinlerarası ilişkiler için ‘metinsel-aşkınlık’ terimini kullanır ve “bir metin, başka metinlerle açık veya kapalı ilişkiler üzerinden kurulur’ tanımından hareketle her türlü metinlerarası ilişkiyi ‘metinsel-aşkınlık’/‘metin-ötesi ilişki’ (transtextuality) kavramıyla karşılar.” (Genette 1997, s.1’den akt. Erdem ve Demir, 2019) Dolayısıyla metinlerarasılık, bir metnin (sözlü, yazılı, görsel) kendi sınırlarını aşarak diğer metinlerle kurduğu her türlü ilişkiyi ifade etmektedir. Doğal olarak bir metin, diğer metin(ler)le açık veya kapalı, parçasal ya da bütünsel (metnin tamamını

ilgilendiren) biçimde ilişki kurabilir ki bu ilişkilerin her birini tanımlamak için kullanılan kavramlar ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Türkçe eğitiminde, dil eğitiminin genel yapısı gereği, metin-odaklılık söz konusudur. Türkçe eğitiminde okuma, görsel okuma/izleme, dinleme, konuşma, yazma öğrenme alanlarında öğrenme süreçleri metin-odaklı yapılandırılan süreçlerdir. Bu açıdan Türkçe eğitiminde metin seçimi ve kullanımı ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Güneş'in dikkat çektiği üzere metin seçimi ve kullanımı dil eğitimindeki öğrenme süreçlerinin işlevselliğini ve verimliliğini doğrudan etkileyen bir olgu olduğundan önemlidir (2013, s.1-2). Türkçe eğitiminde metin-odaklı öğrenme süreçlerini yapılandırırken 'metinlerarası ilişkiler'in göz önünde bulundurulması ve metin seçimi ve kullanımında, metinlerarası ilişkileri yoğun biçimde içeren metinlerin tercih edilmesinin temel ölçütlerden birisi olması öğrenme zenginliği ve çeşitliliği bakımından önemlidir. Okuma, görsel okuma/izleme, dinleme, izleme, konuşma ve yazma öğrenme alanlarında metinlerarası ilişkileri içeren metinlere yer vermek, metinlerarasılıkla ilgili süreçler, etkinlikler tasarlamak, metin seçimi ve kullanımında metinlerarası ilişkileri ayrıca önemsemek, öğrencilerin metinlerarası ilişkilerin yarattığı alanlarda, anlamlandırma süreçleri yaşamalarını sağlamak, dil becerileri kadar bilişsel beceriler bakımından da önemlidir. İlk ve ortaokullarda, Türkçe derslerinde kullanılan metinlerin çoğu zaman çocuk edebiyatı ürünlerinden seçilmesi, çocuk edebiyatının metin seçimi ve kullanımı için önemli bir kaynak olması çocuk edebiyatı ürünlerini metinlerarası ilişkiler bağlamında ele almayı gerektirir. Son dönem çocuk edebiyatında metinlerarasılık çerçevesinde, özellikle geleneğe ait türlerin, metinlerin/anlatıların (mitolojik metinler, masallar, halk hikâyeleri, fıkralar vb.), folklorik ürünlerin biçimsel, anlamsal ve işlevsel dönüşümlerle yeniden yazıldığı çokça görülür. Günyüz (2022) ve İnce ve Yılmaz (2022)'in dikkat çektiği üzere çocuk edebiyatına yönelik akademik çalışmalarda, çocuk edebiyatı-metinlerarasılık ilişkisinin ele alınması ve metinlerarasılığın çocuk edebiyatı ürünlerindeki izdüşümlerinin takip edilmesi çocuk edebiyatının genel görünümünü ve metinlerarası ilişkiler açısından gösterdiği zenginliği ortaya koymak açısından önemlidir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde metinlerarasılığın mahiyetini, çeşitli metinler üzerinden somutlaştırma yoluyla ortaya koymak, çocuk edebiyatına yönelik akademik çalışmalar yanında, özellikle ilk ve ortaokul Türkçe dersleri için metin seçimi ve kullanımı bakımından Türkçe öğretimine yönelik akademik çalışmalar açısından da işlevseldir. Bu bağlamda çalışmamızda, çocuk edebiyatında kırkı aşkın eser veren Bilgin Adalı'nın, anlatı türünde yirmi yedi eseri incelenmiş, anlatıların 'metinlerarası ilişkiler' bakımından

gösterdiği özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece metinlerarasılığın, Adalı'nın anlatılarındaki iz düşümü takip edilirken Türkçe öğretiminde metin seçimi ve kullanımı açısından Bilgin Adalı anlatılarına dair ipuçları verilmeye çalışılmıştır.

Bilgin Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünlerinin birçoğunda 'metinlerarasılık'ın, en açık biçimde eserlerin dokusuna işlendiği, Türk ve dünya sözlü edebiyat geleneğinden anlatıların (mitler, masallar, destanlar, halk hikâyeleri vb.), folklorik ürünlerin biçimsel, anlamsal ve işlevsel dönüştürmelerle yeniden yazıldığı; sözlü edebiyata özgü pek çok motifin çeşitli metinsel bağlamlarda dönüşüme uğratarak okura sunulduğu ve okurun edebiyat, tarih, sinema, kültür alanlarının iç içeliğinde çeşitli türlerin ve metinlerin bir arada bulunduğu bir anlamlandırma sürecine dahil edildiği görülür. Bu bakımdan Bilgin Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünleri, 'metinlerarasılık/metinlerarası ilişkiler' bağlamında zengin bir içerikle karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmamızda başlıca amaç, Bilgin Adalı'nın, seçtiğimiz anlatı türünden yirmi yedi eserini 'metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık' çerçevesinde incelemek, eserlerdeki metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık ilişkilerini göstermek ve ilişkili metinlerin izini sürmektir. Ayrıca, metinlerarası ilişkiler bağlamında, özellikle bir yazma biçimi olarak 'dönüştürme/dönüştürüm' şeklindeki bir yazma eylemiyle ortaya çıkan anlatılarını (*Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Odyseia Destanı: İthake Kralı Odyseus'un Serüvenleri*, *Gençler İçin Gilgamiş Destanı* gibi) Türk ve dünya sözlü edebiyat geleneğiyle ilişkili olarak ele almak, çocuk edebiyatı ürününe dönüşme dinamiklerini ortaya koymak başlıca amaçlarımızdandır. Diğer taraftan Bilgin Adalı eserleri üzerinden Türk çocuk edebiyatı ürünlerini 'metinlerarasılık' çerçevesinde değerlendirme bakımından bir bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bütün bunlarla birlikte, dolaylı biçimde, çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe öğretiminde kullanımı, okuma, görsel okuma/izleme, dinleme, yazma ve konuşma öğrenme alanlarında metin seçimi, metin kullanımı, metin üretme süreçleri vb. bağlamında 'metinlerarasılık'ın yeri ve işlevlerine yönelik değerlendirmelerin ortaya konulması ve çocuk edebiyatı ürünleri üzerinden Türkçe eğitimi (dil eğitimi)-metinlerarasılık ilişkisinin önemine dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda metinlerarasılığın bütün alt kavramları ile ilgili bilgi vererek bu kavramları Bilgin Adalı eserleri üzerinden örneklendirmeye çalışılmaktadır. Adalı'nın yirmi yedi anlatısı, metinlerarasılık çerçevesinde incelenerek metinlerin diğer metinlerle olan ilişkileri tespit edilmeye ve Adalı'ya ait çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe eğitiminde kullanılması durumunda nasıl bir metinlerarası ilişkilere dayalı zenginlik ve

çeşitlilik sunabileceğine yönelik bir görünüm ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın alanyazına Bilgin Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünlerine dair ipuçları vermesi, Bilgin Adalı anlatılarının metinlerarası ilişkiler bakımından gösterdiği özelliklerin ortaya konulması, çocuk edebiyatı-metinlerarasılık ilişkilerinin (Bilgin Adalı anlatıları üzerinden) değerlendirilmesine dair bakış açısı sunması ve Türkçe öğretiminde Bilgin Adalı metinlerine yer verildiği takdirde çocuk okurların metinlerarası ilişkiler düzleminde nasıl bir içerikle buluşabileceğinin gösterilmesi açılarından çok yönlü bir katkı sunacağı öngörülmektedir. Bilgin Adalı, çocuk edebiyatı, metinlerarasılık, Türkçe eğitiminde metin seçimi ve kullanımı gibi alanlarda yapılacak çalışmalar için de doğrudan ya da dolaylı akademik bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

1.2. Çalışmanın Problem Durumu

1.2.1. Ana problem durumu

Çalışmamızın ana problem durumunu "Bilgin Adalı'nın çocuklara yönelik anlatılarında metinlerarası ilişkilerin görünümü ve boyutları nasıldır? Metinlerarasılığın Bilgin Adalı anlatılarındaki izdüşümü nedir?" sorusu oluşturmaktadır.

Bilgin Adalı'nın çocuk anlatılarının metinlerarası ilişkiler açısından zengin bir içerik sunması (özellikle de 'dönüştürüm'e bağlı olarak ortaya çıkan/anametinselliğe dayalı metinlerarası ilişkiler), doğal olarak, anlatılardaki metinlerarası ilişkilerin izdüşümünü tespit etmeye yönelik soruyu, çalışmamızın problem durumu olarak almak için önemli bir dayanak olmuştur.

1.2.2. Alt problemler

Çalışmamızda ana problem durumunu tanımlayan soruyu cevaplamak amacıyla aşağıda dikkate sunulan, alt sorulara cevap aranmıştır:

-Bilgin Adalı'nın çocuklara yönelik anlatılarındaki metinlerarası ilişkiler nelerdir ve bu metinlerarası ilişkileri nasıl tanımlayabiliriz?

-Bilgin Adalı'nın 'ana-metinsel dönüştürüm'le oluşturduğu anlatılarında dönüşüme tâbi tutulan metinler hangileridir, 'dönüştürme'nin görünümü nasıldır?

-Anlatılardaki metinlerarası ilişkilerin çocuk okurlara sunduğu zenginlik ve çeşitlilik nasıldır?

-Bilgin Adalı'nın, çocuk edebiyatı eserlerini verirken metinlerarası ilişkiler bağlamında beslendiği kaynaklar nelerdir?

-Anlatılar, metinlerarası ilişkiler düzleminde çocuk okurlar için çocuk edebiyatının başlıca hangi işlevlerini yerine getirmektedir?

1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızın çerçevesini belirleyen temel ögeler, Bilgin Adalı'nın çocuklara yönelik yirmi yedi anlatısı ve 'metinlerarasılık'tır. Eserlerin içerdiği metinlerarası ilişkileri ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada Bilgin Adalı'nın, metinlerarası ilişkileri yoğun biçimde gösteren yirmi yedi çocuk anlatısı seçilmiştir. Dolayısıyla çalışmamız, doküman bakımından Bilgin Adalı'nın yirmi yedi eseri ile sınırlıyken çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan ana kavram ise 'metinlerarasılık'tır. Çalışma kapsamında Adalı'nın yirmi yedi eseri metinlerarası ilişkiler bakımından incelenmiş, metinlerarası ilişkilerin hangi yollarla oluşturulduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Anlatılarda rastlanılan metinlerarası ilişkilerin işlevi ve amacı irdelenerek anlatıların metinlerarası ilişkiler üzerinden çocuk edebiyatının hangi işlevlerini yerine getirdiği üzerine değerlendirme yapılmıştır.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamız nitel bir çalışmadır ve nitel çalışma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi/analizi yöntemine dayanmaktadır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir." (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217). Dolayısıyla çalışmamızın esasını oluşturan doküman analizi için başlıca dokümanlar Bilgin Adalı'nın çocuklara yönelik olarak yazdığı ve "metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık" ilişkileri ile öne çıkan anlatılarıdır. Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünü olarak verdiği eserlerinde sözlü edebiyat geleneği ürünleriyle ve Türk ve dünya edebiyatından farklı metinlerle açık ya da kapalı metinlerarası ilişkiler söz konusudur. Dolayısıyla çalışmamızda Bilgin Adalı'nın yirmi yedi eseri, metinlerarası ilişkiler bakımından inceleneceğinden ve eserlerdeki metinlerarası ilişkilerin izdüşümü

üzerine değerlendirmeler yapılacağından çalışmanın olgusal bir çerçevede, ‘metinlerarasılık’ kavramına dayalı olarak doküman analizini içerdiğini söylemek mümkündür.

Doküman analizi; dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünü (orijinallik) kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarından oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.223-231). Bu bakımdan Adalı’nın çocuk anlatılarından yirmi yedi tanesi ‘metinlerarası ilişkiler’ kavramı çerçevesinde ele alınacak ve anlatıların başka metinlerle kurduğu ‘metinlerarası ilişkiler’i tanımlamak amacıyla ‘alıntı, gönderge, anıştırma, öykünme (pastiş) vb.’ açılardan bir veri analizi gerçekleştirilecektir.

Analize konu edilen dokümanlar, Bilgin Adalı’nın sayısı kırkı aşan çocuk anlatılarından yirmi yedi tanesidir. Çalışmamızın amacı, Adalı’nın ‘metinlerarası ilişkiler’in yoğun/zengin olduğu çocuk anlatılarını analiz etmek olduğundan, Adalı’nın çocuk anlatıları arasından amaçlı örneklem yöntemiyle, ‘metinlerarası ilişkiler’i en yoğun/zengin biçimde içeren dokümanları seçilmiştir. “Amaçlı örneklemin amacı, araştırmada çalışılan soruları aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir.” (Patton, 2014, s.46). Dolayısıyla çalışmada, Adalı’nın bütün eserleri arasından anlatı türünde, metinlerarası ilişkiler’i en yoğun/zengin biçimde içeren yirmi yedi eseri incelenmiştir.

Çalışmada, ele alınan anlatılar, ‘metinlerarası ilişkiler’ bağlamında incelenirken, metinlerarası ilişkilerin çocuk okurlara yönelik sunduğu bilişsel, kültürel, entelektüel, eğitsel vb. zenginlik, okuduğunu anlamlandırma sürecinin bir parçası olarak çocuk edebiyatı ürünü olarak göstermiş olduğu işlevsellik(ler) üzerine de değerlendirmeler yapılmıştır. Dolayısıyla dar çerçevede anlatıların ‘metinlerarası ilişkiler’ açısından göstermiş olduğu görüntü ortaya konulurken, geniş çerçevede ‘metinlerarası ilişkiler’in çocuk okurlara yönelik taşıdığı içerik de irdelenmiştir.

1.5. Sayılılar

Çalışmamızın kapsamına giren sayılıları şöylece sıralamak mümkündür:

- Bilgin Adalı’nın çocuk anlatıları, ‘metinlerarası ilişkiler’ açısından yoğun/zengin bir içeriğe sahiptir.
- Adalı’nın ‘metinlerarasılık’ bağlamında, bir yazma biçimi olarak ‘ana-metinsel dönüştürüm’e dayalı olarak ortaya çıkan çocuk anlatıları vardır.

-Adalı'nın çocuklara yönelik anlatılarında 'dönüştürme/dönüştürüm' ile oluşturulmuş metinler, doğrudan sözlü kültürle ve folklorik öğelerle ilişkilidir.

- Adalı'nın çocuk anlatılarında 'metinlerarası ilişkiler, 'alıntı, gönderge, anıştırma, öykünme (pastiş) vb.' çeşitliliktedir.

-Adalı'nın çocuk anlatıları 'metinlerarası ilişkiler' açısından çocuk okurlara edebiyat, tarih, coğrafya, sinema, sanat, kültür vb. pek çok alanda zengin/yoğun bir entelektüel birikim taşımaktadır.

-Adalı'nın çocuk anlatıları, 'metinlerarası ilişkiler' üzerinden kültürel ve evrensel olguları/değerleri çocuk edebiyatının eğitsel işlevlerinden biri olarak çocuk okurlarına taşıyabilmektedir.

1.6. Çalışmanın Konusu İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Yapılan alanyazın taraması sonucunda 'metinlerarasılık' kavramını odağa alan çalışmaların genel olarak kavramın tanımsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi üzerine olduğu, anlatı türünden çeşitli eserlerden yola çıkılarak veya ders kitabı etkinlikleri incelenerek oluşturulduğu görülmüştür. Mit, destan, halk hikâyesi gibi sözlü kültür ürünlerinin yeniden yazım sürecine nasıl dâhil olduğuna değinen ve bu doğrultuda ortaya çıkan 'metinlerarası ilişkiler'i inceleyen bazı çalışmalar da vardır. Bilgin Adalı ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda, çoğunlukla yazarın seçilen çeşitli eserlerinin çocuk edebiyatının genel özellikleri bakımından değerlendirilmesi söz konusudur. Bu çalışmalar, Adalı'nın çocuk anlatılarının yapı, içerik, dil ve anlatım gibi açılardan gösterdiği özellikler ile çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri bağlamında sergilediği görüntü üzerinedir. Anlatıların eleştirel ve yaratıcı düşünmeye etkisi de incelenmiştir. Bilgin Adalı'nın eserleri üzerine 'metinlerarasılık' odaklı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmamızın Adalı'nın çocuk anlatılarını 'metinlerarası ilişkiler' bakımından incelemesi açısından özgün bir nitelik taşıdığını söyleyebiliriz. Yaptığımız alanyazın taramasında çalışmamızın konusuyla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan akademik çalışmaları (tezler, kitaplar, makaleler) şöylece değerlendirebiliriz:

Çalışmamızın çerçevesini belirleyen konular/kavramlar bakımından öne çıkan yüksek lisans ve doktora tezleri için Ulusal Tez Merkezi taranmıştır. Ulaşılan ve incelenen çalışmalar şöyledir:

Demirkıran (2022), “Bilgin Adalı’nın Fantastik ve Bilim Kurgu Türündeki Eserlerinin Çocuk Eğitime Katkısının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, fantastik ve bilim kurgu türündeki eserlerin bugünün çocuklarının eğitime etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada Bilgin Adalı’nın on dokuz eseri çalışma kapsamına alınmış ve incelenmiştir. Eserler öncelikle çocuk edebiyatının temel öğelerine göre sonra bilim kurgu özelliklerine göre incelenmiş ve sonrasında çocukların eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda seçilen ve incelenen eserlerin çocukların eğitimi üzerinde her yönden olumlu etkisinin olduğu kanısına varılmıştır. İncelenen eserlerin dil gelişimini, ahlaki gelişimi, entelektüel ve kültürel birikimi vb. alanlarda çocuğun eğitim ve gelişimini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir.

Vuruş (2016), “Çocuk Edebiyatına Uyarlanmış Klasik Destanlar Üzerine Bir İnceleme-Bilgin Adalı Örneği” adlı yüksek lisans tezinde, Bilgin Adalı’nın destan türünde ‘ana-metinsel dönüştürüm/dönüştürme’ yoluyla oluşturduğu dört eserini (*Troya Savaşı ve İlyada Destanı, Odysseia Destanı, Gilgamiş Destanı, Oğuz Kağan Destanı*) çocuk edebiyatının temel ilkeleri çerçevesinde, karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, resim başlıkları altında incelemiştir. Bu çalışmada, Adalı’nın çocuk edebiyatına taşıdığı klasik destanların, çocuk edebiyatı temel öğeleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, incelenen eserlerin belirlenen ölçütlere uygun olduğu ve mevcut uyarlamaların başarılı olduğu kanısına varılmıştır.

Cebeci (2018), “Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe Dersi Çalışma Kitaplarında Metinsel-Aşknlık” adlı yüksek lisans tezinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan Türkçe dersi çalışma kitaplarındaki etkinlikleri metinsel-aşknlık (metinlerarası ilişkiler) bağlamında incelemiştir. Etkinlikler değerlendirilirken Genette’nin metinsel-aşknlığı tanımlarken yapmış olduğu sınıflandırma esas alınmıştır. Çalışmada, incelenen ders kitaplarındaki etkinliklerinin ne kadarının metinsel-aşknlık yöntemlerini kapsadığı ve bu ilişkilerin işlevleri de ele alınmıştır. Metinsel-aşknlığın Türkçe eğitime, öğrenme alanlarıyla ilişkili olarak başlıca katkıları da değerlendirilmiştir. Çalışmada incelenen sınıf seviyelerine göre kitaplardaki etkinliklerin memnun edici derecede metinsel-aşknlık ile ilişkilendirilebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Durmuş (2017), “Metinsel Aşknlık İlişkileri Kuramına Göre Düzenlenen Metin İşleme Süreçlerinin Okuduğunu Anlama Becerisine ve Okuma Tutumuna Etkisi” adlı doktora tezinde çalışmanın temel amacını “Genette’in Metinsel Aşknlık İlişkileri Kuramı’na göre düzenlenen metin işleme süreçlerinin 7. Sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerisine ve okumaya yönelik tutumuna etkisinin sorgulanması.” (Durmuş, 2017,

iv). olarak açıklamaktadır. Çalışmada, deney grubu öğrencilerinin Türkçe derslerinde ‘Metinsel Aşkılık İlişkileri Kuramı’na göre düzenlenen etkinliklerden genel anlamda memnun oldukları sonucuna varılmıştır.

Akdal (2011), “Metinlerarası Okuma Yaklaşımının İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Yazma Becerilerine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde metinler arası okumanın yaratıcı yazmaya etkisini araştırmıştır. Çalışma, ön test-son test kontrol gruplu deneysel araştırma modeli ile yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, yaratıcı yazma becerisinin metinler arası okumanın uygulandığı öğrencilerde, uygulanmayanlara göre gelişme gösterdiği saptanmıştır.

Çalışmamızın konusuyla ilişkili olarak ele alabileceğimiz kitapları şöylece değerlendirebiliriz:

Aktulum’un (2000), “Metinlerarası İlişkiler” adlı kitabı Türkiye’deki alanyazında ‘metinler arası’la ilgili olarak yapılan ilk kuramsal çalışmalardandır. Aktulum, bu çalışmada önce, “metinlerdeki çizgiselliği keserek ayrışıklık yaratma ve dışsal olanı içselleştirme yöntemi olarak metinlerarasılığın kayda değer birkaç eleştirmene göre eleştiri alanındaki çok sayıda çelişkili tanımlamalarına değinmiş ve 1960’lı yılların yazınsal eleştiri alanında ortaya çıkmasına karşın, biraz daha geriye giderek, ‘metinlerarasılık’ kavramının kökenini Rus Biçimcilerinin çalışmalarında ve özellikle de Mihail Baktin’in yapıtlarında aramıştır.” (Aktulum, 2000, s. 13). Klasik metin anlayışını bir kenara bırakıp yeni bir metin tanımı yapan ve ‘metinlerarasılık’ kavramına yönelen eleştirmenlerin (Kristeva, Barthes, Riffaterre, Jenny, Genette) çalışmalarını izleyerek anlamsal bakımdan kavramın geçtiği aşamaları, aldığı biçimleri, olduğu kuramsal bağlamı ortaya koymuştur.

Aktulum’un (2004) “Parçalılık/Metinlerarasılık” adlı çalışması, metinlerarasılık bağlamındaki terminolojiye yönelik tanımlayıcı bir içerik taşıırken aynı zamanda metinlerarasılığın görünümünü çeşitli anlatılar üzerinden göstermeye yöneliktir.

Aktulum (2013), “Folklor ve Metinlerarasılık” adlı kitabında folklorik bir eserin metinlerarasılık bakımından işleyişini kavramamıza yarayacak tanımlamalar yapmıştır. Aktulum, çalışmada çağdaş dilbilim ve göstergebilimden faydalanarak biçimsel sorgulamalar yapmaya ve folklorik bir eserin söylemsel işleyişini metinlerarasılık bağlamında değerlendirmeye çalışmıştır. Kitap sonuç bölümü ile birlikte sekiz başlıktan oluşmuştur: “Folklor-metinlerarasılık-söylemlerarasılık, folklor-metinlerarasılık-göstergelerarasılık, bir ana-metin olarak Nasreddin Hoca hikâyeleri üzerine kimi dönüştürmeler, folklorun evrenselleri sorunsalı üzerine bir deneme, Nasreddin Hoca

hikâyelerinin kimi evrenselleri üzerine, halk kültürünün posta pullarında yansıtılma biçimleri, İstanbul'un folkloru”.

Baş (2015), “Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı” adlı kitabında çocuk edebiyatı kavramını, Türkçe öğretimi açısından ele almış; çocuk edebiyatını öğretmenlere, çocuk edebiyatı alanında çalışan araştırmacılara ve ailelere yol gösterecek şekilde değerlendirmiştir. Kitabın ilk bölümünde çocuk ve çocuk edebiyatı ilişkisi sorgulanmış ve tartışılmıştır. İkinci bölümde, Cumhuriyet dönemi Türkçe dersi programlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi söz konusudur. Kitabın son bölümünde ise öğrenme alanları açısından çocuk edebiyatı ele alınmış ve dil becerilerinin geliştirilmesinde kullanılabilecek çocuk edebiyatı ürünleri örneklendirilmiştir.

Ögeyik'in (2008) “Yazın Eğitimi ve Metinlerarasılık” başlıklı kitabı; metinlerarasılık-yazın eğitimi ilişkisinin örnekler üzerinden tartışıldığı ve metinlerarasılığın okur boyutuyla değerlendirildiği bir çalışmadır. Çalışmada metinlerarasılığın okuma süreçlerinde yarattığı bilişsel durumlar üzerine değerlendirmeler de söz konusudur.

Atik (2017), “Metinlerarasılık ve Kurmacada Gerçeklik Üzerine” adlı kitabında, çeşitli dergilerde yayımlanmış makalelerini bir araya toplamıştır. Yazar bu kitapta metinlerarası ilişkilerin yalnızca postmodern metinlere özgü olmadığını, yazarların hayatından gelen izlerin ve gerçeklerin izlerinin yazarların metinlerine bir şekilde yansıdığını belirtmiştir. Kitapta gerçek ile kurmaca kavramlarının üzerinde durulmuş, postmodern metinlerin temel kurgu özelliklerinin ne olduğu na dair incelemeler yapılmıştır.

Sever (2019), “Çocuk ve Edebiyat” adlı kitabını okul öncesinden başlayıp ilköğretimle devam eden süreçte çocukların karşılaştığı metinlerin, onların eğitim süreçlerine ne gibi katkıları olduğunun belirlenmesi amacıyla yazmıştır. Edebiyatı ve çocuk edebiyatını tanımsal düzeyde ayrıntılı bir şekilde ele alındığı çalışmada çocuk edebiyatının ‘çocuk-özne’lerin yaşamına etkisi üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Kitapta çeşitli çocuk edebiyatı yapıtlarından örneklere de yer verilmiştir. Kitap; edebiyat-yaşam ilişkisi, çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri, çocuk edebiyatının temel öğeleri ve çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler gibi bölümlerden oluşmaktadır. Kitapta çocuk kitaplarının, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri, kişilik gelişimleri ve toplumsal gelişimleri üzerindeki etkileri de tartışılmıştır. Çocuk edebiyatının temel öğeleri olarak “karakter, konu, ileti, dil ve anlatım, resimler vb.” unsurlar açıklanmış ve bu öğelerin çocuk edebiyatının ilkeleri bağlamında taşınması gereken özellikleri üzerinde durulmuştur.

Yalçın ve Aytaş (2014) “Çocuk Edebiyatı” adlı çalışmalarında öncelikle çocuk edebiyatı ile ilgili kavramlar ve bu kavramların tanımları ile ilgili detaylı bilgiler vermektedir. Çalışmada çocuk edebiyatının genel nitelikleri, çocuklar için yazılan kitaplarda bulunması gereken özellikler de ele alınmaktadır. Ayrıca edebî türler açısından çocuk edebiyatının detaylı bir incelemesi yapılmıştır. Çocuk edebiyatının ülkemizde ve dünyadaki gelişiminin ele alındığı bu çalışmada, öğrenme süreçleri tasarlanırken çocuk edebiyatı metinlerinden nasıl yararlanılabileceği ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme söz konusudur. Halk edebiyatı ürünlerinin çocuk edebiyatı ürünleri açısından önemi kitapta özellikle vurgulanmış ve bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Şirin (2007) “Çocuk Edebiyatı Kültürü” adlı kitabında çocuk edebiyatı, okuma alışkanlığı ve medya konularını eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır. Dijitalleşen dünyada, dijitalleşme ve teknolojinin okuma alışkanlığına etkisi, çocuk edebiyatına bu etkinin nasıl yansıdığı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Çocuk yazarının kim olduğu ile ilgili de kitapta bir bölüm vardır. Değişen dünyanın çocuk üzerindeki etkisini sosyal, kültürel, psikolojik vb. yönlerden ele alan yazar, kitapta Türkiye’de çocuk edebiyatı kültürünün nasıl oluşacağını ve devam ettirilebileceğini okuma alışkanlığı temelinde incelemektedir.

Dilidüzgün (2018) “Çağdaş Çocuk Yazını” adlı kitabında Türkiye’deki çocuk yazını hakkındaki değerlendirmelerini paylaştıktan sonra, çocuk edebiyatında büyük bir öneme sahip olan masal türünü kendi başına bir bölüm olarak ele almakta ve eğitimde masal türünün yerine değinmektedir. Fantastik çocuk kitaplarının eğitimdeki yerini değerlendiren yazar, gerçekçi çocuk yazını hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. Çocuklarına kitap seçmek isteyen ebeveynler ve yazın alanındaki öğretmenler için yol gösterici nitelikte olan bu kitapta bazı çocuk kitaplarının incelenmesi de söz konusudur: Çalışmamızla ilişkili olarak tespit edebildiğimiz başlıca makaleler de şöyledir:

Özay (2009), “Metinlerarasılık ve Türk Halk Hikâyelerinde Ana-Metinsel Dönüşümler” adlı çalışmasında Türk halk hikâyelerinin anametinsellik dönüşümlerini biçimsel ve anlamsal dönüşümler yoluyla incelemiştir. Özay (2009), “Türk halk hikâyelerine metinlerarasılık üzerinden yaklaşmanın, anlatıların anlamsal ve yapısal olarak nasıl katmanlaştığını görmek ve anlatıyı metin olarak çözümlenmek açısından somut veriler sağlayan bir yöntem olduğunu” (s. 6) belirtmektedir. Çalışmanın sonucunda halk hikâyelerine kurdukları metinlerarası ilişkiler açısından yaklaşmanın ve neden bu ilişkiyi kurduğuna, bu ilişkiyi kurarken ne gibi dönüşümleri izlediğine dikkat etmenin anlatıların

kendi dünyalarını ve diğer geleneklerle kurdukları ilişkiyi çözümlmek açısından etkili bir yol olabileceği üzerinde durulmuştur.

Kırılmış (2019), “Derlenmiş Türk Halk Masallarının Çocuk Edebiyatı İçin Yeniden Yazılması” adlı çalışmasında masalların Türk edebiyatında kullanımına genel bir çerçeve içerisinde bakmaya çalışmış ve çocuk edebiyatının başlıca ölçütlerinden olan çocuğa görelilik ilkesiyle Halk Edebiyatı sahasında derlenmiş bazı masalların kurgu ve diline dair değerlendirmelerle yazı dilinin sözlü kültürden ayrılan özellikleri üzerinde durmuştur. Bu araştırmada masalların metinlerarasılık bağlamında dönüştürülmesi üzerinde de durulmuştur. Yazara göre “Halk Edebiyatı sahasındaki masal çalışmalarında ortaya çıkan binlerce metnin çocuk okurlar ve dolayısıyla yetişkinler tarafından yaygın olarak bilinmemesi onların edebiyata taşınmasını da aksatmaktadır. Bu durumda yazarlar, dünyada yaygın bilinen masalları eserlerinde işlemekte ve metnin yaygın olarak bilinmesinden hareket ederek okurla iletişim kurmaktadır.” (Kırılmış, 2019, s. 268)

Kavan ve Akın (2020), “Zaman Bisikleti Fantastik Çocuk Roman Serisinin Kültürel Çözümlemesi” adlı çalışmasında Bilgin Adalı’nın *Zaman Bisikleti* adlı üç ciltlik fantastik çocuk roman serisinde yer alan kültürel unsurların çocuklara aktarımını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda Adalı’nın eserlerinde verilmek istenen kültürel değerlerin fantastik öğeler aracılığıyla, eğlenceli hale getirilerek çocuk okurun zihinsel ve kültürel gelişimini desteklediği belirlenmiştir. Çalışmanın bir bölümünde yer verilen “Taşçı Amca diye bahsedilen kişinin Türk kültüründe demir, demirci, demir ustası gibi metaforlara denk geldiği tespit edilmiştir. Demir ustası Türk destanlarında bilgelik, cesaret, güç ve yardımlaşmayı temsil eder. Kahramanlar çoğu zaman bir demir ustasının yanına gidip akıl danışıp onun desteğini, yardımını alırlar.” şeklindeki değerlendirmeler, doğrudan çalışmamızla bağlantılı olup Adalı’nın eserlerindeki metinlerarası ilişkilerin içeriğine yönelik fikir vermektedir.

Bulut (2018), “ ‘Metinlerarasılık’ Kavramının Kuramsal Çerçevesi” adlı çalışmasında ‘metinlerarasılık’ kavramının genel çerçevesi ve tarihsel gelişimine ışık tutmayı, metinlerarasılığın kullanılma amacı ile yazar, metin ve okur eksenindeki kazanımlarını irdelemeyi amaçlamıştır. Çalışmasında, metinlerarasılığın kullanım amaçlarına, metne kazandırdıklarına ve postmodern söylemde metinlerarasılık konularına değinen Bulut, en temelde kavramın kronolojik geçmişine dair bilgi vermiştir. Metinlerarasılığın ne kadar eskiye dayandığı ve günümüze kadar hangi noktalarda değişiklik gösterdiğini irdelemiştir. Çalışmanın sonucunda, “planlanmamış ve bilinçli olmak üzere iki başlık altında incelenen metinlerarasılığın iki farklı amaçla başvuru bir

yöntem olduğu saptanmıştır. Metne derinlik ve zenginlik kazandırmakla birlikte, hem yazar hem de okur için önem arz ettiği ve metinlerarasılığın yazara, metne ve okura diğer metinlere nazaran daha fazla sorumluluk yüklediği” belirtilmiştir. (Bulut, 2018, s. 17).

Köksal ve Ünal (2008), “Metinlerarası Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi” adlı çalışmasını, metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya etkisini belirlemeye çalışmak amacı ile oluşturmuştur. Araştırma, ön test-son test kontrol gruplu modelle yapılmıştır. Çalışma, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Doğal Afetler” teması odağa alınarak yapılmıştır. Altmış dokuz öğrenciden veri toplanarak elde edilen araştırma sonucunda metinlerarası okuma yapıldığında hem okuduğunu anlama hem de bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında anlamının üst düzeyde gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

1.7. Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi

1.7.1. Bilgin Adalı kimdir?

Bilgin Adalı 11 Aralık 1944 tarihinde Safranbolu’da doğdu. Adalı ilk ve orta öğrenimini Mersin’de tamamladı ve 1969 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu’nda radyo ve televizyon programcılığı konusunda öğrenim gördü. 1968-1976 yıllarında TRT Ankara Televizyonu’nda belgesel filmler, kültür ve sanat programları, çocuk ve gençlik programları hazırladı. 1973’te Türk Dil Kurumu üyeliğine seçildi ve 1976’da Dokuz Eylül Üniversitesi GSF Sinema Televizyon bölümünde öğretim görevlisi, sonra da bölüm başkanı oldu. 1984’te İstanbul’da reklam yazarlığı ve yaratıcı yönetmenlik yaptı. Adalı çocuk anlatılarının ön sözünden önce, kitap yazmaya başlama serüvenini kendi ağzından şöyle anlatır: “İlk büyük yolculuğumu Ay’a yaptım. Jules Verne’in “Ay’a Yolculuk” kitabıyla. “İki Çocuğun DevriÂlemi” kitabını okuyarak tüm dünyayı dolaşıp serüvenden serüvene koştuğumda, beşinci sınıftaydım. Kitapların evreninde unutulmaz geziler yaparken bir de baktım büyümüşüm. Bu kez gerçek yolculuklara çıktım. Yurdumuzun hemen her yanını, dünyamızın da yarısını dolaştım. Bir gün canım sıkıldı hep günümüzde yaşamaktan. “Zaman Bisikleti” ile zaman içinde yolculuğa çıktım. Sonra gördüklerimi oturup yazdım. Bir sürü kitabım oldu.” (Adalı, 2019). Birçok eseri bulunan Adalı’nın kırkı aşkın çocuk anlatısı bulunmaktadır. Adalı 29 Eylül 2012 tarihinde Antalya’da vefat etmiştir.

Adalı’nın çalışmamızda incelenen eserlerinin ulaşabildiğimiz en eski basım tarihleri şu şekildedir: *Dede Korkut Hikayeleri* (2006), *Oğuz Kağan Destanı* (2007), *Gilgamiş*

Destanı (2005), *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* (2005), *Odyseia Destanı* (2005), *Atlantis'in Çocukları 1* (2008), *Atlantis'in Çocukları 2* (2009), *Atlantis'in Çocukları 3* (2010), *Bizim Sokakta Şenlik Var* (2012), *Çatalhöyük Öyküleri 1* (2005), *Çatalhöyük Öyküleri 2* (2005), *Çatalhöyük Öyküleri 3* (2005), *Dünya Artık Daha Güzel* (2005), *Elif'in Olağanüstü Düşleri* (2010), *Gezgin* (2011), *Güneşi Arayan Çocuk* (2013), *Havşan Öyküleri* (2002), *Kaledibi Sokağı* (2006), *Kariye Hazinesi* (2008), *Kralın Adaleti* (2009), *Mezar Soyguncuları* (2011), *Sümbüllü Köşk* (2012), *Uzaylılar Geliyor* (2010), *Zaman Bisikleti 1* (2004), *Zaman Bisikleti 2* (2004), *Zaman Bisikleti 3* (2006), *Zamana Açılan Kapı* (2010).

1.7.2. Metinlerarasılık nedir?

“Kristeva'nın ortaya attığı ve 1960'lı yılların sonlarından başlayarak her yazınsal çözümlemenin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen ‘metinlerarasılık’ kavramı, ana hatlarıyla iki ya da daha çok metin arasında gerçekleşen bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır.” (Aktulum, 2000, s.17). Julia Kristeva, ‘metinlerarasılık’ kavramını ilk olarak 1960'larda, “The Bounded Text” ve “Word, Dialogue, Novel” başlıklı çalışmalarında Bakhtin'in ‘söyleşimcilik (dialogism)’ kavramı ve akademik çalışmalarını tanıtırken Bakhtin'den esinlenerek kullanmıştır (Allen, 2000, s.14-15). Kavram, daha sonra, Roland Barthes, Michael Riffaterre, Gerard Genette gibi isimlerin çalışmalarında çeşitli biçimlerde ele alınmış, geliştirilmiş ve yaygın bir kullanım kazanmıştır (Allen, 2000, Korkmaz, 2017).

Metinlerarasılık, metinleri kendi kendine yeten, kendi içine kapalı sistemler olarak değil, tarihsel derinlikte diğer metinlerle ilişkili olarak farklı metin yapılarının tekrarı ve dönüşümü içeren, başka metinlerin izlerini taşıyan yapılar olarak anlamamız gerektiğini temel yaklaşım olarak ortaya koyar. Dolayısıyla metinlerarasılık, her metni kendi kendine yeten bir bütünlük olarak değil, varlığını başka metinler üzerinden tanımlayan yapılar olarak tanımlamada ısrar eder (Alfaro, 1996, s.268). Metinlerarasılık, metinlerarasındaki anlamsal ilişkilere dayanır. “Her metin kendinden önceki metinlerle anlamsal ve biçimsel bir ilişki içindedir, her metin başka bir metnin dönüştürülmüş unsurlarla yeniden yazımdır. Metinlerarasılıkta bir metnin varlığı başka metinlerle, tarihle, gelenekle açıklanır.” (Bars, 2013, s.184). Dolayısıyla ‘metinlerarasılık’ı, bir metnin diğer metinlerle kurduğu her türlü ilişkiyi tanımlamak için kullanmak mümkündür. Gérard Genette, *Palimpsestes* adlı eserinde ‘metinlerarasılık’ kavramı yerine bir metnin, başka metinlerle açık veya kapalı

kurduğu her türlü ilişkiyi tanımlamak için ‘metinsel-aşkınlık’ (transtextuality) kavramını kullanır (Genette 1997, s.1). Genette, ‘metinsel-aşkınlık’ı, belli bir metni aşan ve onu yazının bütününe açan her türlü soyut ulam olarak tanımlar. Metinlerarasılık ise bu soyut metinsel-aşkınlık içerisinde anılan ilişki türlerinden yalnızca birisidir. Genette, bir metnin diğer metinlerle kurduğu her türlü ilişkiyi tanımlamak için kullandığı ‘metinsel-aşkınlık’ı; ‘metinlerarasılık, ana-metinsellik, yan-metinsellik, üst-metinsellik, yorumsal üst-metinsellik’ şeklinde beş kategoride tanımlar. Bu beş kategori, metinlerarası ilişkilerin biçimlerine göre gerçekleştirilen bir adlandırmadır (Aktulum 2000, s.82-88). Dolayısıyla, Genette, ‘metinsel-aşkınlık’ı en geniş çerçevede her türlü metinlerarası ilişkiyi tanımlamak için kullanırken ‘alıntı, gönderge, anıştırma’ gibi metinlerarası ilişkileri içeren bir kategoriye karşılık olarak dar çerçevede kullanır (s.83-84). Biz çalışmamızda, ‘metinlerarasılık’ı Genette’nin dar çerçevedeki, kategorik kullanımıyla değil; alanyazına yerleşmiş biçimiyle, geniş çerçevede, her türlü metinlerarası ilişkiyi tanımlamak için kullanılan biçimiyle kullanmaktayız.

Edebî metinlerde, diğer metinlerle ilişki kurma sürecini iki şekilde tanımlamak mümkündür.

1. Kolektif bilinçten gelen veya planlanmamış metinlerarasılık,
2. Bilinçli ve amaca yönelik oluşturulmuş metinlerarasılık.

Kolektif bilinçten gelen metinlerarası ilişkiler, yazarların kolektif bilincin bir gereği olarak yaşamı boyunca edindiği kültürel ve evrensel birikimin bir yansıması olarak ortaya çıkar. Yazarlar, birey olarak yaşamları boyunca pek çok metni ve metinsel ögeyi içselleştirirler. Yazma sürecinde, içselleştirilmiş pek çok metin, yazarın kendi oluşturduğu metnin doğal bir parçası olarak ortaya çıkar. Bu doğrultuda, yazarın metni kimi zaman bilinçaltının dışavurumu, kimi zaman da takdir ve hayranlık neticesi olarak yazarın yaşamı boyunca içselleştirdiği pek çok metinden izler taşır. Bu izler, okuru/araştırmacıyı metinlerarası ilişkilere götürse de esasen bu yazar tarafından planlanmış, istendik ve kasıtlı biçimde oluşturulmuş bir metinlerarasılık değildir. Yalnızca yazarın okuma artalanının metnine yansımasıdır. Örneğin, dedektif hikâyelerini okuyan bir yazarın metninde Agatha Christie izlerini görmek oldukça muhtemeldir. Bir diğer metinlerarası ilişki kurma süreci ise bilinçli, kasıtlı ve amaca yönelik olandır. Burada yazar, çeşitli amaçlara bağlı olarak, oluşturduğu metinle başka metinler arasında ilişkiler kurar, başka metinleri kendi metnine taşır. Metinlerarası ilişkileri kurarken de metnin ya da yazarın adını doğrudan ifade etme, başka metinlerden parçaları aynen kendi metnin taşıma, başka metinleri çeşitli yönlerden taklit etme gibi yollar başvurur. Alıntı, anıştırma, gönderge, parodi gibi kavramlar,

metinlerarası ilişkinin hangi boyutta gerçekleştiğiyle ilgili, ‘metinlerarasılık’ın alt başlıklarıdır (Bulut, 2018, s.8-9).

Metinlerarasılık yazar kadar okur boyutuyla da ele alınması gereken bir olgudur. Sonuçta bir okuma-anlama sürecinde metinlerarası ilişkileri anlamlandırma eylemini gerçekleştiren kişi, okurdur ve okurun ‘farkındalık’ı önemlidir. Okuduğu metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiyi fark etmek, okuduğu metnin kendisini götürdüğü diğer metinlerle ilişkisini anlamlandırmak, ‘metinlerarasılık’ta ‘okur’a da önemli bir işlev yüklemektedir. Bu bakımdan Özdemir (2017), metinlerarasılığı “metinlerin anlamlandırılma sürecinde başka metinlerle ilişkilendirilmesini gerekli kılan, bir karşılaştırmalı okuma biçimidir.” (s.11-12) şeklinde tanımlarken okurun etkin oluşuna dikkat çeker. Bu bağlamda metinlerarasılık’la ilişkili olarak gündeme getirilen kavramlardan biri ‘alımlama estetiği’dir. Ekiz (2007), alımlama estetiğinin, edebî metinlerin yorumlanma ve çözümlenmesinde yazar ya da metin merkezli yaklaşımlara karşı olarak, ‘okur’u (alımlayıcıyı) merkeze aldığına ve metni anlamlandıran etkin ve üretici bir kimlikle birincil konumda tuttuğuna dikkat çeker. Metinlerin, öncel metinlerle (prätex) ilişkili olduğu olduğu anlayışından hareket eden ve metinler arasındaki her türlü ilişkiyi inceleyen metinlerarasılık kuramı da aynı şekilde ‘okur’ merkezlidir. Okur, okuduğu metinde çok çeşitli şekillerde kurulan ilişkileri, bağıntıları açığa çıkarmak durumundadır. Dolayısıyla ‘metinlerarasılık’ ile ‘alımlama estetiği’nin her ikisi de ‘okur merkezli’dir ve okurun etkin ve anlam üretici kimliğine vurgu yapar. Okurun metinlerin birbirleriyle oluşturduğu örüntüyü açığa çıkarmaya çalışması, metinlerarası ilişkiler üzerinden metni anlamlandırması ve yorumlaması ‘okuru (alımlayıcıyı)’ merkeze koymak için yeterli bir gerekçedir (s.119). Alımlama estetiği, edebî metinlerin birçok belirsizlikler, boşluklar ve okurun zihninde uyandırılan pek çok soru işaretiyle geldiğinden ‘okur’un, okuma sürecinde doğal olarak metindeki belirsizlikleri ortaya koyma, boşlukları doldurma, sorulara cevap bulma gibi eylemlerde bulunduğuna dikkat çeker. Metnin anlamını oluşturan bir eylem içerisindedir (Kavalcı, 2017, 57). ‘Metinlerarasılık’ da çoğu zaman diğer metinlerle kurulan belirsiz ve boşluklu ilişkilerin ortaya çıkarılmasını gerektirdiğinden bir okuma eylemi olarak ‘okur’a göre anlamlı hale gelen bir çerçeve oluşturur. Çoğu zaman, özellikle de kapalı, belirsiz kurulan metinlerarası ilişkilerin her bir okur tarafından farklı şekilde fark edileceği, belirleneceği; dolayısıyla da her bir okur için farklı bir anlamlandırma sürecinin olacağı bir okuma edimi oluşturur. Bir metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkileri her bir okurun aynı düzeyde fark etmesi ve anlamlandırması mümkün değildir. Her okur, kendi entelektüel birikimine bağlı olarak, ilgi alanına giren

alanlarda yapılmış olan metinlerarası ilişkileri fark edebilecektir. Bu bakımdan kuramsal çerçevede, metinlerarasılıkla ilgili olarak okur üzerinden yapılan tanımlamalara da gerek duyulmuştur. Aktulum (2000) bu konuya değinirken metinlerarasılık bağlamında ‘okur’un önemine dikkat çeker ve bilgin okur ve sıradan okur ayırımından bahseder: “Ancak ister tek bir beti, izlek ya da sözcükten yola çıkarak kurduğu metinlerarası yaklaşımların, sonunda daha çok öznel bir çözümleme izlenimi veren Riffaterre’in yönteminin uygulamasını yapabilecek ‘bilgin’ okur, isterse olağanın ötesinde böyle bir ekinel birikimi olmayan sıradan bir okur söz konusu olsun, sonuçta her metinlerarası yaklaşımda, bir dizi metinlerarası gösterge ya da belirti yardımıyla, bir gönderge, bir alıntı, bir anıştırmanın yorumunun yapılıp anlamının çıkarılması en azından belli alanlarda ya da yazarlar konusunda uzmanlaşmış bir okurun katılımını gerektirir.” (s.192).

Son dönemlerde metinlerarasılık kavramının edebiyatla ya da ‘dilsel olan’la sınırlı olmaktan çıkarılarak çok farklı disiplinlerle/sanatlarla (medya, sinema, tiyatro, dans, mimari vb.) ilişkili olarak yeniden tanımlandığı ve disiplinler/sanatlar arasındaki her türlü alışverişi tanımlamak üzere metinlerarasılık, türlerarasılık, söylemlerarasılık, göstergelerarasılık gibi kavramlarla genişletildiğini söylemek mümkündür (Aktulum, 2011). Dolayısıyla metinlerarasılık bağlamında farklı disiplinlerle/sanatlarla ilişkili çalışmalar için kavramın genişlemesiyle oluşan terminolojiyi de dikkate almak gerekliliğini göz ardı edemeyiz. Metinlerarasılık, bir metnin (sözlü, yazılı, görsel) başka metinlerle kurduğu her türlü ilişki tanımlamak için kullanılan bir kavram olduğundan doğal olarak metinlerarası ilişkilerin kendi içinde çeşitlilik gösterdiğini söylemek gerekir. Bir metnin diğer metinlerle çeşitli biçimlerde ilişki kurduğu düşünüldüğünde her bir ilişki biçimi için ‘metinlerarasılık’la ilgili alt kavramların kullanılması da doğaldır. Diğer bir ifadeyle metinlerarasılık kavramının kapsamına giren her türlü ilişki biçimini, ilişki biçimine özgü dinamikler üzerinden farklı kavramlarla karşılamak bir zorunluluktur. Aşağıda metinlerarası ilişkilerin gösterdiği tipikliğe bağlı olarak her bir ilişki biçimini tanımlamak üzere kullanılan kavramlar ele alınacaktır.

1.7.3. Metinlerarasında ilişki biçimleri

Bu başlık altında, metinlerarasılığın teknik boyutuna da karşılık gelmek üzere metinler arasındaki ilişki biçimleri ve her bir ilişki biçimi için kullanılan kavramlar ele alınacaktır. Aktulum’a (2000) göre temelde iki tip metinler arası ilişki vardır: iki ya da daha çok metin arasında kurulan ‘ortakbirliktelik ilişkisi’ne dayanan metinler arası

ilişkiler; ‘türev ilişkisi’ne dayanan metinlerarası ilişkiler. Ortakbirliktelik ilişkileri: alıntı, gönderge, anıştırma vb. Türev ilişkileri: yansılama (parodi), alaycı (gülünç) dönüştürüm. Bu bakımdan metinlerarasılık ilişkilerini tanımlamak için kullanılan ve kurulan ilişkinin biçimini ifade eden yöntemler şunlardır:

1.7.3.1. Alıntı/alıntı yapma

Alıntı, metinlerarası ilişkilerin en açık/belirgin biçimidir ve bir metnin başka bir metindeki en somut biçimde görünme biçimidir. Metinlerarasılık denilince ilk akla gelen ve yaygın biçimde kullanılan bir yöntemdir. Bir metinde, bir duygu ya da düşünceyi açıklamak, desteklemek, etkileyici bir biçimde anlatmak vb. amaçlarla bir metinden alınan bir parçanın kullanılmasıdır. Diğer bir ifadeyle başka bir metinden bir bölüm, bir metnin bütünlüğü içine yerleştirilerek yeni bir bağlamda anlamlı kılınır. Bir söylemin başka bir söylemde yinelenmesi şeklinde tanımlanabilecek alıntı aracılığıyla en somut ve yalın bir metinlerarası/söylemlerarası ilişki kurulur (Aktulum, 2000, s.94-95). Alıntıda, bir metinden alıntı yapılan parça, başka bir metinden alındığını en açık/somut biçimde gösteren çeşitli işaretleyicilerle (tırnak işareti, italik/koyu yazma, kaynağı gösterme, dipnot düşme vb.) gösterme söz konusudur (Trillini ve Quassdorf, 2010). Alıntı yapmada bir metin, öncül metinle, öncül metinden aldığı, doğrudan ya da dolaylı biçimde ifade edilmiş parça/kısım üzerinden ilişki kurar. Öncül metinden alınan parçanın/kısımın tekrarından ibarettir (Plett, 1991, s.8-9). Dolayısıyla alıntı, bir metinlerarası ilişki biçimi olarak ilişkinin en açık biçimde görüldüğü, çeşitli işaretleyiciler üzerinden belirgin kılındığı, dolayısıyla da okurun özel bir çaba gerektirmeden, kolayca, kurulan metinlerarası ilişkinin farkına vardığı bir metinlerarası ilişki biçimi olarak tanımlanabilir.

1.7.3.2. Gönderge

Gönderge, tıpkı alıntı gibi açık bir metinlerarası ilişki kurma yoludur ve doğrudan bir metnin adını/başlığını ya da yazarın adını anmakla ilgilidir. Gönderge, bir metnin başka metinden alıntı yapmaksızın okuru doğrudan bir metne ya da yazara ismen zikretme yoluyla göndermesidir. Bir eserin veya bir sanatçının isminin metinde açıkça geçmesi, okuru başka metin ve sanatçılara yönlendirir. Eser ve yazar adlarının ya da bir roman, trajedi, şiir kişinin, tarihi bir kahramanın, kutsal kitaplardan birinin adının açıkça anılması ‘gönderge’ üzerinden metinlerarası ilişki kurmaya yöneliktir. Dolayısıyla

gönderge, metinler arası ilişki öncül metinlerin ya da bu metinlerdeki isimlerin zikredilmesiyle ortaya çıkar. Öncül metinle ilgili olarak yapılan isim zikretme, öncül metni/metinleri gönderge durumuna getirir (Aktulum, 2000, s.101-102). Gündoğdu, bir metinde ‘gönderge’lerin anlam oluşturmadaki işlevselliğine dair şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Söz konusu anlam, gönderme yapılan metnin ya da yazarın belirli ve öne çıkan bir özelliği ile ilgili olabilir ve üretilen metnin içerisine bağlama uyum sağlayacak biçimde yerleştirilir. Öncelenen romanda, gönderge yoluyla oluşturulan metinlerarası görünümlerin çok yoğun olarak karşımıza çıkması, romanın anlam evreninin genişliği hakkında yorum yapmamızı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra gönderme yoluyla oluşturulan metinlerarası görünümler okurun bilgi düzeyinin yüksek olmasını gerektirmektedir. Söz konusu ögeler sıklıkla, kahramanların bilgi evrenlerini yansıtmak amaçlı kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.” (2012, s.1899). Bu açıdan gönderge, okur için açık bir metinler arası ilişki kurmakta; herhangi bir metne, öncül metinleri ve bu metinlere ait ögeleri ismen zikretme yoluyla, anlamsal bir derinlik ve genişlik kazandırma işleviyle öne çıkmaktadır. Açıkça isim zikretme söz konusu olduğu için okuru en açık biçimde, doğrudan metinler arası ilişkiyi anlamlandırmaya ardıl metin ile öncül metin(ler) arasındaki anlamsal ilişkileri çözümlenmeye yönlendirme söz konusudur.

1.7.3.3. Anıştırma

Anıştırma, bir metnin ima yoluyla örtük biçimde başka metinlerle kurduğu ilişkidir. Bir metnin başka metinlere ya da o metinlere ait ögelere ima yoluyla göndermede bulunmasıdır (Hogan, 2014, s.119-120). Anıştırmada ilişki kurulan metne/metinlere dair bir hatırlatma, anımsatma söz konusudur. Bu bakımdan anıştırma, örtülü söylemle eşanlamlıdır, örtük bir göndermedir (Aktulum, 2000, s.109-110). Okur için bir anıştırmadaki ima etmeleri bulmak, ‘yazarın zihninde ne olduğu’na dair farkındalıkla ilgilidir (Groves, 2017, s.Xİ). Anıştırmadaki dolaylı, örtük söylemler, ima etmeler okurun elindeki çalışmanın dışındaki metne/metinlere bir çağrıdır. Okuma sürecinde içsel olarak çalışır ve okurun zihninde ima edilen metnin uyandırılmasına yöneliktir. Okurda, ima edilenlerle ilgili bir uyanma söz konusu olduğu an, anıştırma anlamlı hale gelir (Pasco, 1994, s.3-12). Bu bakımdan anıştırma, daha çok okuru ilgilendiren bir metinlerarası ilişkidir. Metinlerarası ilişki, okurun bilgisi ve farkındalığına bağlı olarak anlam kazanır. Anıştırmanın okur tarafından anlaşılması, okurun kişisel birikimine ve çabasına bağlıdır. Aktulum, anıştırmada okurun görevini şöyle tanımlar: “Anıştırma bir yarım alıntıdır. Belli

bir metni, alıntıda gibi, bütünüyle olduğu gibi değil, kısmen, kısıtlı olarak, tam belirtmeden alıntılar. Burada okurun yapması gereken şey yarım ipuçlarından yola çıkarak bütünü tamamlamaktır.” (Aktulum, 2000, s.114). Bu bakımdan anıştırma (dolayısıyla da anıştırmayı oluşturan imalar, sezdirmeler, örtük göndermeler) fark edilmediğinde veya yanlış anlaşıldığında, bunun sorumlusu genellikle yazarlardan ya da metindeki örtük anlatımlardan, imalı kullanımlardan ziyade okurdur. Çünkü anıştırma, okurun okuma edimi, deneyimi ve hazır bulunuşluğuyla ilgilidir (Pasco, 1994, s.10-11).

1.7.3.4. Parodi

Aktulum (2000), parodiyi metinler arasındaki türev ilişkileri bağlamında ele alır ve bir metni değiştirip yeni bir metne/yapıya dönüştürürken destan türüyle (aynı biçimde diğer soylu metinlerle ya da ciddi türlerle) alay etmek olarak tanımlar. Dolayısıyla parodi, bir metni alay etme amaçlı kullanmak ve ona yeni bir anlam yüklemekle ilgilidir. Bunu yaparken de soylu, ağır başlı, ciddi bir metni sıradanlaştırma amaçlı, alay etmeye, eğlendirmeye dayalı bir uyarılma söz konusudur (s.117-119). Koç (2015), parodiyi şöyle tanımlar: “Çoğunlukla ciddi bir ifadeyi gülünç bir etkiyle kullanmak olan parodide özgün metinden anlam yönüyle farklılaşmak esastır. Parodi, ana metnin konu düzeyinde değişikliğe uğratılmasından doğmaktadır. Bir başka yazarın metninin içeriğini değiştirerek ondan gülünç bir etki oluşturmak esastır. Yazar ele aldığı metni değiştirerek anlamsal boyutta bir dönüşüm yapmaktadır.” (s.234). Dolayısıyla parodi, bir metinlerarası ilişki biçimi olarak bir metnin başka metni gülünç etki yaratmak yolunda bir dönüştürmeye tâbi tutmasına karşılık gelir. Genette, metinsel-aşkılık kavramı altında, metinler arasındaki ilişkiler bağlamında parodiyi bir dönüştürme, pastişi (öykünmeyi) ise bir taklit etme eylemi olarak tanımlar (Genette, 1997, s.25-26). Çeşitli kaynaklarda parodi ile ilgili olarak yapılan tanımlamalarda bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, yeniden yazılan bir yapıtın gülünç kılınması ya da yergisel bir amaçla dönüştürülmesi ortak noktalar olarak öne çıkmaktadır (Aktulum, 2004, s.289). Parodi ağırbaşlı, ciddi bir eserin sıradan, gülünç bir içerikle dönüştürmesi eylemi olarak eğlendirme amacı güder ve öncül metinle kurduğu ilişki üzerinden alaycı bir söylem yaratır (Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011, s.10). İçerdiği değiştirme, dönüştürme ve yıkma eylemi, parodiye belirli metinler dışında, kavram olarak geniş bir alan açmıştır (Koç, 2015, s.235). Aktulum, parodinin bu geniş anlamına dair şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Yazınsal bağlamda, klasik dizgede parodi (yansılama) oyunsal ve yergisel bir işlevle bir kuralı çiğneme biçimi olarak tanımlanır. Klasik anlamda

parodi soylu bir metni sıradan bir olaya indirgemeye dayanır” (2004, s.287). Bu bakımdan parodi, dar çerçevede metinlerarası ilişkiler bağlamında bir teknik olarak değerlendirilebileceği gibi geniş çerçevede ise komik bir edebi türe karşılık gelmektedir (Cebeci, 2008). Dolayısıyla parodi, bir metnin, öncül bir metni gülünç dönüştürmeye dayalı olarak alaycı bir söylemle yeniden yazılması olarak tanımlamak mümkündür.

1.7.3.5. Pastiş

Genette, ‘pastiş’i (öykünmeyi), anametinsellik (hypertextualite) başlığı altında bir taklit etme eylemi olarak tanımlar (1997, s.25-26). TDK *Güncel Türkçe Sözlük*’te ‘pastiş’, “Başka sanatçıların eserlerini taklit yoluyla meydana getirilen sanat eseri” (TDK, 2022) biçiminde tanımlanır. Dolayısıyla ‘pastiş (öykünme)’te bir metnin öncül bir metinle kurduğu ilişki, taklit etmeye, öncül metnin ciddiyetini devam ettirmeye dayalı bir uyarlama ilişkisidir.

Pastiş, (öykünme), bir yazarın başka bir yazarın biçimini benimseyerek okurun üzerinde oluşturmak istediği etkiye göre taklit eder. Dolayısıyla bir metnin başka bir metnin içeriğini kendine uyarlamasına bağlı olarak var olmasıyla ilgilidir. Pastişte bir metnin diğer metne öykünmesi yalnızca biçimsel bir taklitle sınırlanmamalı; bir metnin özgün içeriğini, izleğini de taklit etmesi biçiminde de olabilir (Aktulum, 2000, s.133). Pastişte, bir metnin kendisinden önceki metne duyduğu saygı, onu benimseme ve benzerini yapma şeklinde bir amaçlılık söz konusudur ve her iki metin arasındaki taklit etmeyi bu amaçlılık belirler. Pastiş, soylu bir metni taklit etme, benzerini yapma, onun gibi olma, öncül metin taklidi üzerinden bir etki yaratma şeklinde bir eylemin karşılığıdır (Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011, s.14-15). Aktulum, ‘pastiş (öykünme)’i çeşitli yönleriyle şöyle tanımlar: “Öykünme yöntemiyle yazar bir yazınsal türü, özgün bir yapıtın biçimini taklit edebilir. Kimi biçimsel özelliklerin yanında yinelenen izleklere de rastlanır öykünmede. (Örneğin, destan türü söz konusu ise, olağanüstü kavgalar ve olaylar, tanrıların kavgalara karışmaları, silahların betimlemeleri vb.) Bir yazara özgü, bir yazarı belirleyen özellikler yinelenir, taklit edilir. Yine destan türünü örnek alırsak, yazarın yarattığı örgeler, izlekler destandakilere benzer. Kısacası yazar ‘benzerini yapma’ya uğraşır. Öykünme bir metni değil biçimi taklit eder. Bir yapıtın biçimi, ya da ‘anlatım biçimi’ (idéolecte) dolaylı olarak taklit edilir.” (2000, s.133-134). Bu bağlamda, pastiş (öykünme), bir metnin kendisini, başka metinleri taklit etmesi üzerinden var etmesi ile

ilgilidir ve bu taklit etme eylemi biçimsel boyutta gerçekleşirken öncül metinden bir takım öğelerin yinelenmesi de söz konusu olabilir.

1.7.4. Bir metinlerarası ilişki kurma eylemi olarak ‘dönüştürüm/dönüştürme’

Metinlerarası ilişki bağlamında ele alınması gereken kavramlardan biri ‘ana-metinsel dönüşüm’dür. Aktulum (2000), bir metinlerarası ilişki biçimi olarak ‘dönüştürüm’ü/dönüştürme’de, ana-metin düzleminde alt-metnin (ya da gönderge metin) bir oyun düzleminde, çoğunlukla eğlendirmek ya da yermek amacıyla dönüştürülebildiği gibi ciddi düzlemde de dönüştürülebildiğine ve taklit edildiğine dikkat çeker. Genette’in ‘ana-metinsellik’ kategorisine karşılık gelen ‘dönüştürüm/dönüştürme’ eylemi, bir metnin kendisinden önceki metni çeşitli şekillerde dönüştürdüğü, biçimsel ya da izleksel/anlamsal dönüştürmelere uğrattığı bir metinlerarası ilişki biçimidir. Bir gönderge-metnin anlamı üzerinde oynama derecesine göre dönüştürümler (değiştirimler), ‘biçimsel değiştirimler/dönüştürümler’ ve ‘izleksel ya da anlamsal değiştirimler/dönüştürümler’ şeklinde iki başlıkta toplanabilir. (s.142).

Çoğu zaman, yazarların kendi yazma edimlerinde önceki metinleri alarak dönüştürdükleri, dönüşüme uğrattıkları, gönderge-metni çeşitli bağlamlarda yeni uyarlamalara gittikleri, kendi kurguları/tasarlamaları içerisinde alt-metnin/gönderge-metnin çeşitli öğelerini yinelerken eksiltme ve genişletme gibi işlemler gerçekleştirdikleri vb. görülür. Parodik düzlemde ya da öykünmeye, ciddi taklide/dönüşüme dayalı olarak yapılan ‘dönüştürümler’, doğal olarak öncül metin ile ardıl metin arasındaki metinler arası ilişkiyi ele almayı zorunlu kılar. Çalışmamızda, Bilgin Adalı’nın ‘(edebî) dönüştürüm’ü bir yazarlık eylemi olarak çokça tercih etmesi ve çocuk okurlar için ana-metinlerin ciddi bir düzende taklit edildiği/dönüştürüldüğü/yeniden yazıldığı anlatılar (*Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Odyseia Destanı: İthake Kralı Odysseus’un Serüvenleri*, *Gençler İçin Gilgamiş Destanı* gibi) yazması, ‘dönüştürüm/dönüştürme’ kavramı üzerine kısa bir değerlendirme yapmayı gerektirmektedir. ‘Dönüştürüm’ kavramını ‘yenidenyazma’ ile ilişkilendirmek mümkündür. Aktulum (2000), bir metinlerarası ilişki eylemi olarak ‘yenidenyazma’yı şöyle tanımlar. “Yeniden-yazma genel olarak, hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi(dir).” (s.236). ‘Yenidenyazma’ sonucu ortaya çıkan bir metni önceki metnin yeni bir versiyonu olarak ele almak mümkündür. Bir yazar, düzeltmek, değiştirmek, ayrıntılandırmak, genişletmek, kısaltmak

vb. amaçlarla kendi metinlerinden birini de yeniden yazabilir (s.236). Yenidenyazma, daha önce mevcut olan bir metni, çeşitli bağlamlar içerisinde, dönemseller koşullara bağı olarak yeni bir bakış açısıyla tekrar kaleme almadır. Dolayısıyla yenidenyazma eylemi, her iki metni birbirine bağlayan metinlerarası bir ilişki kurar. Yenidenyazma çoğu zaman edebî eserlerin dönüştürme işlemine tâbi tutularak yeniden kaleme alınmasıyla ortaya çıkar ki bu da ‘edebî dönüştürüm’ kavramını yaratır. İlk edebî metinlerden günümüze yenidenyazma ve edebi dönüştürüm en sık başvurulan yöntemlerdir (Köktürk, 2007, s.271). Aktulum’un ‘yenidenyazma’yı bir metni yinelemek, yalın bir aktarım biçiminde değil de işlemek, yeniden kurgulamak, dönüştürmek biçiminde tanımlaması önemlidir: “Yenidenyazma bir metnin edilgen bir yineleyimi, yalın bir aktarımı değil, bir ‘iş’ gerçekleştirmek, bir başka deyişle ana-metni yeni bir bağlamda işlemektir; onu yeniden kurgulamak, gösteren ve gösterilen düzleminde, dizisellik ve dizimsellik bakımından dönüştürmektir. Bu işlem değişik yöntemlere: yansılama, öykünme, çeviri, taklit, bağlam değiştirme, uyarlama ya da ciddi düzende biçimsel ve anlamsal dönüştürme (değiştirme) biçimlerine göre gerçekleştirilmektedir. ‘Uyarlama’, yenidenyazmanın biçimlerinden biridir ancak tüm yenidenyazma işlemleri zorunlu olarak bir uyarlama değildir.” (2015, s.10-11). Bu açıdan bakıldığında ‘dönüştürüm/dönüştürme’yi; tarihsel derinliğiyle edebiyatı bir esin kaynağı olarak görme, taklit etme, bir metni biçimsel, izleksel ya da anlamsal dönüştürümlere uğratma, çağları aşan pek çok edebî eseri, dönemin koşullarına ve değişen dünyaya göre yeniden tasarlama, kurgulama ve çağları aşarak günümüze kadar gelen edebi eserleri dayanak noktası yaparak okur üzerinde etki yaratma, evrensel kavram, olgu ve değerleri gündeme getirme, mevcut eserlerden döneme uyarlanmış yeni versiyonlar yaratma vb. amaçlarla gerçekleştirilen bir yazma eylemi olarak tanımlamak mümkündür.

‘Dönüştürüm’ü/dönüştürme’yi Genette’in metinlerarası ilişkileri tanımlamak için kullandığı kategorik adlandırmalardan birisi olan ana-metinsellik (hypertextualite) çerçevesinde ele almak mümkündür. “Ana-metinsellik, bir B metni’ni (yani ana-metin: ‘yalın ya da dolaylı bir dönüşüm işlemiyle önceki bir metinden türeyen her metin’) ondan türeyen bir A metni’ne (alt-metin, gönderge-metin) yalın bir dönüşüm ya da öykünme ile bağlayan ilişkidir. Bir taklit ilişkisine göre gerçekleşen pastiş (öykünme) ve bir dönüşüm ilişkisine göre gerçekleşen parodi (yansılama) ve alaycı dönüştürüm, ana-metinsellik başlığı altında yer alırlar.” (Aktulum 2000, s.84-85). Ana-metinsellikte bir metnin kendisinden önceki metinlere öykünmesi, onları taklit etmesi, dönüştürmesi, yeniden yazması vb. biçiminde eylemler söz konusudur. Dolayısıyla ister bir dönüşüm ister bir taklit ilişkisine dayansın, mevcut bir metnin yeni bir versiyonu olarak metin oluşturma

işlemi ‘dönüştürüm/dönüştürme’ olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla ana-metinsel dönüşümlerde, bir metin (ana-metin) kendisinden önceki metinle (alt-metin ya da gönderge-metin) kurduğu metinlerarası ilişkinin bir türeme ya da varyantlaşma ilişkisine dayandığını söyleyebiliriz. Okuma sürecinde, yinelenen öğeler kadar dönüşüme uğrayan öğeleri takip etmek gibi bir okuma eylemi gerektirir. Aktulum, (2013), ‘dönüştürüm/dönüştürme’ ve bu kavramla ilişkili olarak ‘yenidenyazma’ eylemi ile özellikle sözlü geleneğe ait türlerin, metinlerin/anlatıların (mitolojik metinler, masallar, halk hikâyeleri, fıkralar vb.), folklorik ürünlerin biçimsel, izleksel, anlamsal ve işlevsel dönüştürmelerle yeniden yazıldığına dikkat çeker. Özay (2007) da, sözlü yapıtların metinlerarası ilişkiler düzleminde çoğu zaman, ‘dönüştürme’ye tâbi tutulduğunu ve metinlerin yeni versiyonlarının ortaya çıktığını, dolayısıyla da ‘ana-metinsel dönüşüm’lerin önemli bir metinlerarası ilişki biçimi olarak ortaya çıktığını vurgular.

Aktulum, yenidenyazmayı, “hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi olarak tanımlanabilir. Bir yazar, düzeltme yapmak, derinlik katmak, yeni bir işlevle donatmak vb. amaçlarla başkalarının yapıtlarını olduğu kadar kendi yapıtlarından birini de yeniden yazabilir. Birinci durumda bir yenidenyazma’dan (réécriture), ikinci durumda ise bir öz-yenidenyazma’dan (auto- réécriture) söz edilebilir.” (2004, s.304) şeklinde tanımlarken ‘ana-metinsel dönüşüm’lere de dikkat çekmiş olur. Dolayısıyla bir metinlerarası ilişki biçimi olarak ‘dönüştürüm’de/‘dönüştürme’de bir metnin, öncül metni yineleyen tarafları olduğu kadar kendine özgü tarafları olduğunu söylemek gerekir. Diğer bir ifadeyle ‘ana-metinsel dönüşümler’de, ana-metin ile alt-metin/gönderge-metin arasındaki metinlerarası ilişkilere dair okuma eylemi, yinelemeleri ve dönüştürmeleri ortaya koyma ve bunlar üzerinden bir anlamlandırmayı içerir. Ana-metinsel dönüşümlerin hangi boyutta/boyutlarda gerçekleştiğinin ortaya konulması, metinler arasındaki benzeşik ve farklı yönleri ortaya koymak bakımından önemlidir.

‘Dönüştürüm’e/’dönüştürme’ye bağlı olarak ortaya çıkan metinler, ilişkili oldukları öncül metinlerin yanında özgünlük ve yaratıcılık öğeleri bakımından olumsuzlanmasına, eleştirilmesine neden olabilir. Ancak dönüştürme ya da yenidenyazma ile ortaya çıkan metinlerin de kendine özgü, yaratıcı tarafları olduğunu unutmamak gerekir. Özay, bir yazma eylemi olarak ‘dönüştürüm’de, özgün bir söyleme sahip olunamayacağı gibi bir düşüncenin yanlışlığına dikkat çekerken söylemler arası ilişkileri ortaya koymanın önemini vurgular: “Bununla birlikte, metni yazan ya da söyleyenin hiçbir şekilde yeni malzeme oluşturamayacağı, özgün bir söyleme sahip olamayacağı gibi bir yoruma varmaktan ziyade

her söylemin diğerk söylemlerle ilişki içinde olduğu ve bu ilişkinin yarattığı “sürerlilik” ve “bütünlük” üzerinde durulmalıdır.” (Özay, 2007, s.169) ‘Dönüştürüm/dönüştürme’ yalnızca yazılı metinler için değil sözlü metinler için de söz konusudur. Özellikle postmodern edebiyatta sözlü kültür metinlerinin içinde bulunulan döneme ve toplumsal dinamiklere bağılı olarak dönüştürüldüğünü söyleyebiliriz. Dolayısıyla da pek çok modern ve postmodern anlatıda, dönüştürüm/dönüştürme içerisinde sözlü kültüre ait motiflerin, formellerin, izleklerin yinelendiğini görmek mümkündür. Çoğu zaman, sözlü kültür ürünlerinin dönüştürülmesinde ya da yeniden yazılmasında, geleneğin devam ettirilmesi, kültürel aktarımın öncelenmesi, okur üzerinde etki yaratılması vb. amaçların etkin olduğunu görürüz. Bilgin Adalı’nın da *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Odysseia Destanı: İthake Kralı Odysseus’un Serüvenleri*, *Gençler İçin Gilgamiş Destanı* gibi çocuk anlatılarında, ‘(edebî) dönüştürüm/dönüştürme’ biçiminde değerlendirebileceğimiz bir yazma edimini tercih ettiğini görmekteyiz. Adalı’nın bu anlatıları aracılığıyla çocuk okurları Türk ve dünya edebiyatının önemli sözlü kültür ürünleriyle buluşturduğu; özellikle dil ve anlatım itibarıyla gerçekleştirdiği dönüştürümlerle çocuğa görelilik ilkesini hayata geçirdiğini ve metinleri farklı yaş seviyelerinde çocuk okurlara yönelik eserlere dönüştürdüğünü söyleyebiliriz. Çalışmamızda Adalı’nın bu tür eserleri, metinlerarası ilişkiler bağlamında, ciddi düzlemde taklit etme, ‘dönüştürme’/‘dönüştürüm’ ve üzerinden ele alınacak ve ‘ana-metinsel dönüşümler’ düzleminde ortaya çıkan yazma ediminin dinamikleri incelenecektir.

1.7.5. Türkçe öğretiminde metin seçimi ve kullanımı bağlamında çocuk edebiyatı, metinlerarasılık ve Bilgin Adalı’nın çocuk anlatıları

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.” (Şirin, 2007, s.16). “Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili birer uyarıcı olmalıdır.” (Sever, 2019, s.19). Dursunoğlu (2015) “Çocuk edebiyatı, çocukların dil

gelişimine katkıda bulunan, onların edebî ihtiyaçlarını karşılayan; çocuklar için, çocuklara göre yaratılmış edebiyattır.” (s.32) tanımını yapmıştır.

“Çocukluk döneminin, hem okul öncesi hem de örgün eğitimi kapsamı, bireyin kendisini geleceğe hazırlayan temel eğitimi alması anlamına gelir. Bireyin temel eğitim aldığı bu özel dönemde ise farklı istek ve ihtiyaçları bulunur. Günümüzde toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterse de çocukluk dönemindeki bireylerin kendilerine özgü fiziksel, sosyal, kültürel ve duygusal istek ve ihtiyaçları yetişkinler tarafından karşılanır. Bununla birlikte çocukların, duygusal gereksinimleri ise onları manevi anlamda doyuma ulaştıran, onlara hayal dünyasının kapılarını açan, duygu ve düşüncelerinin toplumsal yapı içinde oluşmasına katkıda bulunan edebiyat aracılığıyla karşılanır.” (Tüfekçi Can, 2014, s.6). Çocuk edebiyatının en önemli işlevi çocuğun duygusal istek ve ihtiyaçlarını karşılaması; ruhsal gelişimine katkıda bulunmasıdır. Çocuk, estetik haz ihtiyacını karşılar ve hayal dünyasını geliştirir. Çocuk edebiyatı sadece okuma-yazma bilen okul çağındaki çocukların değil okul öncesi dönemdeki çocukların da ihtiyaçlarını karşılar. Çocuğun okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı eserleriyle karşılaşması ileriki dönemde yaratıcı düşünme becerisinin ve hayal dünyasının gelişimine katkıda bulunur. Çocuk edebiyatıyla erken dönemlerde karşılaşan çocukların yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi geliştireceğinden, sosyalleşme sürecinde de şanslı olacaklardır. Çocuk edebiyatı, temel dil becerilerinin (dinleme, okuma, konuşma, yazma) geliştirilmesinde de önemli bir yere sahiptir. Anlama sürecinin temel dil becerilerinden olan okuma ve dinlemenin gelişmesi ve bir alışkanlık oluşturması açısından çocuk edebiyatı ürünleri büyük önem taşır. Baş’a göre çocuk edebiyatının bu açıdan en büyük katkısı okuma becerisine yöneliktir. Bireyin yaşamında, anlamaya yönelik tüm edinim alanları çocuk edebiyatıyla birlikte gelişecek ve alışkanlık haline dönüşecek okuma ve dinleme becerilerine bağlıdır. Çocuk edebiyatı, yazma becerisinin gelişmesinde de önemli rol oynar. Bireyin edebi türleri kullanabilme ve edebi türlere karşı farkındalık kazanma konusundaki gelişimi edebi ürünleri yorumlayabilme ve üslup sahibi olabilme konusunda beceri kazanmasını sağlar.

“Kitapların dünyasıyla tanışan, bu dünyanın kendine sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getiren bireyler için eleştirel okuma becerisini edinme süreci de başlamış demektir. Eleştirel okuma, eleştirel düşünme yetisiyle koşutluk gösteren bir beceridir.” (Sever, 2019, s.26). Eleştirel okuma becerisi, demokratik toplumların gereksinim duyduğu, düşünen-duyarlı kişilerin edinmesi gereken bir beceridir. “Çocuk kitapları, duyarlık kazandıran, düşünceyi geliştiren özellikleriyle, çocuklarda eleştirel okuma-düşünme

becerisinin kültürel alt yapısını oluşturur. Eleştirel okuma becerisi, temeli çocukluk yıllarında kitaplarla atılan, ‘okuma kültürünün’ yapılanmış biçimi olarak da adlandırılabilir.” (Sever, 2019, s.27). Dolayısıyla çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların dil becerilerini geliştirmede ve duygu, düşünce ve hayal dünyalarının zenginleştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirirler.

Çocukların dünyası yetişkinlerden farklıdır. Çocukluk özel bir dönem olarak kabul edilir ve bu bağlamda çocuklar için yazılan eserlerin de onlara uygun olması gerekir. Çocuğun yetişkinlerden farklı özellikler taşıması, farklı istek ve ihtiyaçlarının olması göz önünde bulundurulduğunda, onlar için yazılan eserlerin de onların istek, ihtiyaç ve gelişim özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun duygusal ihtiyaç ve isteklerini karşılamanın yanı sıra çocuğun dil ve kişisel gelişimine, bilişsel ve sosyal gelişimine de katkı sunmaktadır. Şirin, “çocuk edebiyatını ‘çocuklar için edebiyat’, ‘çocuk bakışı’, ‘çocuğa görelik’ ve ‘çocuk gerçekliği’ kavramlarının çerçevelediği bir alanda tanımlar. Çocuk edebiyatında sanatçı ile çocuk arasındaki kopukluğun giderilmesi amacıyla sanatçının çocuk edebiyatının iki temel ölçütü olan ‘çocuğa görelik’ ve ‘çocuk gerçekliği’ne göre hareket etmesi özgün bir edebiyat için hem gerekli hem de zorunludur. Çocuk edebiyatında ‘yalınlık’ ilkesinden konuda, ifadede, anlatım ve anlamda basitlik değil, yalınlık anlaşılmalıdır. Çocuk edebiyatında tema, konu, içerik yanında biçim ve biçimi belirleyen üç temel kavram ‘çocuk bakışı’, ‘çocuğa göre’lik ve ‘çocuk gerçekliği’dir.” (Şirin, 2016, s.23-24). Sever (2019)’e göre çocuk adına yazma sorumluluğunu üstlenenlerin, çocuk kitaplarının okuma kültürü açısından işlevini gerçekleştirebilmesi için; çocuğun bakış açısıyla yaşamı ve olayları algılaması, çocuğun gözüyle dünyaya bakması beklenir. Ortaya çıkan ürünlerin çocuğa göre olması ve yazınsal bir nitelik taşıması için önemli belirleyiciler çocuk gerçekliği ve bu gerçekliği çocuklara aktaracak sanatçı duyarlılığıdır.

Çocuk edebiyatının dayandığı kaynaklar vardır. Bunlar ninni, masal, efsane, mit, destan, fıkra ve diğer kaynaklardır. Halk edebiyatı ürünleri, bütün edebî türlerde olduğu gibi çocuk edebiyatına kaynaklık eder. “Modern bir çocuk edebiyatı kurabilmenin yolu öncelikle folklorla yaslanmayı gerektirir. Halk edebiyatına ait ürünlerden özellikle ninni, masal, efsane, destan gibi türler gelenekten ödünç alınarak, yeniden yazılabilir, çağdaş bir çocuk edebiyatının temelini oluşturabilir.” (Ungan, Arıcı, Şimşek, 2016, s.163) Sözlü kültür ürünleri hem ‘dönüştürüm/dönüştürme’ tâbi tutularak hem de bazı motiflerin kullanımını açısından çocuk edebiyatında kullanılmaya çok elverişlidir. Kültürün devamı ve çocuklara kazandırılmak istenen entelektüel birikim ve değerler için halk edebiyatı ürünleri

çocuk edebiyatının kaynağı olarak karşımıza çıkar. Halk edebiyatı ürünlerinin çocuk edebiyatı ürünlerine kaynaklık etmesinin önemini Yalçın ve Aytaş (2014, s.53-54) maddeler halinde şöyle sıralamıştır:

“1. Türkçe’nin etkili ve güzel kullanılmasında, halk edebiyatı ürünlerinin önemli bir yeri vardır.

a. Tekerlemeler, ninniler ve halk şarkılarını çocukların etkili ve standart bir dili, dilin ses unsurlarını eksiksiz ve başarılı bir biçimde kullanabilme becerileri bakımından,

b. Dili, yaratıcı zekâ ürünleri ile birleştirerek kullanma yeterliliği bakımından.

2. Halk edebiyatı ürünleri, içinde yüzlerce yıllık geçmişe ait ortak söyleyiş unsurları olan atasözleri, deyimler, şiirler ve söyleyiş kalıplarını barındırır. Bu unsurların çocuklar tarafından öğrenilmesi ve kullanılması, toplum içinde iletişim kurma ve anlaşma zeminini oluşturur.

3. Halk öyküleri ortak kültür unsurlarının gelişmesine ve canlı bir biçimde toplum ilişkilerinde kullanılmasında çocuğa yardımcı olduğu için toplum içinde dayanışmayı ve kardeşlik duygusunu geliştirir ve güçlendirir.

4. Çocukların kendine özgü tutum ve davranışları ile kültürel kimliklerini taşıyabilmelerini ve içinden çıktıkları topluma sevgiyle bağlı olmalarını sağlar.

5. Çocukların hayal güçlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur. Halk edebiyatı içinde bulunan olağanüstülüklerin çocukların yaratıcı zekâ ve hayal güçleri üzerindeki olumlu etkileri, onların yapıcı ve yaratıcı nitelikler kazanmasını sağlar.

6. Olağanüstülükler dışında genellikle sözlü bir gelenekten kaynaklandıkları için, dil süzülerek berraklaşmış ve sade bir söyleyiş biçimini almıştır. Bu özelliklerin çocuklara öğretilmesi onların anlatma becerileri üzerinde birçok bakımdan olumlu etki yaratır.”

Çocuk edebiyatının kaynakları, çocuk edebiyatında dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar ve birçok araştırma sonucuna bağlı olarak ortaya çıkan, iyi bir çocuk edebiyatı ürününün nasıl olması gerektiği ile ilgili görüşler vardır. Bu görüşlerden yola çıkarak, çocuk edebiyatının gerçekten hem estetik haz ve birikim açısından hem de değerler eğitimi ve daha birçok gelişim süreci açısından çocuklar üzerindeki etkisinin çok önemli olduğunu söylemek gerekir. Çocuk edebiyatı pek çok çalışmada çeşitli açılardan ele alınmıştır. Çocuğa görelilik, uygunluk, dil ve anlatım, çocuğun yaş grubu, pedagojik unsurlar gibi birçok konunun önem arz ettiği çocuk edebiyatı, araştırmacılar tarafından en doğru tanımı, nitelikleri ve özellikleri bulmak için dikkatle çalışılan bir konu olmuştur. Bu bakımdan çalışmamızda, Bilgin Adalı’nın çocuk anlatılarının ‘metinlerarasılık’ bağlamında

gösterdiği özelliklerin ele alınıp incelenmesi, çocuk okurlara yönelik metin seçimi açısından ipuçları vereceğini, Adalı'nın çocuk anlatılarının özellikle 'metinlerarası ilişkiler' bağlamında çocuk okurlara sosyal, kültürel, edebî, estetiksel, eğitimsel vb. açılardan nasıl bir katkı vereceğine dair bir bakış açısı sunacağını söyleyebiliriz.

Tabii ki Türkçe öğretiminin metin-odaklı olduğunu ifade etmek, çoğu zaman çocukların dilsel gelişimine yönelik öğrenme süreçlerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla çocuk edebiyatı ürünlerinin Türkçe öğretimine katkısı da yadsınamaz. Bu durum, Türkçe öğretiminde metin seçimi ve kullanımını bağlamında, çocuk edebiyatı ürünlerinin ayrıca ele alınmasını ve okuma, görsel okuma, dinleme, konuşma, yazma gibi öğrenme alanlarında işlevselliğinin ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın Türkçe öğretiminde metin seçimi ve bağlamında, Adalı'nın çocuk anlatılarının seçilebilirliği ve kullanılabilirliğine dair de geniş bir bakış açısı sunacağını düşünmekteyiz. Adalı'nın çocuk anlatılarının 'metinlerarasılık' çerçevesinde gösterdiği özelliklerin çocuk okurlara nasıl bir katkı sunabileceğinin gösterilmesi, anlatıların Türkçe öğretimi süreçlerinde seçilmesi ve kullanılmasına dair de fikir verecektir. Son dönemlerde (postmodern edebiyatta) 'metinlerarası ilişkileri'n çeşitli biçimlerine dayalı metinlerin verilmesi, doğal olarak çocuk edebiyatı ürünlerine de yansımıştır. Torusdağ ve Aydın (2021)'de dikkat çekildiği üzere son dönemlerdeki yazma edimine bağlı olarak 'metinlerarasılık' bir metinsellik ölçütü olarak kabul edilmektedir (s.17). Dolayısıyla çocuk edebiyatının genel bir karakteristiği olarak öne çıkan 'metinlerarasılık' yalnızca çocuk edebiyatı bağlamında değil, Türkçe öğretimi için seçilen metinler için de önemlidir. 'Metinlerarasılık'ın çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi -özellikle de okuma, görsel okuma/izleme, dinleme gibi anlama becerileri için- çerçevesinde de ele alınması ve katkılarının irdelenmesi gerekir.

Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı, dinleme ve konuşma becerilerinin gelişimi açısından önemli yer tutar. Okul öncesinde eğitim, çocuk edebiyatından faydalanmak çocuğu ilköğretime hazırlar. İlköğretimde, okuma ve yazmayı öğrenen çocuk, okul öncesinde edinmiş olduğu dinleme ve konuşma becerilerini de kullanarak temel dil becerilerini nitelikli hale dönüştürür. Birey, okuduğu ya da dinlediği çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanarak, konuşma ve yazma becerilerine doğrudan aktarımda bulunur (Baş, 2015, s.33). "Öğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları da okulda ve özellikle Türkçe derslerinde başlamaktadır. Türkçe öğretmenlerinin bu ilişkiyi en iyi ve yararlı sonuçları verecek biçimde ayarlamaları, kültür ile evrensel kültürün birbirini tamamlayıp geliştirmesini ve öğrencilerin hayata ve dünyaya en geniş açıdan, en

iyi, en insancıl ve sağlıklı duygularla bakmalarını sağlayıcı bir yol izlemeleri gerekir. Bunun için öğretmen, Türkçe derslerinde yapacağı çeşitli çalışmalarla öğrencilerine önce kitap okuma alışkanlığı ve zevki kazandıracak; onların, değerli eserleri kendi başlarına arayıp bulacak ve okuduklarını değerlendirebilecek düzeye gelmelerini sağlayacaktır.” (MEB, 2000, s.9’den akt. Temizyürek, 2003) Bu bağlamda çocuk edebiyatı ürünlerinin ana dili eğitimi ve öğretimi açısından çok büyük önem arz ettiği açıktır. İlköğretim sürecinde öğretmenin çocuk edebiyatı ürünlerini nitelikli bir biçimde kullanması hem öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırmak hem de Türkçe öğretimi açısından önemlidir.

“Türkçe öğretimi, çocuk edebiyatı yapıtlarıyla çeşitlendirilmelidir. Bu bakımdan, çocuğun dilsel ve görsel metinlerde geçen ileti, sav ya da düşüncelerin geçerliğini anlama ve anlatma becerilerini kullanarak sorgulayabilmesi için, onun dilsel, bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygun nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarla buluşturulması gerekmektedir. Çocukların ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak düzeylerine uygun nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması; kendi kültürünü ve dilinin anlatım güzelliğini duyumsaması demektir. Bu süreç hem duyuların eğitilmesi hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar. Böylelikle Türkçe öğretiminin öğrencilerde oluşturmakla sorumlu olduğu dil bilinci ve duyarlılığı da doğal bir öğrenme ortamı içinde çocuklara sezinlettirilerek kazandırılır.” (Sever, 2002, 192’den akt. Çer, 2016, s.1401). Genellikle okumanın öneminin ve kazandırdıklarının sadece Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı dersleri sınırları içinde geçerli olduğu yargısı vardır. Ancak okumanın önemi, insan yaşamındaki her süreç için geçerli olacaktır. Bu bağlamda edebiyatla ilişkimizin başladığı okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanılması yaşam boyu bizlere hem eğitim-öğretimde hem de sosyal yaşamımızda temel oluşturacaktır (Çer, 2016, s.4). Bu açıdan çocukların erken dönemlerde çocuk edebiyatıyla buluşmaları, onların dilsel becerilerine katkı sunacağı gibi, kavramsal dünyalarının zenginleşmesine ve düşünme becerilerinin gelişimine de doğrudan etki edecektir.

Türkçe öğretiminin niteliği, çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanmayı gerekli kılar. Çocuklar için çocuğa görelilik ilkesi kapsamında yazılmış metinler Türkçe öğretiminin odağında olmalıdır. Çocukların dilsel becerilerin gelişmesinde, okuma alışkanlığı kazanmalarında ve Türkçenin zenginliğini, anlatım gücünü anlamalarında çocuk edebiyatı ürünleri önemli rol oynar. Çocukların içine dâhil oldukları ilk dilsel öğrenme alanı dinlemedir ve bu dönemde çocuk edebiyatı ürünleriyle çok fazla buluşmaları onların kavramsal dünyalarını geliştirecek, dil edinimi süreçlerini zenginleştirecek, duygu, düşünce ve hayal dünyalarını genişletecek, alıcı dil becerisi gelişen bireyin sonraki

dönemlerde konuşma ve yazmaya dayalı üretici dil becerisine de olumlu yansımaları olacaktır. “Dinleme işitilen seslerin tek tek algılanıp anlaşılmasından ziyade dinlenenlerin bir bütün içinde algılanıp bağlantılarının çok iyi şekilde yapılması sonucu etkili olur.” (Ungan, 2013, s.136) Dinleme becerisi, anlama ile harekete geçen bir beceridir. Bu becerinin anlama ve anlatma ile doğrudan ilişkisi olduğu göz önüne alındığında, eğitiminin de önemli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada çocukların en erken dönemlerden itibaren çocuk edebiyatı ürünleriyle buluşmaları bir gerekliliktir. Epçaçan, dinleme becerisini geliştirmenin bireyin yaşamındaki önemine şöyle dikkat çeker: “Yapılan çalışmalar dikkate alındığında görülmektedir ki; dinleme becerisi hem günlük hayatta hem de eğitim sürecinde bireyin iletişim kurması, bilgi edinmesi ve edindiği bilgileri yorumlayıp hayatına uyarlayabilmesinde en önemli becerilerden biridir ve yapılan araştırmalar, dinleme becerisinin çeşitli etkinlikler kullanılarak geliştirilebileceğini de ortaya çıkarmıştır.” (2013, s.343). Dinleme becerisinin geliştirilmesi bireyin hayatı boyunca bütün öğrenmelerinde, sosyal ilişkilerinde, toplum içinde iletişiminde, meslek seçiminde ve daha birçok noktada önemlidir. İnsan hayatı boyunca, diğer öğrenme alanlarına da temel oluşturan dinleme becerisini kullanacaktır. Bu nedenle dinleme eğitimi önemlidir. Doğan (2014)’ın da vurguladığı üzere “Dinleme eğitiminde başlıca amaç, bireyi etkili birer dinleyici yapmaktır. Bunun için de izlenen stratejiler ve yöntemler kadar uygun materyaller seçmek de önemlidir.” (Doğan, 2014, s.159). “Çok küçük yaşlardan itibaren bireylerin yaşamlarında yer alan dinleme, temel eğitimin birinci kademesinden itibaren önemle üzerinde durulması gereken bir alandır ve anlama becerilerini gelişiminde dinlemeye yönelik planlamaların büyük etkisi vardır.” (Özbay, Melanlıoğlu, 2012, s.97). Dolayısıyla en erken dönemlerden itibaren çocukları masal, öykü, ninni, tekerleme gibi edebi ürünlerle buluşturmak ve çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirici zengin içerikler sunmak birincil amaçlardan olmalıdır. Tabii ki dinleme kadar okuma, görsel okuma, izleme gibi alanlar da çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmek, dil ve düşünme becerilerini geliştirmek açısından önemlidir. Bu nokta da çocuk edebiyatı ürünleri önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Masallar, öyküler, romanlar, çizgi romanlar, animasyonlar, kısa filmler, filmler, karikatürler vb. ürünler ‘çocuğa görelik’ ve ‘çocuk gerçekliği gibi temel olgular çerçevesinde taşıdığı zengin içerikle çocukların yaşamına katkı sunacaktır. Dinleme becerisi ile birlikte okuma, görsel okuma/izleme becerisi de anlamaya dayalı öğrenme alanlarındandır. Bireyin bilgi edinme sürecinde okuma ve görsel okuma çok önemli bir yer tutar. Yaşadığı süre boyunca bireyin hem yeni bilgilere ulaşması hem de

kendini yenilemek için gelişmelerden haberdar olmasının yolları arasında en önemlisi okumadır diyebiliriz. Karatay, okumanın işlevine şöyle dikkat çeker: “Okuma, ilk kullanılan öğrenme dil becerisi olan dinlemeden sonra en önemli bilgi edinme, bilgi dağarcığını geliştirme yollarından biridir. Okullarda planlı ve programlı yapılan öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümü basılı öğretim araçlarına dayalıdır ve bunlarla hem baş edebilme hem de öğretim programlarının öngördüğü düzeyde bilgi ve beceriler edinme iyi bir okuma, okuduğunu kavrama becerisi ile gerçekleşir.” (2014, s.221). Aytaş ise görsel okumanın önemini nicel veriler üzerinden şöyle izah eder: “Okuma, beş duyu organının çeşitli hareketlerinden ve zihnin, anlamı kavrama çabasından meydana gelen karmaşık bir faaliyettir. Genellikle, öğrendiklerimizin %1’ini tatma, %1,5’ini dokunma, %3,5’ini koklama, %11’ini işitme, %83’ünü görme duyusu yoluyla elde etmekteyiz. Bu sonuçlara göre, göze ve kulağa hitap eden okumanın öğrenmede %94 gibi önemli bir paya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.” (2005, s.2). Teknolojik gelişmelere ve dijitalleşmeye bağlı olarak görsellerin insan hayatındaki yeri çokça artmış, bunun sonucunda görsel okuryazarlık, eğitim öğretim ortamlarında geliştirilmesi gereken bir öğrenme olarak yerini almıştır (Akkaya ve Toprak, 2021). Öğrencilerin sözlü ve yazılı metinlerle birlikte görsel ve karma içerikli (görsel-işitsel-yazılı-sözlü vb.) metinlerle buluşması için çocuk edebiyatı içerdiği zengin içerikle önemli bir kaynaktır. Okuma eğitiminin başarıya ulaşmasının en önemli unsuru çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Okuduklarını kavrayabilen, kendi yaşantısıyla birleştirerek yeni deneyimler elde eden bireylerin toplumumuza kazandırılması okuma eğitimi ile mümkün olacaktır. Akyol (2013), çocukların tek başlarına okuma sevgisi edinemeyebileceklerini, bu konuda aileye, okula ve çevreye büyük görevler düştüğüne vurgu yapar (s.17). Çocukların nitelikli çocuk edebiyatı ürünleriyle buluşmalarında Türkçe dersleri önemli bir işlevi yerine getirir. Türkçe öğretiminde metin çeşitliliğine (sözlü, yazılı, görsel, karma içerikli vb.) dikkat edilerek oluşturulan öğrenme süreçleri çocukların dil ve düşünme becerilerini geliştireceği gibi yaşamı tanıma, yaşama etkin katılma ve problem çözüme, etkili iletişim kurma vb. açılardan da yetkinliklerini/yeterliliklerini yukarıya taşıyacaktır.

Çocuklara yönelik seçilen metinlerin/edebiyat ürünlerinin ‘metinlerarasılık’ bakımından zengin bir içerik taşıması da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. ‘Metinlerarasılık’ın çocuk edebiyatı eserlerini okuma sürecinde çocuk okurlara zengin bir içerik sunduğunu söylemeliyiz (Günyüz, 2022; İnce ve Yılmaz, 2022; Ögeyik Coşkun, 2008). Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (TDÖP, 2019) çeşitli başlıklar altında, ‘metinlerarasılık’ ve ‘metinler arası okuma’ gibi kavramlarla ‘metinlerarasılık’ın önemine

dikkat çekilirken ‘metinlerarasılık’ın öncelendiği öğrenme süreçlerinin yapılandırılmasına dair yönlendirme yapılır. Program, “Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır.” (TDÖP, 2019, s.8) ifadesiyle öğrenme süreçlerinde metin seçimi ve kullanımının metin içi, metin dışı ve metinler arası okumalara dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya koyar. Ayrıca Program’da ‘Temalar ve Konu Önerileri’ başlığı altında, ‘Okuma Kültürü’ teması altında ‘metinlerarasılık’a yer verilmesi yönünde bir yönlendirme söz konusudur (s.159). Dolayısıyla Türkçe öğretiminde, öğrenme süreçlerinin ‘metinlerarasılık’ı önceleyen biçimde yapılandırılması; özellikle ilişki kurma, analiz etme, değerlendirme, yaratma (‘metinlerarasılık’a dayalı, farklı metinlerarasılık biçimlerini içeren metinler oluşturma) gibi üst bilişsel becerilerin geliştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Akyol, metin içi ve metin dışı anlam kurma yanında metinler arası anlam kurmanın çocukların bilişsel becerilerini geliştirmede işlevsel olduğuna dikkat çekerken, ‘metinlerarasılık’ın özünde olan anlamsal genişlemenin (metnin kendi sınırlarını aşarak başka metinlerle ilişki kurması ve kendini genişletmesi), çocukların hayata bakışlarında geniş ve esnek düşünceleri açısından da esin kaynağı olacağına dikkat çeker (2003, s.51). Dolayısıyla Türkçe öğretiminde ‘metinlerarasılık’a dayalı çocuk edebiyatı ürünlerini kullanmak, çocukların metinlerarası anlamlandırma becerilerini geliştirmek açısından işlevseldir ve çok yönlü düşünme becerilerinin gelişimine doğrudan etki edecektir.

“Dil eğitimi, metin-odaklı bir eğitimidir. Türkçe öğretiminde ‘dinleme/izleme, okuma, konuşma ve yazma’ öğrenme alanlarının metin-odaklı düzenlenmesi, metin üzerinden yapılandırılması bir zorunluluktur.” (Kıbrıs, 2019, s.30). Bu bağlamda, metinlerarasılık, metin analiziyle ilgili çalışmalarda, dolayısıyla da Türkçe eğitimiyle (dil eğitimiyle) ilgili olarak metin seçimi ve kullanımında önemli olgulardan biridir. ‘Okuma, dinleme, izleme, konuşma ve yazma’ öğrenme alanlarında metinlerarasılıkla ilgili eylemlere, etkinliklere yer vermek, metin seçimi ve kullanımında metinlerarasılığı, metinlerarası ilişkileri ayrıca önemsemek, öğrencilerin metinlerarası ilişkilerin yarattığı alanlarda, anlamlandırma süreçleri yaşamalarını sağlamak, dil becerileri kadar bilişsel beceriler bakımından da önemlidir. Cebeci, dil eğitimi metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık yönünde yapılan etkinliklerin çocuklara etkisine dair şu tespitlerde bulunur: “Bu bağlamda metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık yönünde yapılan etkinlikleri dil eğitimi özellikle bilişsel etkinlikler kategorisinde yorumlayabileceğimiz özetleme, ilişki kurma (ilişkilendirme), karşılaştıma, analiz, sentez, uygulama, değerlendirme,

yenidenyazma/dönüştürme, alıntı yapma, anımsatma, görsel okur-yazarlık ve tür farkındalığı gibi pek çok eylemle ilişkilendirmek mümkündür.” (2018, s.36). Dolayısıyla ‘metinlerarası ilişkiler’e dayalı metin seçimi ve kullanımı, öğrenme süreçlerinde çeşitliliği sağlamak ve üst bilişsel beceriler geliştirmek açısından da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

“ ‘Metinlerarasılık’ın bir metinsellik ölçütü olarak kabul edildiği günümüzde (Günay, 2013), çoklu/karma türden metinlerle karşılaşmak olağan bir durumdur. Çünkü çoklu/karma türden metinleri yaratan başlıca etmenlerden biri ‘metinlerarasılık’tır. ‘Metinlerarasılık’ bağlamında türlerin iç içe geçmesidir. Bu türden metinlerin öğrenme ortamlarına taşınması; öğrencilerin ‘metin anlamlandırma ve üretme’ becerilerini geliştirirken metne bakış açılarını da genişletir.” (Kıbrıs, 2019, s.32). Son dönem çocuk edebiyatında metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık çerçevesinde, özellikle sözlü geleneğe ait türlerin, metinlerin/anlatıların (mitolojik metinler, masallar, halk hikâyeleri, fıkralar vb.), folklorik ürünlerin biçimsel, anlamsal ve işlevsel dönüştürmelerle yeniden yazıldığı, türlere öykünme yoluyla anlatılar oluşturulduğu fazlaca görülür. Aktulum, geleneksel edebiyatla kurulan ilişkiyi ‘metinlerarasılık’ bağlamında şöyle izah eder: “Gelenek çizgisel bir zamanın ve tarihin ‘yeni’ bir şimdiki zamanda ortadan kalktığı, geçmişin ‘arkamızda kalan şey’ olduğu biçiminde de düşünülmüştür. Oysa zamanı ve tarihi çizgiselliği içerisinde değil de çevrimselliği içerisinde düşünen toplumlarda gelenek devingen bir statüye kavuşmuştur. Bu bakış açısında olay artık biricik ve söylenmemiş olarak değil (metinlerarası bakış böyle bir yaklaşıma karşı çıkar) özgün yapıta benzer olan anlayıştan yana çıkmaktadır. Bunun sonucunda da geçmişin deneyimi şimdide yaşanmaktadır; geçmiş ve şimdi arasında bir kopukluk anlayışı yerine, gelenek ile geçmişin sürekli olarak şimdide yeniden eklemlendiği bir anlayış konulur, şimdi ise artık bir yineleme olarak algılanır.” (2013, s.15). Dolayısıyla, çocuk okurların metinlerarası ilişkiler üzerinden ‘an’ ile ‘geçmiş’ arasında ilişkiler kurması, ‘geçmiş’ üzerinden ‘an’ı anlamlandırmaları, geçmiş insani yaşantıları öğrenmeleri, insan yaşamının ve zihniyetinin gelişimine dair karşılaştırmalar yapabilmeleri, kültürel ve evrensel değerlerin kökenine inebilmeleri ve bu değerleri içselleştirebilmeleri, çok kültürlülüğe dair farkındalık kazanmaları gibi becerilerin kazandırılmasında ‘metinlerarasılık’ın önemli bir işlev görebileceğini söyleyebiliriz. Weldy (2011)’de dikkat çekildiği üzere metinlerarasılığın yalnız ulusal çocuk edebiyatlarının kendi içlerindeki metinsel ilişkilerle sınırlı kalmadığı, uluslararası çocuk edebiyatında metnin sınırlarını aşmak şeklinde bir metinlerarasılığın gerçekleştiğini göz

önünde bulundurduğumuzda çocuk okurlar için metinlerarasılık üzerinden geniş çerçeveli bir okuma-anlamlandırma alanı oluştuğunu söyleyebiliriz.

Çocuk edebiyatının imkânları dahilinde ‘metinlerarasılık’ı önceleyen öğrenme süreçlerinin ‘eleştirel düşünme’ becerilerini geliştirdiğini söylemek mümkündür (Weippert vd., 2008, s.3). Metinlerarasılık, ‘çoklu okuma’ şeklinde bir düzlem oluştururken metnin içeriğinin ve iletilerinin metinler arasındaki ilişkilere dayalı olarak analiz edilmesi gibi geniş bir anlamlandırma alanı yaratır (s.5). Dolayısıyla çocuk edebiyatı ve metinlerarasılık ilişkisi bağlamında ortaya çıkan faydaların doğal olarak metin-odaklı öğrenme süreçlerine dayanan dil öğretimi/Türkçe öğretimi için de geçerli olduğunu ifade etmek gerekir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde metinlerarasılığın mahiyetini, çeşitli metinler üzerinden somutlaştırma yoluyla ortaya koymak, çocuk edebiyatı çalışmalarının yanında Türkçe eğitimi çalışmaları çerçevesinde de önemlidir.

Sonuç olarak denilebilir ki çocuk edebiyatında metinlerarasılık, çocuğun başka metinlerle ilişki kurmasını ve düşünce becerilerinin gelişmesini sağlayacak bir unsur olarak görülmektedir. Çocuğun metinlerarasılık yönünden zengin metinlerle karşılaşması, eleştirel okuma becerilerinin gelişmesine ve üst düzey bir okur seviyesine gelmesine yardımcı olacaktır. Metinlerarasılığın kullanıldığı metinler çocuğu başka metinlerle ilişki kurmaya iteceğinden onlarda merak duygusu uyandıracak ve okuma alışkanlığı kazanmalarında etkili olacaktır. Metinlerarasılık çocuğun başka metinlerle ilişki kurmasını sağlamanın yanı sıra başka edebî türlerle ve yazarlarla tanışmasını da sağlayacak bir yöntemdir. Kültüre ait öğeler, nesilden nesle aktarılmak istenen sözlü kültür ürünleri ve motifler, kazandırılmak istenen entelektüel birikim açısından çocuk edebiyatı metinlerinde metinlerarasılık yöntemi önem arz etmektedir.

Adalı’nın ‘metinlerarasılık’ bakımından zengin bir içerik sunan eserleri -özellikle de kaynağı sözlü kültür olan ve ciddi taklit, ‘dönüştürüm’/‘dönüştürme’ düzleminde oluşturulmuş eserleri- Türkçe öğretiminde, öğrenme süreçlerinin zenginleştirilmesi, çocuk okurlara çoğul okuma/çok yönlü okuma fırsatı sunması, eleştirel okuma bağlamında derinliği olan çözümleyici okumalara yönlendirmesi gibi fırsatlar sunacağından ayrıca dikkate alınması gereken çocuk anlatılarıdır.

Türk çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Bilgin Adalı’nın sayısı kırkı aşan çocuk edebiyatı ürünlerinin birçoğunda ‘metinlerarasılık’ın, en açık biçimde eserlerin dokusuna işlendiği, Türk ve dünya sözlü edebiyat geleneğinden anlatıların (mitler, masallar, destanlar, halk hikâyeleri vb.) yeniden yazıldığı; folklorik ürünlerin biçimsel, içeriksel, dilsel dönüştürmelere uğratıldığı; sözlü edebiyat geleneğine özgü pek çok motifin

metinlerde çeşitli dönüştürmelerle okura sunulduğu görülür. Yazarın *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Troya Savaşı ve İlyada Destanı*, *Odyseia Destanı: İthake Kralı Odysseus'un Serüvenleri*, *Gençler İçin Gilgamiş Destanı* gibi anlatıları, Türk ve dünya sözlü edebiyat geleneğinden metinlerin 'dönüştürüm'/'dönüştürme' eylemiyle oluşturulmuş biçimleridir. Dolayısıyla bu eserler, doğrudan 'dönüştürüm'/'dönüştürme', biçiminde bir yazma eyleminin ürünü olan ve 'metinlerarasılık' ilişkileriyle çok yönlü biçimde analiz edilebilecek ürünlerdir. *Zaman Bisikleti-1,2 ve 3*, *Çatalhöyük Öyküleri-1, 2 ve 3*, *Atlantis'in Çocukları-1,2 ve 3*, *Elif'in Olağanüstü Düşleri* gibi anlatılarında da sözlü edebiyat geleneği ürünleriyle ve Türk ve dünya edebiyatından farklı metinlerle açık ya da kapalı metinlerarası ilişkiler söz konusudur. Bu bakımdan Bilgin Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünleri 'metinlerarasılık/metinsel-aşkınlık' bağlamında zengin bir içerikle karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamız kapsamında incelenen Bilgin Adalı'nın çocuk anlatıları şunlardır: *Oğuz Kağan Destanı*, *Gilgamiş Destanı*, *Troya Savaşı ve İlyada Destanı*, *Odyseia Destanı*, *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Zaman Bisikleti-1*, *Zaman Bisikleti-2 (Geçmişten Gelen Konuklar)*, *Zaman Bisikleti-3 (Zamanda Kaza)*, *Atlantis'in Çocukları-1*, *Atlantis'in Çocukları-2*, *Atlantis'in Çocukları-3*, *Kralın Adaleti*, *Kariye Hazinesi*, *Uzaylılar Geliyor, Gezgin*, *Çatalhöyük Öyküleri-1 (Dünyamızın İlk Şafağı)*, *Çatalhöyük Öyküleri-2 (Ateşin Çocukları)*, *Çatalhöyük Öyküleri-3 (Bolluk ve Savaş)*, *Bizim Sokakta Şenlik Var*, *Dünya Artık Daha Güzel*, *Elif'in Olağanüstü Düşleri*, *Güneşi Arayan Çocuk*, *Havşan Öyküleri*, *Kaledibi Sokağı*, *Mezar Soyguncuları*, *Sümbüllü Köşk*, *Zamana Açılan Kapı*.

Bilgin Adalı'nın yukarıda belirtilen 27 çocuk anlatısı, metinlerarası ilişkiler bağlamında incelenmiş ve eserlerdeki metinlerarası ilişkiler tablolar aracılığıyla gösterilmiştir. Adalı'nın eserlerinin metinlerarasılık açısından içerdiği zenginlik dolayısıyla Türkçe öğretiminde öğrenme süreçleri içerisinde çocuk okurlarla buluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

Adalı'nın çocuklara yönelik olarak yazdığı 27 (yirmi yedi) anlatısı, 'metinlerarası ilişkiler' açısından gösterdikleri özellikler dikkate alınarak 'dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı anlatılar ve ortakbirliktelik ilişkisine dayalı metinlerarası ilişkilerin bulunduğu anlatılar biçiminde kategorize edilmiş ve bu doğrultuda iki ana başlık altında incelenmiştir. 'Dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı biçimde oluşturulan anlatıların, gönderge-metinle (yeniden yazılan/dönüştürüme uğratılan metinle benzerliğinden dolayı) özetlerinin verilmesine gerek duyulmamıştır. Diğer anlatıların (ortakbirliktelik ilişkisine dayalı metinlerarasılığın olduğu anlatıların) ise ilgili başlık altında özetlerine yer verilmiştir.

2.1. Bilgin Adalı'nın 'Dönüştürme'ye/Dönüştürüm'e Dayalı Anlatıları ve Metinlerarasılık

Bu başlık altında değerlendirdiğimiz Bilgin Adalı anlatılarının, Türk ve dünya edebiyatından önemli eserlerin ciddi düzlemde taklit edilmesiyle, dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulduğunu belirtmek gerekir. Hatta Adalı, anlatılarına, ciddi düzlemde taklit ettiği, dönüştürdüğü eserlerin adlarını (*Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Gilgamiş Destanı*, *Troya Savaşı ve İlyada Destanı*, *Odyseia Destanı*) vermiştir. Dolayısıyla Türk ve dünya edebiyatından önemli/bilindik eserleri çeşitli öğelerini dönüştürerek yeniden yazdığını söylemek mümkündür.

Bir metinlerarası ilişki biçimi olarak 'dönüştürüm'de/dönüştürme'de, ana-metin düzleminde alt-metin (ya da gönderge metin) eğlendirmek ya da yermek amacıyla dönüştürülebildiği gibi ciddi düzlemde de dönüştürülebildiğini ve taklit edildiğini görürüz. 'Dönüştürüm/dönüştürme' eylemi, bir metnin kendisinden önceki metni çeşitli şekillerde dönüştürdüğü, biçimsel ya da izleksel/anlamsal dönüştürmelere uğrattığı bir metinlerarası ilişki biçimidir. Bir gönderge-metin anlamı üzerinde oynama derecesine göre dönüştürümler (değiştirimler), 'biçimsel değiştirimler/dönüştürümler' ve 'izleksel ya da anlamsal değiştirimler/dönüştürümler' şeklinde iki başlıkta toplanabilir (Aktulum, 2000, s.142). Bu bakımdan bir metinlerarası ilişki biçimi olarak 'dönüştürüm'de/'dönüştürme'de bir metnin, öncül metni yineleyen tarafları olduğu kadar kendine özgü tarafları olduğunu söylemek gerekir. Diğer bir ifadeyle 'ana-metinsel dönüşümler'de, ana-metin ile alt-

metin/gönderge-metin arasındaki metinlerarası ilişkilere dair okuma eylemi, yinelemeleri ve dönüştürmeleri (biçimsel, izleksel, anlamsal) ortaya koyma ve bunlar üzerinden bir anlamlandırmayı içerir. Ana-metinsel dönüşümlerin hangi boyutta/boyutlarda gerçekleştiğinin ortaya konulması, metinler arasındaki benzeşik ve farklı yönleri ortaya koymak bakımından önemlidir. Dolayısıyla bu başlık altında Adalı'nın yazdığı çocuk anlatılarındaki 'ana-metinsel dönüşüm'leri ortaya koymak ve 'dönüştürüm'ün/'dönüştürme'nin (ana-metinlerle al-metinler/gönderge-metinler arasındaki ilişkilerin) hangi boyutlarda gerçekleştiğini incelemek, başlıca amaçtır.

2.1.1. Dede Korkut Hikâyeleri

Bilgin Adalı'nın *Dede Korkut Hikâyeleri* adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulmuştur. Bir türetme, yalın bir dönüştürme işlemi söz konusudur. Adalı'nın *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki ana-metinsel dönüşümler aşağıdaki tabloda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 2.1.1. Bilgin Adalı'nın *Dede Korkut Hikâyeleri* adlı anlatısı ve metinlerarasılık

	DEDE KORKUT HİKÂYELERİ (Alt-metin/Gönderge-metin (Ergin, 2011)	DEDE KORKUT HİKÂYELERİ (Bilgin Adalı'nın metni/Ana- metin) (Adalı, 2020)	'Dönüştürüm'ün/ 'Dönüştürme'nin Niteliği
İçerik	Hikâyeler Oğuz beylerinin mücadeleleri etrafında toplanmıştır. Bu olaylarla birlikte Oğuzların gelenek ve görenekleri, aile hayatları, yaşama biçimleri ile ilgili de bilgiler yer almaktadır.	Hikâyeler Oğuz beylerinin mücadeleleri etrafında toplanmıştır. Bu olaylarla birlikte Oğuzların gelenek ve görenekleri, aile hayatları, yaşama biçimleri ile ilgili de bilgiler yer almaktadır.	İçeriksel dönüştürümden söz etmek mümkün değildir.
Yapı: Kişiler	Korkut Ata (Dede Korkut), Kam Gan, Han Bayındır, Dirse Han, Buğaç Han, Hızır, Ulaş Oğlu Salur Kazan, Uruz Han, Kıyan Selçük Oğlu	Korkut Ata (Dede Korkut), Kam Gan, Han Bayındır, Dirse Han, Boğaç Han, Hızır, Ulaş Oğlu Salur Kazan, Uruz Han, Kıyan Selçük Oğlu	Adalı, 'dönüştürüm/dönüş türme' ile oluşturduğu eserine Şir Şemseddin ve Eylik Koca Oğlu

Delü Tundar, Kara Göne Oğlu Kara Budak, Aruz Koca, Şöklü Melik, Kara Göne, Şir Şemseddin, Eylik Koca Oğlu Saru Kulmaş, Karaçuk Çoban, Yigenek Bey, Burla Hatun, Yayhan Keşiş Oğlu, Eylik Koca Oğlu Alp Eren, Pay Püre Big, Pay Piçen Big, Bamsı Beyrek, Banı Çiçek, Kısırça Yinge, Delü Karçar, Yalançı Oğlu Yartaçuk, Boğazça Fatma, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Deli Dumrulun Babası, Deli Dumrulun Anası, Deli Dumrulun Karısı, Azrail, Kanlı Koca, Kan Turalı, Trabuzan Teküri, Selcen Hatun, Kazılık Koca, Arşun Oğlu Direk Tekur, Emen, Kıyan Selçük, Basat, Konur Koca Saru Çoban, Peri Kızı, Depegöz, Yunlu Koca, Yapağulu Koca, Kapak Kan, Begil Bey, Dönebilmez Dülek Evren, Düzen Oğlu Alp Rüstem, Emren, Uşun Koca, Egrek, Ters Uzamiş, Segrek, Tekürün Avrattı, Aruz, Kılbaş, Emen, Ense Koca Oğlu Okçu.	Deli Dünder, Kara Göne Oğlu Kara Budak, Aruz Koca, Şöklü Melik, Kara Göne, Eylik Koca Oğlu Sarı Kulmaş, Karaca Çoban, Bey Yigenek, Burla Hatun, Yayhan Keşişin Oğlu, Bay Büre Bey, Bay Bican Bey, Bamsı Beyrek, Banı Çiçek, Kısırca Yenge, Deli Karçar, Yalancı Oğlu Yaltacuk, Boğazca Fatma, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Deli Dumrulun Babası, Deli Dumrulun Anası, Deli Dumrulun Karısı, Azrail, Kanlı Koca, Kan Turalı, Trabzon Tekfuru, Selcan Hatun, Kazılık Koca, Arşın Oğlu Direk Tekfur, Emen, Kıyan Selçük, Basat, Konur Koca Sarı Çoban, Peri Kızı, Tepegöz, Yünlü Koca, Yapağılı Koca, Kapak Kan, Begil Bey, Dönebilmez Dülek Evren, Düzen Oğlu Alp Rüstem, Emren, Uşun Koca, Egrek, Ters Uzamiş, Segrek, Tekfurun Karısı, Aruz, Kılbaş, Emen, Ense Koca Oğlu Okçu.	Alp Eren dışındaki bütün kişileri almıştır.

Kişilerin Betimlenmesi:

-Dede Korkut: Oğuz halkının sorunlarına çare bulan, gelecekte haber veren, Oğuz halkına akıl veren, öğütler veren, onlara eski hikâyeleri ve destanları anlatan, töreyi öğreten kişi.

-Hikâyelerdeki başlıca asıl kahramanlar cesaretleri, güçleri ve kahramanlıklarıyla tanıtılır. (Kazan Bey, Bayındır Han, Dirse Han, Buğaç Han, Bamsı Beyrek, Uruz Han, Delü Dumrul, Kanlı Koca, Kan Turalı, Kazılık Koca, Yigenek, Aruz, Basat, Begil, Emren,

Kişilerin özelliklerinde ve betimlenmesinde bir değişiklik yoktur. Kişilerin fiziksel özellikleri öne çıkarılmamıştır.

Egrek, Segrek, Aruz Koca, Karagöne, Karabudak, Kıyan Selçük Oğlu Delü Dünder, Gaflet Koca Oğlu Şir Şemsettin, Emen, Eylik Koca Oğlu Dülek Evren, Ters Uzamış, Pay Bicen, Pay Büre, Düzen Oğlu Alp Rüstem, Ense Koca Oğlu Okçu, Alp Eren)

-Hikâyelerdeki düşmanlar kâfir, kötü, korkak olarak tabir edilir. (Şöklı Melik, Kara Arslan Melik, Kara Tüken Melik, Buğaçuk Melik, Arşun Oğlu Direk Tekür ve diğer melik ve tekürler)

-Kadın kahramanlar güzeller güzeli olarak ve fedakârlık ve kahramanlık özellikleriyle tanıtılır. (Selcen Hatun, Burla Hatun, Banı Çiçek)

Asıl kadın kahramanlar dışında esir kızlar, hizmetçi kızlar fiziksel olarak ince belli, saç örgülü ve güzel olarak tanıtılırlar.

- Dede Korkut'ta insan tipi, alp tipidir. Kadın erkek fark etmeksizin kişilerde en önemli özellik kahramanlıktır.

Sadece bazı konuşmalarda “ak sakallı baba, güzel gözlü sevgili vb.” hitaplar söz konusudur. Yalnızca esir ve hizmetçi kızlar ince belli, örgülü saçlı gibi fiziksel özellikleriyle verilmiştir. Kişilerin bazı tipik özellikleri: kahraman, cesur, mert, güçlü, mücadeleci, savaşçı. Bu tipik özellikler hikâyelerdeki başkahramanlar (Oğuz Beyleri) ve Oğuzların kadınları için geçerlidir. Kişiler üzerinden açıkça yapılan ruhsal betimlemeler olmamasına rağmen bazı hikâyelerde karakterlerin olaylar karşısında verdikleri tepkiler dolayısıyla çıkarımda bulunmak mümkündür (örn; Deli Dumrul'un Azrail'le olan

çatışması ve olaylar içerisinde yaşadığı buhran).

Olay	-Dirse Han Oğlu Buğaç Han	-Dirse Han Oğlu Boğaç Han	Hikâyelerde olay
Örgüsü	Boyını Beyan İder Hanum Hey -Salur Kazanun İvi Yağmalandığı Boyı Beyan İder -Kam Pürenün Oğlu Bamsı Beyrek Boyını Beyan İder Hanum Hey -Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boyı Beyan İder Hanum Hey -Duha Koca Oğlu Delü Dumrul Boyını Beyan İder Hanum Hey -Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyını Beyan İder Hanum Hey -Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyını Beyan İder Hanum Hey -Basat Depegözi Öldürdüğü Boyı Beyan İder Hanum Hey -Begil Oğlu Emrenün Boyını Beyan İder -Uşun Koca Oğlu Segrek Boyını Beyan İder -Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boyı Beyan İder -İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boyı Beyan İder	Destanı -Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığının Destanı -Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Destanı -Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğunun Destanı -Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı -Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı -Kazılık Koca Oğlu Yigenek Destanı -Basat'ın Tepegözü Öldürdüğünün Destanı -Begil Oğlu Emren'in Destanı -Uşun Koca Oğlu Segrek Destanı -Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Onu Tutsaklıktan Kurtardığının Destanı -Dış Oğuz'un İç Oğuz'a Başkaldırıp Beyrek'in Öldüğünün Destanı	kalmıştır. örgüsü aynı kalmıştır.
Zaman ve Mekân	-İslamiyet sonrası dönem olmakla birlikte göçebe dönemin izleri var. -Kuzeydoğu Anadolu'da sınırları tam olarak belli olmayan Oğuz ülkesi. Oğuz ülkesi: İç Oğuz (Üç Ok) ve Dış Oğuz (Boz Ok)	-İslamiyet sonrası dönem olmakla birlikte göçebe dönemin izleri var. -Kuzeydoğu Anadolu'da sınırları tam olarak belli olmayan Oğuz ülkesi. Oğuz ülkesi: İç Oğuz (Üç Ok) ve Dış Oğuz (Boz Ok)	-Zaman aynı kalmıştır. Zamana dair belirgin ifadeler yoktur. -Mekân aynı kalmıştır.
Anlatıcı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Anlatıcı tipi değişmemiştir.

Dil ve Anlatım	Çağırdılar Dedem Korkut gelir oldı. Oğlanı alup babasına vardı. Dede Korkut oğlanun babasına şoylamış, görelüm hanum ne şoylamış: Aydur: Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana Taht virgil erdemlüdür Boynu uzun bidevi at virgil bu oğlana Biner olsun hünerlüdür Ağayıldan tümen koyun virgil bu oğlana Şişlik olsun erdemlüdür Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana Yüklet olsun hünerlüdür Altın başlu ban iv virgil bu oğlana Kölge olsun erdemlüdür Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana Geyer olsun hünerlüdür Bayındır Hanun ağ meydanında bu oğlan cenk itmişdür, bir buğa öldürmüş senün oğlun, adı Buğaç olsun, adını ben virdüm yaşını Allah virsün didi. (s.83) SALUR KAZANUN İVİ YAĞMALANDUĞI BOYI BEYAN İDER Bir gün Ulaş oğlu, tülü kuşun yavrusı, beze miskin umudu, Amıt şuyunun aşlanı, Karaçuğun kaplanı, konur atun iyese, devleti, kalmış yiğit arhası Salur Kazan yirinden turmuş-idi. Toksan başlu ban ivlerin kara yirün üzerine dikdürmüş-idi. Toksan yirde ala	Çağırdılar, Dedem Korkut geldi, oğlanı alıp babasına vardı, hem çaldı kopuzunu hem söyledi; bir beylik, yağız atlar, koyun, deve diledi. “Altın başlı otağ ver bu oğlana, gölge olsun erdemlidir, omzu kuşlu giysi ver bu oğlana, giyer olsun hünerlidir. Bayındır Han’ın meydanında cenk etmiş, boğa öldürmüş senin oğlun. Adı Boğaç olsun, adını ben verdim, yaşını Tanrı versin” dedi. (s.22) SALUR KAZAN’IN EVİNİN YAĞMALANDIĞININ DESTANI Bir gün yırtıcı kartalın yavrusu, çaresizlerin umudu, Amıt suyunun aslanı, Karacuk’un kaplanı, yağız al atın sahibi, Uruz Han’ın babası, Bayındır Han’ın güveysi,	Dönüştürüm/dönüştürme, dil ve anlatım boyutunda gerçekleştirilmiştir. Dil ve anlatım yönünden eser büyük bir değişikliğe uğramıştır. Dil ve anlatım, günümüz Türkçesine uyarlanmış, yalınlaştırılmıştır. Anlaşılması güç sözcükler daha anlaşılır hale getirilmiş ve metin sadeleştirmiştir. Anlatımda kısa cümleler kullanılmış ve bazı yinelemeler esere alınmayarak anlatım yalınlaştırılmıştır. Bazı ifadeler deyiş özellikleri sebebiyle değiştirilmemiş ancak sayfanın altında açıklanmıştır. <i>Dede Korkut Hikâyeleri</i> manzum-mensur karışık bir eserdir. Bilgin Adalı, eseri dönüştürürken ‘düzyazılaştırma’ eylemine

kalı ipek döşemiş-idi. Seksen yirde badyalar kurulmuş-idi. Altın ayak şurahiler düzilmiş-idi. (s.95)	güçlü Oğuz'un devleti, güçten düşmüş yiğitlerin desteği Ulaş oğlu Salur Kazan doksan başlı otağını kurdu. Doksan yere ipek halı döşetti. Seksen yerde büyük kazan kurdu. Altın kadehlerle şurahiler dizirdi. (s.32)	başvurmuştur. Yine de anlatımda şiirselliği ihmal etmemiştir. Dede Korkut Hikâyelerinde bulunan önsözün çok kısa bir kısmını kendi önsözünde veren Adalı, on iki öyküyü yeniden kaleme almıştır.

'Dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı olarak oluşturulan *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde, 'ana-metinsel dönüşüm'ün dayandığı temel nokta, dil ve anlatımdır. Dolayısıyla da 'biçimsel dönüşürüm'den bahsetmek mümkündür. Biçimsel dönüşürüm yöntemlerimden 'biçem-dönüşümü' ve 'düzyazılaştırma' öne çıkar. 'Biçem-dönüşümü', "bir metnin biçimini çeşitli dilbilgisel işlemlerle yeniden düzenlemek olarak tanımlanır. Burada biçimsel yönden bir yeniden yazma, bir biçem değişikliği ya da bir metni biçimsel olarak düzeltmek, kapalı bir biçemi olan bir metnin biçimini daha açık, anlaşılır duruma getirmek söz konusudur." (Aktulum, 2000, s.144). Dolayısıyla Adalı'nın çocuk anlatısında, 'çocuğa görelilik' ilkesinin bir gereği olarak çocuk okurlara hitap edebilmek amacıyla, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni dil ve anlatım açısından günümüz Türkçesine uyarlama ve yalınlaştırma söz konusudur. Bununla birlikte deyiş özellikleri sebebiyle asıl metinlerden aynen alınarak kullanılan bazı sözcük ve sözcük grupları sayfanın altında açıklanmıştır. Dil ve anlatım açısından görülen diğer bir farklılık ise 'düzyazılaştırma' biçiminde ele alınabilecek bir 'dönüştürüm'dür. *Dede Korkut Hikâyeleri*, mensur bir eser olmakla birlikte bünyesinde manzum parçalar da yer alır. Dolayısıyla mensur-manzum karışık bir eserdir. Adalı, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ni yeniden kaleme alırken 'düzyazılaştırma' yoluna gitmiştir. Düzyazılaştırmada "dizeler halinde yazılmış bir metni düzyazıya dönüştürmek söz konusudur". (Aktulum, 2000, s.143). Dolayısıyla Adalı'nın 'biçimsel bir dönüştürme'ye başvururken 'düzyazılaştırma' yoluna da gittiği ve alt-metnin/gönderge-metnin manzum parçalarını düzyazılaştırdığını söylemek mümkündür. Yine de eserde Adalı'nın dil ve anlatım açısından şiirselliği yakalamaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan on iki hikâye, Adalı'nın eserinde de yer alırken önsözün yalnızca çok kısa bir kısmı verilmiştir. Diğer özellikler itibarıyla

gönderge-metnin özüne bağlı kalınmıştır. İçerik ve yapı özellikleri itibarıyla büyük değişiklikler yapılmaması, *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin çocuk okurlar tarafından aslına uygun olarak öğrenilmesini sağlamak amaçlı düşünülebilir. Adalı'nın anlatısı yapı bakımından incelendiğinde yalnızca kişilerde küçük bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki iki kişinin Adalı'nın anlatısında olmamasıdır. Bu kişiler orijinal metinde de nadir geçtiği ve varlıkları olay örgüsünü ve içeriği değiştirmeden, Adalı'nın eserinde de bir değişikliğe yol açmamıştır. Kişilerin betimlenmesi noktasında orijinal metine bağlı kalınmış fazla veya eksik bir fiziksel-ruhsal betimleme yapılmamıştır. Metin yapı bağlamında, diğer unsurlar (olay örgüsü, zaman, mekân, anlatıcı) bakımından incelendiğinde iki metin arasında farklılığa rastlanmamıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri, Türk kültür hayatının başlıca eserlerindedir. “İlim âleminde ve Türk dili ve edebiyatı alanında *Dede Korkut Kitabı* yahut kısaca *Dede Korkut* adı ile tanınan eser bir destanî Oğuz hikâyeleri mecmuasıdır. Biri Dresden’de, öteki Vatikan’da olmak üzere iki nüshası bulunan bu eserin Dede Korkut adı ile anılmasına sebep, Dede Korkut adındaki ozanlar pîrinin eserin bir nevi müellifi durumunda bulunması, eserde toplanmış olan Oğuz destanlarının onun tarafından düzenlenmiş gösterilmesidir.” (Ergin, 2011, s.1). “Destandan halk hikâyesine geçiş ürünleri olarak nitelendirilen Dede Korkut Hikâyeleri, destansı özellikleriyle çocukların ilgisini çekecek kişi ve olaylarla doludur.” (Özcan, 2008, s.590). *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin çocuklar için yeniden yazılması hem kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılması hem de Türk toplumunun temellerinin, gelenek, görenek ve yaşayış biçiminin tarihsel derinliğe bağlı olarak anlatılması açısından önemlidir. Adalı'nın ‘biçimsel dönüştürüm’e dayalı olarak ve özellikle dil ve anlatım açısından ‘çocuğa yönelik’ ilkesini hayata geçirerek yeniden kaleme aldığı *Dede Korkut Hikâyeleri* içerdiği aksiyon ve olağanüstü öğeler itibarıyla da çocuk okurların ilgisini ve merakını çekebilecek bir eserdir. Dolayısıyla Bilgin Adalı, Türk kültürünün önemli eserlerinden birini, özüne sadık kalarak, çocuk okurlara yönelik yalnızca günümüz Türkçesine uyarlama yoluna giderek kültürel devamlılığı sağlama açısından önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Adalı, eserinin önsözünde *Dede Korkut Hikâyeleri* ile ilgili birçok bilgi vermiştir. Çocuk okurun okuyacağı eserle ilgili bilgiler edinmesi ve asıl eserin özelliklerine mümkün olduğunca hâkim olması açısından bu bilgiler önemlidir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin ‘dönüştürüm’/‘dönüştürme’ bağlamında çocuklar için yeniden yazılması aynı zamanda çocuğun tarihsel derinlikte kendi kültürü ve edebiyatına dair bilgi sahibi olması açısından da işlevseldir. “Folklorik bir metnin doğasında onları belli bir bütünlük çevresinde öbeklendirmeye yarayan temel bir egemen

unsur bulunur: Örneğin, Dede Korkut masallarında ‘bilge kişi’ ‘ataya saygı’ kültürünü simgeler.” (Aktulum, 2013, s.37). Bu bağlamda, *Dede Korkut Hikâyeleri*, çocuk okurlara Türk kültürü, ataya saygı, bilgelik, aile hayatı, mücadeleler, ahlaki değerler gibi konularda kazanımlar sunacak; geçmişten günümüze toplum hayatı, tarih, edebiyat, sanat, estetik vb. alanlarla ilgili çok yönlü bir bakış açısı kazandıracaktır.

Çocuk kitaplarında dil ve anlatım açık, sade, yalın ve anlaşılır olmalıdır. Çocuğun yaş grubuna uygun ve anlayabileceği bir dil kullanmak çocuk kitapları için en önemli unsurlardan biridir. “Çocuk kitaplarında mümkün olduğunca yalın ve arı bir dil kullanılmalıdır. Çocuğun bulunduğu gelişim dönemi, okuduğunu kavrama düzeyini etkiler. Bu bakımdan anlatımda kullanılan sözcükler çocukların gelişim düzeyleri dikkate alınarak seçilmelidir.” (Karataş, 2016, s.114). Bu açıdan Adalı’nın *Dede Korkut Hikâyeleri*’ni ‘biçimsel dönüştürüm’ bağlamında dil ve anlatım özellikleri itibarıyla dönüştürüme tâbi tutması ve çocuk okurların anlayabileceği yalınlıkta günümüz Türkçesine uyarlamasının gerekçesini yine çocuk edebiyatına özgü dinamiklerle ve hedef kitlenin özellikleriyle açıklamak gerekir.

“Halk edebiyatı ürünleri, içinde yüzlerce yıllık geçmişe ait ortak söyleyiş unsurları olan atasözleri, deyimler, şiiirler ve söyleyiş kalıplarını barındırır. Bu unsurların çocuklar tarafından öğrenilmesi ve kullanılması, toplum içinde iletişim kurma ve anlaşma zeminini oluşturur ve güçlendirir.” (Yalçın, Aytas, 2014, s.54). Adalı’nın *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde, asıl metne ait bazı deyişleri, ifadeleri, sözcükleri/sözcük gruplarını değiştirmeden kullandığı görülmüştür. Ancak bu dilsel öğelere dair, geçtiği sayfaların altında dipnot olarak açıklamalar yapılmıştır. Bu şekilde sözlü kültüre dayanan *Dede Korkut Hikâyeleri*’nin dönemsel, kültürel, türsel ve deyişsel özelliklerinin çocuk tarafından algılanması sağlanmıştır.

2.1.2. Oğuz Kağan Destanı

Bilgin Adalı’nın *Oğuz Kağan Destanı* adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere Türk destanlarından *Oğuz Kağan Destanı*’nın dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulmuştur. Adalı, *Oğuz Kağan Destanı* adlı eserinde ‘Yaratılış Detsnı’na da yer vermiş, bu metin üzerinden de bir ‘dönüştürüm’e/‘dönüştürme’ye gidilmiştir. Dolayısıyla her iki metne yönelik bir türetme, yalın bir dönüştürme işlemi söz konusudur. Adalı’nın *Oğuz Kağan Destanı* adlı eserindeki ana-metinsel dönüşümler aşağıdaki tabloda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 1.1.2. Bilgin Adalı'nın *Oğuz Kağan Destanı* adlı anlatısı ve metinlerarasılık

	YARATILIŞ DESTANI (Alt-metin/Gönderge-metin) (Elçin, 2019)	OĞUZ KAĞAN DESTANI (Bilgin Adalı'nın metni/Ana- metin) (Adalı, 2020)	'Dönüştürüm'ün/ 'Dönüştürme'nin Niteliği
İçerik	-<i>Yaratılış Destanı</i>, evrenin yaratılışı, iyilik ve kötülük ayrımını ve kaynağını, evrenin düzenini konu alır. -<i>Oğuz Kağan Destanı</i>, Türklerin atası olan Oğuz Kağan'ın doğumundan başlayarak çocukluk, gençlik yılları, evlilikleri ve Kağan oluşu, kahramanlıkları, fetihleri ve Türklerin nasıl boylara ayrıldığını anlatır.	-<i>Yaratılış Destanı</i>, evrenin yaratılışı, iyilik ve kötülük ayrımını ve kaynağını, evrenin düzenini konu alır. -<i>Oğuz Kağan Destanı</i>, Türklerin atası olan Oğuz Kağan'ın doğumundan başlayarak çocukluk, gençlik yılları, evlilikleri ve Kağan oluşu, kahramanlıkları, fetihleri ve Türklerin nasıl boylara ayrıldığını anlatır.	Bilgin Adalı, <i>Oğuz Kağan Destanı</i> adlı eserini iki bölüme ayırmış ve <i>Yaratılış Destanı</i>'nı ilk bölüme, <i>Oğuz Kağan Destanı</i>'nı ise ikinci bölüme koymuştur. <i>Yaratılış Destanı</i>'nda yer alan Tanrı Kayra Han'a, Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın babası olarak yer verilmiş, böylece iki metin arasında bağ kurulmuştur. Böylece <i>Oğuz Kağan Destanı</i>'nda kişiler ve olay örgüsüne bağlı olarak dolaylı biçimde içeriksel bir 'dönüştürüm'/'dönüştürme' söz konusu olmuş, Oğuz Kağan'ın olağanüstü kişiliğine kutsallık

				ve güç atfedilmiştir.
Yapı:	Kişiler	Yaratılış Destanı: Tanrı (Kayra Kaan Ada Kудay), Kişi (Erlık Körmös), Törüngey, Törüngey'in Karısı Eje, Maytere, Mangdaşire, Şal-yime, Yapkara, Podo-sünku	Yaratılış Destanı: Kanatlı Tanrı Kayra Han, Ak Ana, Kişi (Erlig), Doğanay, Doğanay'ın Karısı Ece, Gök Oğul, Gün Ana, Ay Ana	Bilgin Adalı'nın eserinin ilk bölümünü oluşturan <i>Yaratılış Destanı</i> 'nda kişilerin isimleri, eserin hedef kitlesi olan çocuklar için günümüz Türkçesine uyarlanarak ya da daha anlaşılır biçimde verilmiştir. Örneğin; alt- metindeki/ gönderge- metindeki 'Maytere', ana- metinde Gök Oğul'u temsil etmektedir. Alt-metindeki/ gönderge- metindeki 'Törüngey' ana- metinde, 'Doğanay' olarak isimlendirilmiştir. <i>Oğuz Kağan Destanı</i> için kişilerde bir değişiklik yapılmamış, yalnızca Oğuz Kağan'ın babası olarak Kanatlı Tanrı Kayra Han eklenmiştir.
		Oğuz Kağan Destanı: Ay Kağan, Oğuz Kağan, Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz, Altun Kağan, Urum Kağan, Kurt, Uruz Bey, Uluğ Ordu Bey (Kıpçak Bey), Saklap, Karluk, Tömüdü Kağul (Kalaç), Çürçet Kağan, Barmaklığ Çosun Billiğ (Kangaluğ), Masar Kağan, Uluğ Türük	Oğuz Kağan Destanı: Oğuz Kağan, Ay Tanrıçası Ay Kağan, Kanatlı Tanrı Kayra Han, Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz, Altın Kağan, Urum Kağan, Kurt, Uruz Bey, Uluğ Ordu Bey (Kıpçak Bey), Saklap, Karluk, Temür (Kalaç), Çürçet Kağan, Barmaklığ Çosun Billiğ (Kangaluğ), Masar Kağan, Uluğ Türük	

Kişilerin Betimlenmesi:

-Bilgin Adalı'nın eserinin birinci bölümü *Yaratılış Destanı*'dir. Bu bölümde kişilere ait fiziksel betimlemeler yoktur. Yalnızca iyi veya kötü olarak nitelendirilen kişiler vardır. İyiliği 'Tanrı', kötülüğü ise 'Kişi (Erlık), temsil eder.

-Adalı'nın eserin ikinci bölümü *Oğuz Kağan Destanı*'dir.

- Oğuz Kağan şu şekilde betimlenmiştir: yüzü gökyüzü gibi, ateş gibi kırmızı dudakları, gözleri elâ, saçları ve kaşları kara, ayakları öküz ayağı gibi güçlü, beli kurt beli gibi çevik, göğsü ayı göğsü gibi geniş, vücudu baştan aşağı tüylüdü. Oğuz Kağan yiğit, cesur, savaşta ve avcılıkta en yeteneklidir. Oğuz Kağan Destanında insan tipi alp tipidir. Kötüler hariç Oğuz Kağan'ın yanındakiler kahraman özelliklerine sahiptir.
- Oğuz Kağan'ın ilk karısı şöyle betimlenir: kutupyıldızı gibi bir beni vardı alnında, güzellikte kimse onunla yarışamazdı.
- Oğuz Kağan'ın ikinci karısı şöyle betimlenir: gözleri göklerden daha mavi, saçları ırmaklar gibi dalgalı, inci gibi dişli ve güzeller güzeli.
- Oğuz Kağan'ın dostu olan kahramanlık gösteren yiğitler de alp tipi insan olarak alınmıştır.
- Uluğ Türük: bilge kişi.
- Kurt: gök renkli, gözleri ışıltılı, yol gösterici, güç veren bir kılavuz.

Adalı'nın eserinde, kişilerin betimlenmesine yönelik bir 'dönüştürüm'/ 'dönüştürme' söz konusu değildir. Oğuz Kağan ve eşleri dışında fiziksel olarak betimlemeye rastlanmaz. Asıl metne bağlı kalınarak kişilerin bazı tipik özellikleri şöyledir: kahraman, cesur, mert, güçlü, mücadeleci, savaşçı. Kadın kişiler ise güzellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Olay	Birinci Bölüm	Adalı'nın eserinde
Örgüsü	Yaratılış Destanı	<i>Yaratılış Destanı</i>
-Tanrı ve Kişi arasında geçen olaylarla başlayan destan, yerin ve göğün yaratılışı, insanın yaratılışı, insanın ülkeden kovuluşu ile devam eder; Kişi'nin kovuluşu ve insanların yalnız bırakılması ile sona erer.	1.Kayra Han ve Kişi 2.Yerin ve Göğün Yaratılışı 3.İnsanın Yaratılışı 4.İnsanın Işıltılı Ülkeden Kovuluşu 5.Kişi'nin Kovuluşu ve Tanrıların Doğuşu	ve <i>Oğuz Kağan Destanı</i> 'nın olay örgüsünde değişikliğe gidilmemiştir. Bilgin Adalı, destanları, bölümlere ayırmıştır. Asıl metinlerde bölümlendirmeler yoktur.
	İkinci Bölüm	
Oğuz Kağan Destanı	Oğuz Kağan Destanı	
Oğuz Kağan'ın doğumu ile başlayan destan, Oğuz Kağan'ın	1.Oğuz Kağan'ın Doğumu 2.Genç Oğuz'un Gergedan Avı	

	avlanması, evlenmesi ve çocuklarının olması, etrafa yolladığı emirleri sonrasında sefere çıkması, kurtla karşılaşması, İtil ırmağını geçmesi, Uluğ Türük'ün düşünün anlatılması ile devam eder ve Oğuz Kağan'ın son kurultayı, oğullarına sözleri ile sona erer.	ve Kağan Oluşu 3.Oğuz Kağan'ın İlk Evliliği 4.Oğuz Kağan'ın İkinci Evliliği 5.Oğuz Kağan'ın Buyruğu 6.Oğuz Kağan'ın Sefere Çıkışı 7.Gök Renkli Kurt 8.İdil Nehrini Geçiş ve Öteki Olaylar 9.Uluğ Türük'ün Düşü 10.Oğuz Kağan'ın Son Kurultayı ve Oğullarına Son Sözü	
Zaman ve Mekân	Metinde “o çağda, yine günlerden bir gün” gibi ifadeler dışında, belirli bir zaman ifadesi yoktur. Mekân için ise <i>Oğuz Kağan Destanı</i> 'nda “Oğuz'un yurdu, Buz Dağı ve oğullarına söylediği doğu taraf, batı taraf” ifadeleri dışında adlarıyla belirtilen mekânlar yoktur.	Metinde “o çağda, yine günlerden bir gün” gibi ifadeler dışında belirli bir zaman ifadesi yoktur. Mekân için ise “Oğuz'un yurdu, Buz Dağı ve oğullarına söylediği doğu taraf, batı taraf” ifadeleri dışında adlarıyla belirtilen mekânlar yoktur.	-Zaman aynı kalmıştır. Zamana dair belirgin ifadeler yoktur. -Mekân aynı kalmıştır. Adlarıyla belirtilen mekânlar yoktur. Belirsiz bir coğrafya söz konusudur.
Anlatıcı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Anlatıcı tipi değişmemiştir.
Dil ve Anlatım	Yine günlerden bir gün Ay Kağan'ın gözü parladı. Doğum ağrıları başladı ve bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuğun yüzü gök; ağzı ateş (gibi) kızıl; gözleri elâ; saçları ve kaşları kara idi. Perilerden daha güzeldi. Bu çocuk anasının göğsünden ilk sütü emdi ve bir daha emmedi. Çiğ et, çorba ve şarap istedi. Dile gelmeye başladı; kırk gün sonra büyüdü, yürüdü ve oynadı.	Ve günlerden bir gün, Ay Kağan'ın gözleri parladı: Doğum sancıları tutmuştu. Ve bir erkek bebek doğurdu. Yüzü gökyüzü gibiydi bu bebeğin, ateş gibi kırmızıydı dudakları, gözleri ela, saçları ve kaşları karaydı. Daha güzeldi perilerden bile. Adını Oğuz koydular. Ay Kağan'ın bebeği Oğuz, ana sütünü bir kez emdi, bir daha emmedi. Dile gelip çiğ et, aş ve şarap istedi.	Adalı, dil ve anlatım açısından bir 'dönüştürüm'e/ 'dönüştürme'ye gitmiştir. Eseri için hedef kitle olarak çocuk okurlar düşünüldüğünden günümüz Türkçesine uyarlanmış, yalın, sade ve anlaşılır bir Türkçe kullanımı söz konusudur. Kısa cümlelerle anlatım

Oğuz Kağan kırk masa ve kırk sıra yaptırdı. Türlü yemekler, türlü şaraplar, tatlılar ve kımızlar yediler ve içtiler. Toydan sonra Oğuz Kağan beylere halka bir buyruk verdi ve:	Yürüdü, oynadı ve büyüdü kırk gün içinde, öteki bebeklere benzemedi. (s.34) ...	yalınlaştırılmıştır. Asıl metindeki bazı sözcükler (toy, buyan, uran, kulan vb.) aynen kullanılmakla birlikte
Ben sizlere oldum Kağan, Alalım yay ile kalkan, Nişan olsun bize buyan, Bozkurt olsun (bize) uran,	Kırk büyük masa yaptırdı, kırk da sıra. Donattı masaları aşla, etle, kımızla, şarapla, görkemli bir toy düzenledi.	anlamaları/açıklamal arı sayfanın altında dipnot olarak verilmiştir. Bilgin
Demir kargı olsun orman, Av yerinde yürüsün kulan, Daha deniz daha müren, Güneş bayrak gök kurıkan. dedi.	Şenliğe çağırdı halkını ve beylerini, yedirdi, içirdi, eğlendirdi hepsini. Sonra buyruğunu verdi: “Ben sizlere oldum Kağan, alalım yay ile kalkan, nişan olsun bize buyan, gök kurt olsun uran, demir mızraklar olsun orman, av yerinde yürüsün kulan, daha deniz, daha ırmak güneş bayrak, gök çadır olsun!” dedi. (s.53, 54)	Adalı, <i>Oğuz Kağan Destanı</i> adlı eserini iki bölüme ayırmış ve <i>Yaratılış Destanı</i> ’nı ilk bölüme, <i>Oğuz Kağan Destanı</i> ’nı ise ikinci bölüme koymuştur. <i>Yaratılış Destanı</i> ’nda yer alan Tanrı Kayra Han’a, <i>Oğuz Kağan Destanı</i> ’nda Oğuz Kağan’ın babası olarak yer verilmiş, böylece iki metin arasında bağ kurulmuştur.

Adalı, *Oğuz Kağan Destanı* adlı eserini iki bölüme ayırmış ve *Yaratılış Destanı*’nı ilk bölüme, *Oğuz Kağan Destanı*’nı ise ikinci bölüme koymuştur. *Yaratılış Destanı*’nda yer alan Tanrı Kayra Han’a, *Oğuz Kağan Destanı*’nda Oğuz Kağan’ın babası olarak yer verilmiş, böylece iki metin arasında bağ kurulmuştur. *Yaratılış Destanı*’nda yer alan Tanrı Kayra Han’ın *Oğuz Kağan Destanı*’nda Ay Kağan ile eş olarak düşünülmesi ve Oğuz Kağan’ın onların oğlu olduğunun belirtilmesi, Oğuz Kağan’ın olağanüstü kişiliğiyle birlikte ona bir kutsallık ve güç atfetme olarak değerlendirilebilir. Asıl metinde Oğuz Kağan’ın

babasından bahsedilmemektedir. Bilgin Adalı, kitabın önsözünde bu duruma değinerek destanın özünü değıştirmedigini ve Kayra Han ile Ay Kağan'ı eş olarak hayal ettiğini belirtmiştir. Bu yolla yapılan biçimsel dönüştürmeyi 'genişletme' olarak da değerlendirmek mümkündür. Aktulum (2000)'de ana-metinlerin ciddi düzlemde dönüşümü başlığı altında 'genişletme', "kahramanının serüveni ile pek ilgili olmayan bölümlerin eklenmesi" (s.146) olarak tanımlanır. Dolayısıyla Oğuz Kağan'ın ailesiyle ilgili eklemeler öz konusudur. Bu bağlamda, az da olsa *Oğuz Kağan Destanı*'nda yapı öğeleri itibarıyla (kişiler ve olay örgüsünde) bir dönüştürme gidilmiş, dolaylı biçimde içeriğe de yansımıştır. Bu husus dışında asıl metinlerin (*Yaratılış Destanı* ile *Oğuz Kağan Destanı*) içeriğine bağlılık söz konusudur. Kişilerin betimlenmesi noktasında gönderge-metne bağlı kalmış, fazla veya eksik bir fiziksel/ruhsal betimleme yapılmamıştır. 'Dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı olarak oluşturulan *Oğuz Kağan Destanı*'nda, 'ana-metinsel dönüşüm'ün dayandığı temel nokta, dil ve anlatımdır. Dolayısıyla da öncelikle 'biçimsel dönüşüm'den bahsetmek mümkündür. Biçimsel dönüşüm yöntemlerinden 'biçem-dönüşümü' öne çıkar. 'Biçem-dönüşümü', "bir metnin biçimini çeşitli dilbilgisel işlemlerle yeniden düzenlemek olarak tanımlanır. Burada biçimsel yönden bir yeniden yazma, bir biçem değışikliği ya da bir metni biçimsel olarak düzeltmek, kapalı bir biçemi olan bir metnin biçimini daha açık, anlaşılır duruma getirmek söz konusudur." (Aktulum, 2000, s.144). Dolayısıyla Adalı'nın *Oğuz Kağan Destanı* adlı anlatısında, 'çocuğa görelilik' ilkesinin bir gereği olarak çocuk okurlara hitap edebilmek amacıyla, *Yaratılış Destanı* ile *Oğuz Kağan Destanı*'nı dil ve anlatım açısından günümüz Türkçesine uyarlama ve yalınlaştırma söz konusudur. Bununla birlikte deyiş özellikleri sebebiyle asıl metinlerden aynen alınarak kullanılan bazı sözcük ve sözcük grupları sayfanın altında açıklanmıştır. Örneğin; *Oğuz Kağan Destanı*'nda bazı sözcükler (toy, buyan, uran, kulan vb.) aynen kullanılmakla birlikte anlamları/açıklamaları sayfanın altında dipnot olarak verilmiştir. Temizyürek vd. (2016)'da efsane ve destan türünden metinlerin 'çocuğa görelilik' ilkesi çerçevesinde çocukların anlayabilecekleri yalınlıkta, günümüz Türkçesine uyarlanmasının doğru bir yaklaşım olacağına dikkat çekilir (s.68). Dolayısıyla Adalı'nın dil ve anlatım boyutunda gerçekleştirdiği 'dönüştürüm'ü hedef kitleye bağlı bir gereklilik olarak ifade etmek mümkündür.

Ana-metinsel dönüşümün temel öğelerinden birisi de Adalı'nın destanları olayları bölümlere ayırarak her bir bölümü başlıklandırmasıdır. Bu durumu da yine hedef kitle olan çocuk okurlar açısından gerekçelendirmek mümkündür. Bölümlemenin ve her bir bölümü başlıklandırmanın, çocuk okurların olay akışını daha kolay takip edebilme kolaylığı

sağlayacağını söyleyebiliriz. Bu bağlamda denilebilir ki Adalı, dil ve anlatım odaklı ‘biçimsel dönüştürme’yle birlikte, yeniden kaleme aldığı metinlerde destan türünün bütün husuiyetlerini muhafaza etmiştir.

“*Oğuz Kağan Destanı*, Türklerin Oğuz boyunun tarihî hayatını destani biçimde dile getiren millî destanlarından biridir.” (Bars, 2013, s.181). “*Oğuz-name*, insanoğlunun yaratıldığı günden itibaren bütün Türklerin uzak tarihini, atalarını, nesillerini, toplum yapısını, özellikle devlet yapısını, dilini, hukukunu, geleneklerini ve yaşayış tarzını daha çok rivayetlere dayanarak anlatan eserdir.” (Demir, 2016, s.1). *Oğuz Kağan Destanı*’nın Bilgin Adalı tarafından çocuklar için yeniden yazılması hem kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılması hem de Türk tarihi ve düşünce dünyasının tanıtılması açısından önemlidir. Adalı’nın ‘biçimsel dönüştürüm’e dayalı olarak ve özellikle dil ve anlatım açısından ‘çocuğa görelilik’ ilkesini hayata geçirerek yeniden kaleme aldığı *Oğuz Kağan Destanı* içerdiği aksiyon ve olağanüstü öğeler itibarıyla da çocuk okurların ilgisini ve merakını çekebilecek bir eserdir. Dolayısıyla Bilgin Adalı, Türk kültürünün önemli eserlerinden birini, özüne sadık kalarak, çocuk okurlara yönelik yalnızca günümüz Türkçesine uyarlama yoluna giderek kültürel devamlılığı sağlama açısından önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Adalı, eserinin önsözünde çocuk okurlara, destana dair bilgiler vermiştir. Çocuk okurların okuyacağı eserle ilgili bilgilenmesi ve destanların özelliklerine mümkün olduğunca hâkim olması açısından bu bilgiler önemlidir. Kitabı okumaya başlarken çocukların destana dair bilgi sahibi olması, okuma-anlama sürecinin verimli olması kadar, destan türünü anlamlandırabilmesi açısından faydalı olacaktır.

“Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden biri Oğuz Kağan Destanı’dır. W. Bang ve G. R. Rahmeti tarafından 1936 yılında Uygurca aslından günümüz Türkçesine çevrilen bu eser, eksik olmasına rağmen çok değerli bilgiler içerir. Destan Türk dini hayatına, göçebe hayat tarzına, hâkimiyet anlayışına ve dünyayı algılama biçimine dair önemli ipuçları barındırmaktadır. Bizim kanaatimizce destan sadece belli bir dönemi kapsamamakta, içerisinde farklı dönemlere ait birtakım unsurlar barındırmaktadır.” (Onay, 2013, s.42). Adalı’nın ‘çocuğa görelilik’ ilkesine bağlı olarak yalnızca dil ve anlatım özellikleri itibarıyla ‘dönüştürüm’e tâbi tuttuğu *Yaratılış Destanı* ile *Oğuz Kağan Destanı*’nı çocuk okurlarla buluşturmasını, çocuklarda Türk kültür, tarih ve edebiyatına yönelik farkındalığı geliştirmek, onları Türk kültürünün önemli metinleriyle buluşturmak, geçmiş ile şimdi arasında ilişkili bir anlamlandırmaya yönlendirmek ve geçmiş dönem yaşantıları hakkında bilgi vermek gibi amaçlarla izah etmek mümkündür. Ayrıca çocuk okurları destan

türünden metinlerle buluşturarak metinlerin içerdikleri olağanüstü kişi ve olaylar üzerinden çocuk okurların ilgisini çekmek; hayal dünyalarını harekete geçirmek amaçlanmıştır.

Temizyürek vd. (2016, s.76)'da çocuk okurların destan türüyle buluşturulmasının önemine şöyle dikkat çekilir: “Çocukların somut düşünceden soyut kavramları algılamaya geçişleri ilköğretim ikinci kademenin başlarında gerçekleşmeye başlar. Çocuklar öncelikle millet şuuruna erişirler ve ardından tarihe ilgi duymaya başlayıp milli ülkülere yönelirler. Soyut kavramlara yönelen çocuklara, millet şuurunu, milli ülküleri aktarmada destanlar araç olarak kullanılabilir.”. Dolayısıyla Bilgin Adalı'nın *Dede Korkut Hikâyeleri, Yaratılış Destanı* ve *Oğuz Kağan Destanı* gibi metinleri ortaokul seviyesinde çocuk okurlara yönelik olarak yeniden kaleme almasının altında yatan başlıca amacın, onlarda millî bilincin geliştirilmesine katkı sunmak olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.3. *Gilgamiş Destanı*

Bilgin Adalı'nın *Gilgamiş Destanı* adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere dünya edebiyatının önemli metinlerinden *Gilgamiş Destanı*'nın dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulmuştur. Dolayısıyla *Gilgamiş Destanı*'na yönelik bir dönüştürme işlemi söz konusudur. Adalı, doğal olarak Türkçeye çevrilen destan metni üzerinden bir 'dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye gitmiş, gençlere yönelik olarak destanı yeniden kaleme almıştır. Adalı'nın *Gilgamiş Destanı* adlı eserinde, kapakta, hemen başlığın altında geçen 'gençler için' ibaresiyle hedef kitlenin genç okurlar olduğu ifade edilmiştir. Adalı'nın *Gilgamiş Destanı* adlı eserindeki ana-metinsel dönüşümler aşağıdaki tabloda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 2.1.3. Bilgin Adalı'nın *Gilgamiş Destanı* adlı anlatısı ve metinlerarasılık

	GILGAMIŞ DESTANI (Alt-metin/Gönderge-metin) (Bottéro, 2020; Maden, 2019)	GILGAMIŞ DESTANI (Bilgin Adalı'nın metni/Ana- metin) (Adalı, 2021)	'Dönüştürüm'ün/' 'Dönüştürme'nin Niteliği
İçerik	Gilgamiş'in hükümdarlığı, bilgeliği, cesareti, savaşçılığı. Metinde ölümsüzlüğü bulmak için mücadele eden ve tanrıların kölesi olmak istemeyen	Gilgamiş'in hükümdarlığı, bilgeliği, cesareti, savaşçılığı. Metinde ölümsüzlüğü bulmak için mücadele eden ve tanrıların kölesi olmak istemeyen	İçerik değişikliğe uğramamıştır.

	Gılgamış'ın kahramanlıkları ve dostlukları anlatılır.	Gılgamış'ın kahramanlıkları ve dostlukları anlatılır.	
Yapı:	Kişiler	Adad, Anu, Aruru, Ayya, Belet-şeri, Ea, Enlil, Ennigu, Ereşkigal, Haniş, İgigi, İnanna, İrkalla, İştara, İşullanu, Mâh, Nergal, Ningirsu, Ninlil, Ninsun, Ninurta, Silili, Sin, Şakkan, Şamaş, Şullat, Tammuz, Enkudu, Gılgamış, Humbaba, Siduri, Ubar-Tutu, Ur-Şanabi, Ut-Napiştım.	Yüce Tanrı Anu, Tanrıça İştara, Gılgamış, Lugalbanda, Ninsuna, Anatanrıça Aruru, Enkudu, Savaş Tanrısı Ninurta, Rahibe Şamhat, Güneş Tanrısı Şamaş, Enlil, Bilgelik Tanrısı Ea, Humbaba, Tanrıça İrnini, Temmuz, Antu, Etana, Ereşkigal, Puzur Amurru, Adad, Şullat, Haniş, Nergal, Şin, Utnapiştım, Siduri, Urşanabi, Mammetum, Ninurta, Ennugi, Namtar.
			Bilgin Adalı, asıl metinde geçen bazı tanrı ve tanrıça adlarını kendi eserinde kullanmamıştır. Okunabilirliği artırmak ve kişi kalabalığını ortadan kaldırmak için olay örgüsünü ve içeriği değiştirmeyecek şekilde, kişileri azaltmıştır.
	Kişilerin Betimlenmesi:		Ana-metnin ve alt-metnin/gönderge-metnin her ikisinde de kişi betimlemelerine çok fazla yer verilmemiştir.
	-Gılgamış: bilgelerin bilgisi, eşsiz kahraman, tanrılara eş tutulan, tüm gizemleri açıklayan; boylu boslu, yarı insan yarı tanrı, yakışıklı şeklinde betimlenmektedir.		
	-Humbaba: ağzından alevler fışkıran, nefesi ölüm kokan canavar şeklinde betimlenmiştir.		
	-Enkudu ise Gılgamış'ın dostu olarak güvenilir, cesur, iyi yürekli olarak betimlenmiştir.		
	Yukarıda verilen kişi betimlemeleri dışında, öne çıkan kişi betimlemelerine rastlanmamıştır.		
Olay Örgüsü	1.Tablet: İki Kahraman 2.Tablet: Karşılaşma, Dostluk, Serüven Tasarısı 3.Tablet: Hazırlıklar ve Yola Çıkış 4.Tablet: Yolculuk 5.Tablet: Kahramanlıklar ve Zafer 6.Tablet: Yeni Zafer ve Aşırılık 7.Tablet: Enkidu'nun Ölümü 8.Tablet: Enkidu'nun Cenaze Töreni	1-Bir Yalnız Kral 2-Enkidu'nun Uruk'a Gelişi 3-Sedir Ormanları ve Humbaba 4-Yolculuk 5-Humbaba'nın Sonu 6-Uruk'a Dönüş ve Gökyüzü Boğası 7-Enkidu'nun Ölümü 8-Enkidu'nun Cenaze Töreni 9-Gılgamış Ölümsüzlüğün Peşinde 10-Gılgamış Utnapiştım'i	Olay örgüsünde son bölüme kadar bir değişiklik yoktur. Ancak Adalı, <i>Gılgamış Destanı</i> 'nin Ninova versiyonunda bulunan, Enkidu'nun ölümünün başka bir versiyonunun yer aldığı bölümü

	9.Tablet: Gilgamiş Sonsuz Hayatın Peşinde 10.Tablet: Amaca Ulaşma 11.Tablet: Başarısızlık ve Normal Hayata Dönüş 12.Tablet: Enkidu'nun Ölümünün Başka Versiyonu	Buluyor 11-Gençlik Otu ve Yolculuğun Sonu 12-Gilgamiş'in Ölümü	eserine almamış, son bölümde Sümerce bir tablettten yararlanarak Gilgamiş'in ölümünü anlatmayı tercih etmiştir.
Zaman ve Mekân	Zamana dair net bir bilgi yoktur. Mekân olarak birçok yer adı geçmektedir. (Anşan, Amanos, Dilmun, Kiş, Nippur...) Gilgamiş'in kenti Uruk'tur.	Zaman olarak net bir bilgi verilmez. "Yeryüzünün en eski öyküsü" şeklinde girişte belirtir Adalı. Metnin içinde "o gece, sabah, tam altı gün yedi gece..." gibi ifadeler yer alır. Mekân olarak birçok yer adı geçmektedir. (Sedir Ormanları, Nippur, İkiz Tepeler...) Gilgamiş'in kenti Uruk'tur. Metinde geçen Nippur, Fırat, Ula, Apsu, Nissir Dağı gibi yerlerin nerede oldukları dipnotlar ile anlatılmıştır.	Özgün metin kesik dizelerden oluştuğu için tamamlanmamış gözükmektedir. Zamana dair net bir bilgiye rastlanmamıştır. Adalı kendi metnini yazarken kesik dizeleri tamamladığı için zamana dair bazı söylemlere rastlayabiliyoruz. Mekân açısından ise gönderge- metinde yer alan mekânlardan bazıları Adalı'nın eserinde yer almaz. Adalı, dipnotlar aracılığıyla, yer verdiği mekânlara dair açıklamaları okurla paylaşır.
Anlatıcı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Anlatıcı tipi değişmemiştir.
Dil ve Anlatım	Gilgamiş şöyle dedi Uzaktaki-Utnapişti'ye: "Sana bakıyorum Utnapişti: Hiç de	"Bir tanrıya benzersin sanmıştım seni, ama hiç de farklı görünmüyorsun benden.	Her iki metin de şiir diliyle yazılmıştır. Asıl metinde kesik

Farklı görünmüyorsun (benden):	Savaşmaya gelmiştim seninle	dizeler vardır.
Bana benziyorsun!	ama korkmuyorum senden.	Adalı, dil ve
Tek farkımız şu:	Savaşacak gücün kalmamış artık	anlatım bütünlüğü
Savaşacak yürek yok (artık)	senin,	oluşturmak
sende.	belli ki yan gelip yatıyorsun,	açısından kesik
Yan gelip yatmaktan başka	başka bir şey yapmıyorsun,”	dizeleri
Bir şey yapmıyorsun!	dedi Gılgamış, Utnapiştım’e.	tamamlamıştır.
[Söyle bana] nasıl oldu da	“Anlat bana nasıl oldu da	Adalı metnin
Tanrılar Meclisi	tanrılar	içeriğini
Arasına katılıp ölümsüzlüğe	sana ölümsüzlüğü bağışladılar?”	değiştirmeyecek
eriştin!”		şekilde metni
	Anlattı Gılgamış’a bu eski	kısaltmıştır.
Bunun üzerine, Utnapiştı şöyle	öyküyü Utnapiştım, dedi:	
dedi	“Bir gizi açıklayacağım sana	
Gılgamış’a:	Gılgamış,	
“Sana bir sır açıklayacağım	tanrıların bir gizini anlatacağım.	
Gılgamış,	(s.76)	
Tanrıların		
Bir sırrını anlatacağım sana!		

‘Dönüştürüm’e/‘dönüştürme’ye dayalı olarak ortaya çıkan Bilgin Adalı’nın *Gılgamış Destanı* adlı eseri ile Adalı’nın ön sözünde de asıl/kaynak metin (alt-metin, gönerege-metin) olarak kullandığını belirttiği, çevirisi Orhan Suda tarafından yapılan *Gılgamış Destanı* (Bottéro, 2020) metni arasında içerik yönünden bir değişiklik yoktur. Olay örgüsü açısından incelendiğinde iki metin arasındaki tek fark, son bölümde Adalı’nın Gılgamış’ın ölümünü anlattığı bölümdür. Asıl metinde Gılgamış’ın ölümü değil Enkudu’nun ölümünün başka bir versiyonu yer almaktadır. Dolayısıyla ana-metinsel dönüşüm bağlamında, olay örgüsü bakımından ‘eksilttiği bölümün yerine yenisini ekleme (yerine koyma)’ biçiminde bir ‘biçimsel dönüştürüm’ gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Asıl metinde çok fazla tanrı ve tanrıça isimleri vardır, ancak Adalı kendi eserine bu isimlerin hepsini almamıştır. Genç okurlar açısından okunabilirliği artırmak ve kişi kalabalığını ortadan kaldırmak için olay örgüsünü ve içeriği değiştirmeyecek şekilde, kişiler azaltılmıştır. Kişi betimlemeleri açısından, Gılgamış belirgin bir şekilde ruhsal ve fiziksel açıdan betimlenmiş, eserde diğer kişilere ait belirgin betimlemelere rastlanmamıştır. Zaman ve mekân açısından metnin anlaşılabilirliği artırmak, zamansal akışı takip edebilmek açısından Adalı zamana dair ifadeler sıkça kullanmıştır. Adalı, okurları bilgilendirmek amacıyla metinde geçen mekânlara dair açıklayıcı bilgileri

dipnotlar aracılığıyla okurla paylaşmıştır. Bu da ‘biçem dönüşümü’ şeklinde bir ‘biçimsel dönüşürme’ olarak değerlendirilebilir. Bu dönüşürmede okura yönelik bilgilendiricilik başlıca amaçtır. Anlatıcı tipi her iki metinde de ‘yazar-anlatıcı’dır. Ana-metin de alt-metin de/gönderge-metin de şiir diliyle yazılmış metinlerdir. Asıl metinde kesik dizeler vardır. Adalı, dil ve anlatım bütünlüğü oluşturmak açısından kesik dizeleri tamamlamıştır. Dolayısıyla ‘biçem-dönüşümü’nden bahsetmek mümkündür.

‘Ana-metinsel dönüşüm’ler bakımından dikkati çeken başlıca noktalardan birisi de Adalı’nın metni kısaltma yoluna gitmesidir. Adalı, metnin içeriğini değıştirmeyecek şekilde metni kısaltmıştır. Dolayısıyla ‘biçimsel dönüşüm’ün alt yöntemlerinden biri olan ‘biçem-dönüşümü’nden bahsetmek mümkündür. ‘Biçem-dönüşümü’nün ‘indirgeme’ biçiminde gerçekleştiğini görürüz. Aktulum (2000), ‘biçem dönüşümü’ başlığı altında ‘indirgeme’yi bir metni çeşitli biçimlerde kısaltmak, bir metinden çıkarmalarda bulunmak şeklinde bir eylemle ondan yeni bir metin türetmek olarak tanımlar (s.144-145). Dolayısıyla Adalı’nın *Gilgamiş Destanı* adlı eserinin, çevirisi Orhan Suda tarafından yapılan *Gilgamiş Destanı* (Bottéro, 2020) metnini kısaltarak yeniden yazmasıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu kısaltma işleminde hedef kitlenin gençler olmasının etkisi olduğu düşünülebilir. Okunabilirliği sağlamak, okuma motivasyonu sağlamak açısından metnin kısaltıldığı söylenebilir.

“Eski Mezopotamya’nın en iyi bilinen ve sevilen destanı olan Gılgamiş Destanı, Fransız assiryolog Jean Bottero tarafından, Ninive’de bulunmuş tabletlerden çevrilerek, şiir halinde 1992’de Fransa’da yayınlanmıştır. Özgün hali de şiir şeklinde olan bu eser, Türkçemize Orhan Suda tarafından yapılan çeviriyle Yapı Kredi Yayınları ile ilk kez kazandırılmıştır.” (Özkan, 2005, s.171). *Gilgamiş Destanı* sözlü kültüre ait ve sonradan yazıya geçirilmiş bir eserdir. Yapılan araştırmalara göre destanın yazılmış birçok versiyonunun bulunduğu bilinmektedir. “Yapılan araştırmalar sonucunda da Gılgamiş’in yaşadığı dönemden yaklaşık 1000 yıl sonra ilk olarak Akadlar tarafından yazıya aktarıldığı bilinmektedir.” (Doğan, 2020, s.21). *Gilgamiş Destanı*, Uruk kralı Gılgamiş’in bilgeliğini, kahramanlıklarını, hükümdarlığını ve dostluklarını anlatan bir destandır. “Gılgamiş mitosunu incelerken tüm dünya mitoslarında karşımıza çıkan; yaratılış, cennetten kovulma, kahramanlık savaşları, yer altı dünyası, tufan gibi mitlerle karşılaşmaktayız. İlk yazılı metin olması dolayısıyla tüm dinlerde ve mitolojilerde karşımıza çıkan anlatıların ilk versiyonuna Gılgamiş mitosuna ile ulaşılmaktadır.” (Doğan, 2020, s.29-30). Gılgamiş Destanı on iki tableten oluşmaktadır. İlk on bir tablet, birbiriyle bağlantılı metinlerdir. Ancak son tablet bağımsız bir şekilde yeraltına yapılan bir yolculuk ve oradaki maceradan,

Enkudu'nun ölümünden bahsetmektedir. Adalı, bu sebeple, eserde bütünlüğü sağlamak açısından, başka bir kaynaktan faydalanarak kitabın sonuna Gilgamiş'in ölümünü anlattığı bölümü koymuştur. Ölümsüzlüğü arayan Gilgamiş'in Enkudu ile olan dostluğunun anlatıldığı bu destan, günümüzde bile, okunduğu zaman insana yaşamı, dostluğu, ölümü, ölümsüzlüğü bulma isteğini sorgulatacak bir özelliğe sahiptir.

Adalı, tarafından genç/çocuk edebiyatı ürünü olarak dönüştürülen *Gilgamiş Destanı* insanlık tarihi, dünya edebiyatı ve evrensel değerler bağlamında önemli destanlardandır. Adalı tarafından gençler için yeniden yazılması, gençlerin entelektüel birikimlerinin geliştirilmesi, onların farklı kültürleri ve mitolojik dönemleri tanımaları, insanlık tarihinin en eski dönemlerinde evrenin ve yaşamın nasıl algılandığına dair fikirler edinmeleri vb. açılardan önemlidir. Adalı'nın kısaltarak yeniden kaleme aldığı *Gilgamiş Destanı* içerdiği aksiyon ve olağanüstü öğeler itibarıyla da genç okurların ilgisini ve merakını çekebilecek bir eserdir. Karatay, "Bir sonraki adımda ne olacağını merak etme, kitapta geçen olaylara ilgi duyma çocukta kitap okuma isteğini daha da artırır. Çocukların ilgi alanlarına giren konu, kahramanlar ve olaylar iyi kurgulanırsa okuma ilgisi canlı tutulabilir." (2016, s.107) şeklindeki ifadelerle okuma isteği uyandırmada metin seçerken hedef kitlenin özelliklerini göz önünde tutulmasına dikkat çeker. Bu bağlamda Adalı tarafından 'gençler' için yeniden kaleme alınan *Gilgamiş Destanı*'nın içerdiği mitolojik öğeler, merakı diri tutan aksiyon ve olağanüstü öğeler itibarıyla genç okurlar için ilgi çekici olacağını söylemek mümkündür.

2.1.4. Troya Savaşı ve İlyada Destanı

Bilgin Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere dünya edebiyatının önemli metinlerinden *İlyada*'nın dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulmuştur. Dolayısıyla *İlyada*'ya yönelik bir dönüştürme işlemi söz konusudur. Adalı, doğal olarak Türkçeye çevrilen *İlyada* metni üzerinden bir 'dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye gitmiş, gençlere/çocuklara yönelik olarak destanı yeniden kaleme almıştır. Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eserindeki ana-metinsel dönüşümler aşağıdaki tabloda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 2.1.4. Bilgin Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı anlatısı ve metinlerarasılık

	İLYADA (Homeros'un eseri /Alt-metin/Gönderge-metin) (Homeros, 2021)	TROYA SAVAŞI VE İLYADA DESTANI (Bilgin Adalı'nın eseri/Ana- metin) (Adalı, 2020)	'Dönüştürüm'ün/ 'Dönüştürme'nin Niteliği
İçerik	Destan, Troya Savaşı'nın öyküsünü konu almaktadır. On yıla yakın sürmüş bu savaşın yalnızca son zamanları anlatılmıştır.	Asıl metinde (gönderge-metinde) bulunmayan, Troya Savaşı efsanesinin başı ve sonu da kitaba eklenmiştir.	Adalı, <i>İlyada</i> 'yı yeniden kaleme alırken <i>İlyada</i> 'da (gönderge-metinde) bulunmayan, Troya Savaşı efsanesinin başı ve sonunu da eserine eklemiş, dolayısıyla eserinde içeriksel bir 'dönüştürme' söz konusu olmuştur.
Yapı: Kişiler	Priamos, Hekabe, Apollon, Poseidon, Herakles (Herkül), Laomedon, Paris, Eris, Hera, Afrodit, Athena, Menelaos, Agamemnon, Miken, Helena, Artemis, Philoktetes, Hektor, Akhilleus, Tethis, Aias, Nestor, Antilokhos, Diomedes, Khryseis, Briseis, Hades, Zeus, Ares, Odysseus, İdomeneus, Pandaros, Aineias, Dione, Helenos, Patroklos, Phoiniks, Dolon, Kavga, İsos, Antiphos, İris, Antilokhos, Hephaistos, Leto, Ksantos, Polydoros, Agenor, Lykaon, Andromakhe, Penthesilea, Memnon, Epeius, Sinon, Laokoon, Kassandra, Neoptolemos... -Bu alanda yalnızca Adalı'nın da eserinde kullandığı kişiler	Priamos, Hekabe, Apollon, Poseidon, Herakles (Herkül), Laomedon, Paris, Eris, Hera, Afrodit, Athena, Menelaos, Agamemnon, Miken, Helena, Artemis, Philoktetes, Hektor, Akhilleus, Tethis, Aias, Nestor, Antilokhos, Diomedes, Khryseis, Briseis, Hades, Zeus, Ares, Odysseus, İdomeneus, Pandaros, Aineias, Dione, Helenos, Patroklos, Phoiniks, Dolon, Kavga, İsos, Antiphos, İris, Antilokhos, Hephaistos, Leto, Ksantos, Polydoros, Agenor, Lykaon, Andromakhe, Penthesilea, Memnon, Epeius, Sinon, Laokoon, Kassandra, Neoptolemos.	Bilgin Adalı, eserine çoğu tanrı ve tanrıçayı almamıştır. Asıl metinde çok fazla kişi vardır. Adalı, olay örgüsünü değiştirmeyecek şekilde yalnızca önemli/birincil kişileri eserine almıştır. Adalı'nın eserinde bulunup da asıl metinde bulunmayan kişi yoktur, ancak asıl metinde bulunup Adalı'nın eserinde bulunmayan çok fazla tanrı ve tanrıça ismi vardır.

belirtilmiştir. Orijinal metinde, buraya yazarsak sayfalarca sürecek kadar çok tanrı ve tanrıça vardır.

Kişilerin Betimlenmesi:

Her iki metinde de ayrıntılı ve uzun betimlemelere rastlanmamıştır. Orijinal metinde tanrılar ve krallar için güçlü, cesur; tanrıçalar için güzeller güzeli, en güzeli gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Adalı'nın metninde de aynı şekilde sıfatlar kullanılmıştır, uzun ve detaylı betimlemelere rastlanmamıştır. Ancak, çocuklar için anlaşılır olması amacıyla tanrı ve tanrıçaların neyi temsil ettiğini belirtmektedir. (Örn: Güneş Tanrısı, Güzellik Tanrısı, Aşk Tanrısı...)

Her iki metinde de uzun ve detaylı kişi betimlemelerine rastlanmamıştır. Adalı, *İlyada* metnini dönüştürürken kişi betimlemelerinde bir değişiklik yapmamış, kişiler için asıl metinde kullanılan sıfatları olduğu gibi kullanmıştır.

Olay Örgüsü	1-Sesleniş-Akhilleus'un Öfkesi 2-Agamemnon'un Düşü- Toplantı-Gemilerin Sayımı 3-Antlar-Surların Üstündeki Sahne-Paris ile Menelaos'un Teke Tek Dövüşü 4-Antların Bozulması- Agamemnon'un Orduları Denetlemesi 5-Diomedes'in Kahramanlıkları 6-Hektor'la Andromakhe'nin Buluşması 7-Hektor ile Aias Arasındaki Çarpışma-Ölümlerin Kaldırılması 8-Zeus'un İda Dağı'ndan Savaşı Yönetmesi 9-Akhilleus'a Gönderilen Elçiler-Yiğidin Barakasındaki Tartışma 10-Odysseus'la Diomedes'in Keşfe Çıkmaları-Dolon 11-Agamemnon'un	-Birinci Bölüm: Öyküler, Söylenceler 1-Troya Diye Bir Kent 2-Ege'nin Karşı Kıyısı 3-Paris Adlı Bir Prens 4-Tanrıçaların Yarışması 5-Paris'in Seçimi 6-Paris'in Helena'ya Aşkı 7-Menelaos'un Öfkesi 8-Akhalar Troya Önünde 9-Ve Savaş -İkinci Bölüm: İlyada Destanı 1-Akhilleus'un Dinmek Bilmeyen Öfkesi 2-Zeus'un Adaleti 3-Agamemnon Bir Düş Görüyor 4-Paris'in Meydan Okuması 5-Savaşı Başlatan Ok 6-Tanrılar Savaşa Katılıyor 7-Hektor'un Meydan Okuması 8-Zeus'un Öfkesi	Sadece <i>İlyada</i> destanı düşünüldüğünde olay örgüsü değişmemiştir, ancak Adalı, eserini, asıl metinden farklı olarak üç bölüm halinde oluşturmuş, <i>İlyada</i> 'ya (asıl metne/gönderge- metne) ikinci bölümde yer vermiştir. Adalı, asıl metinde (gönderge-metinde) bulunmayan, Troya Savaşı efsanesinin başı ve sonunu da birinci ve üçüncü bölüm olarak

Kahramanlıkları	9-Akhilleus Geri Dönmüyor	eserine
12-Duvar Dibindeki Savaş	10-Gözcüler	yerleştirmiştir.
13-Gemilerin Önündeki Savaş	11-Savaşların En Şiddetlisi	Böylece olay
14-Zeus'un Aldatılması-	12-Poseidon'un Gelişi	örgüsü açısından
Akhalarda Şaşkınlık	13-Genç Patroklos'un Ölümü	<i>İlyada</i> 'ya yönelik
15-Duvara İkinci Saldırı	14-Akhilleus Savaşa Dönüyor	bir 'genişletme'
16-Patroklos Destanı	15-Hektor'un Ölümü	işlemi
17-Menelaos'un Kahramanlığı	16-Patroklos'un Cenaze Töreni	uygulamıştır.
18-Akhilleus'a Yeni Silahlar	17-Priamos Hektor'un Ölüsünü	
Yapılması	Alıyor	
19-Akhilleus'la Agamemnon	-Üçüncü Bölüm:	
Arasındaki Barışma	Savaşın Sonu	
20-Tanrıların Savaşa Karışması	1-Akhilleus'un Yazgısı	
21-Irmak Kıyılarında Savaş	2-Paris'in Ölümü ve Troya'nın	
22-Hektor'un Ölümü	Düşüşü	
23-Patroklos'un Ölüsüne		
Düzenlenen Yarışmalar		
24-Priamos'un Hektor'un		
Ölüsünü Geri Alması-Hektor'a		
Ağıtlar		
Zaman	-Troya, Akha toprakları, Atina,	Birinci bölümde:
ve	Olympos gibi birçok yer adı	-Troya kentinin Anadolu'da,
Mekân	geçer.	Ege'de, deniz kıyısında olduğu
		belirtilmektedir.
	-Zamana dair net ifadelerle	-Ege'nin karşı kıyısında bulunan
	rastlanmamıştır. Ancak Troya	Akha ülkesi ve burada bulunan
	savaşının son zamanlarının	Atina ve Sparta kentleri
	anlatıldığını anlayabiliyoruz.	belirtilmiştir.
		-İda Dağı'nın yeri dipnot ile
		belirtilmiştir.
		-Olympos Dağı'nın Tanrı ve
		Tanrıçaların yaşadığı yer olduğu
		verilmiş, dipnot ile de
		Anadolu'daki yeri belirtilmiştir.
		-Zamana karşılık, "çok ama çok
		eski bir zamanda, üç bin yıl, üç
		bin beş yüz yıl önce" şeklinde
		ifadeler geçmektedir.
		Zaman ve mekânlar
		açısından farklılık
		yoktur.
		Adalı'nın <i>Troya</i>
		<i>Savaşı ve İlyada</i>
		<i>Destanı</i> adlı
		eserinde <i>İlyada</i> 'ya
		yapılan eklemelere
		(birinci ve üçüncü
		bölüm) bağlı olarak
		yeni mekânlar da
		söz konusudur.
		Adalı, dipnotlar
		aracılığıyla
		eserinde geçen
		mekânlara dair
		açıklamaları okurla
		paylaşır.

Anlatıcı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Yazar-anlatıcı/3. Şahıs Anlatımı	Anlatıcı tipi değişmemiştir.
Dil ve Anlatım	Gördü Hektor onu, azarladı, ağır konuştu: “Seni alçak, seni parlak oğlan, seni çapkın, seni ırz düşmanı seni! Hiç doğmaz olaydın keşke, ya da kalaydın ölümüne dek evlenmeden, çok isterdim bunun böyle olmasını, hem çok da iyi olurdu hani, ne baş belası kesilirdin o zaman, ne de yüzkarası olurdu başkalarına. Amma da hoşlanacak gür saçlı Akhalar güzelliğine bakıp adamın görünce aslında tabansız, korkak, kof olduğunu. Böyleyken, yoldaşlarını toplayıp enginleri aşan gemilerle nasıl açıldın denize, nasıl karıştın yaban ellere, nasıl kaçırdın ta uzak ülkelerden, kargı salan erlerin gelini, güzel yüzlü kadını; baş belası yaptın onu babana, halkımıza, ilimize, sevindirdin düşmanlarını teknil, rezil kepaze ettin kendini.	Azarladı onu kardeşi Hektor, ağır konuştu: “Seni alçak, seni korkak, baş belası, doğmaz olaydın keşke, ne bela olurdu başımıza, ne de bir yüz karası, babamız, halkımız, ilimiz için.. Menelaos’a karşı koyamıyorsun, karısını kaçırdığın adamla baş edemiyorsun, rezil kepaze ediyorsun hepimizi. Ne yiğit insanlarmış Troyalılar, onca kötülüğüne karşın, seni taşlamadılar.” (s.53)	Alt-metin de/Gönderge metin de ana-metin de şiir diliyle yazılmıştır. Dil ve anlatım açısından Adalı, hitap ettiği okurun çocuklar/gençler olması sebebiyle daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, metni elinden geldiğince yalın bir dille oluşturmuştur. Adalı, <i>İlyada</i> destanının çok uzun olması sebebiyle, metnin özünü bozmadan bazı bölümleri kendi eserine almayarak ‘indirgeme’ yoluna gitmiştir. <i>İlyada</i> destanına yönelik bu ‘indirgeme’ye karşın kendi eserine <i>Troya Savaşı ve İlyada Destanı</i> adını vererek <i>İlyada</i>’ya (alt-metne/gönderge-metne) ek olarak

Troya Savaşı
efsanesinin başı ve
sonunu da birinci
ve üçüncü bölüm
olarak eserine
yerleştirmiştir.
Böylece olay
örgüsü açısından
İlyada'ya yönelik
aynı zamanda bir
'genişletme' işlemi
de uygulanmıştır.

'Dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı olarak yazılan Bilgin Adalı'nın *Troya Savaşı* ve *İlyada Destanı* adlı eseri, Adalı'nın ön sözünde de asıl/kaynak metin (alt-metin, gönderge-metin) olarak kullandığını belirttiği, çevirisi Azra Erhat ve A. Kadir tarafından yapılan *İlyada* destanı (Homer, 2021) örtüşüklük gösterir. Ancak tabii ki 'dönüştürüm'ün bir gereği olarak bazı özellikleri itibarıyla adı geçen eserden farklılıklar gösterir. Her şeyden önce bu farklılaşma, 'biçimsel dönüştürüm'e dayalı bir farklılaşmadır. Adalı, *İlyada* destanının çok uzun olması sebebiyle, metnin özünü bozmadan bazı bölümleri kendi eserine almayarak 'indirgeme' yoluna gitmiştir. Dolayısıyla yukarıda da izah edildiği üzere, alt-metinden/gönderge-metinden bazı bölümlerin çıkarılmasıyla ortaya çıkan 'indirgeme', 'biçem dönüşümü'nün bir alt yöntemidir. Adalı, *İlyada* destanına yönelik bu 'indirgeme'ye karşın kendi eserine *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adını vererek *İlyada*'ya (alt-metin/gönderge-metin) ek olarak Troya Savaşı efsanesinin başı ve sonunu da birinci ve üçüncü bölüm olarak eserine yerleştirmiştir. Eserini üç bölüme oluşturmuş; birinci ve üçüncü bölümü Troya Savaşı'nın başı ve sonu için ayırırken *İlyada*'yı ikinci bölüm olarak tasarlamıştır. Böylece olay örgüsü açısından *İlyada*'ya yönelik aynı zamanda bir 'genişletme' işlemi de uygulanmıştır. Yine yukarıda izah edildiği üzere bir metne yapılan eklemelerle gerçekleştirilen 'dönüştürüm'e karşılık gelen 'genişletme' de bir çeşit 'biçem dönüşümü'dür. Bu açıdan Adalı'nın, *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eserinde ana-metinsel dönüşümün temelinde 'biçimsel dönüştürüm'ün, dolayısıyla da 'biçem dönüşümü'nün olduğunu görmekteyiz. 'İndirgeme' ve 'genişletme' işlemine bağlı olarak metnin içeriğine yönelik bir değişikliğin olduğunu, dolayısıyla bir 'anlamsal dönüşüm'den de bahsetmenin mümkün olduğu söylenebilir. Bütün bunlarla birlikte Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eserinin yine de *İlyada*'ya (alt-

metne, gönderge-metne) göre kısa bir metin olduğunu da ifade etmek gerekir. Bunda, hedef kitlenin çocuklar/gençler olmasının büyük etkisi vardır.

Asıl metinde çok fazla tanrı ve tanrıça isimleri vardır, ancak Adalı kendi eserine bu isimlerin hepsini almamıştır. Kişilerde bir seçme/ayıklama işlemi uygulamıştır. Diğer bir ifadeyle çocuk/genç okurlar açısından okunabilirliği artırmak, okuma motivasyonu oluşturmak ve kişi kalabalığını ortadan kaldırmak için olay örgüsünü değiştirmeyecek şekilde, kişiler azaltılmıştır. Hatta Adalı, eserindeki tanrı ve tanrıçaların, ne tanrısı/tanrıçası olduklarını bazen metnin içinde bazen de dipnotlarda belirtmiş, okuru bilgilendirme yoluna gitmiştir. Kişilerin betimlenmesi hem alt-metinde/gönderge-metinde hem de ana-metinde uzun ve ayrıntılı değildir. Kişiler için yalnızca güzel, güçlü, cesur gibi ana hatlarıyla betimleyici sıfatlar kullanılmıştır. Zaman ve mekânlar açısından farklılık yoktur. Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eserinde *İlyada*'ya yapılan eklemelere (birinci ve üçüncü bölüm) bağlı olarak yeni mekânlar da söz konusudur. Adalı, dipnotlar aracılığıyla eserinde geçen mekânlara dair açıklamaları okurla paylaşır. Bu da 'biçem dönüşümü' şeklinde bir 'biçimsel dönüştürme' olarak değerlendirilebilir. Bu dönüştürmede okura yönelik bilgilendiricilik başlıca amaçtır. Metinde anlatıcı tipi değişmemiştir, her iki metin de yazar-anlatıcı tipi ile yazılmıştır. Alt-metin de/Gönderge metin de ana-metin de şiir diliyle yazılmıştır. Dil ve anlatım açısından Adalı, hitap ettiği okurun çocuklar/gençler olması sebebiyle daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, metni elinden geldiğince yalın bir dille oluşturmuştur.

Troya Savaşı'nın konu edildiği *İlyada*, Homeros'un eseridir. "Ortaya çıkışlarının üzerinden yaklaşık 3000 yıl geçmesine rağmen, *İlyada* ve *Odyseia*'in yazarı olarak düşünülen Homeros'un kimliği ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır ve bu konu üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Yaşamı ve kimliği ile ilgili gerçekler arkeolojik ipuçları ve destanlardan çıkarılan bazı olgular dışında belirsizdir ve kesin ve kanıtlanmış bir kaynak bulunmamaktadır." (Dilek, 2022, s.383). Homeros dendiğinde akla gelen eserler *İlyada* ve *Odyseia*'dır. Tüm dünyada bilinen önemli eserlerdir. "*İlyada* ve *Odyseia* her ikisi de yirmi dört bölümden oluşacak şekilde tanzim edilmiş destan şiirlerdir. Her iki şiir de sözlü kültür ürünü oldukları için çok sonradan yazıya geçirilmiştir." (Karadağ, 2017, s.227). Bu bağlamda Adalı, tarafından çocuk/genç edebiyatı ürünü olarak yeniden yazılan, dönüştürülen *İlyada* tarih ve dünya edebiyatı bağlamında önemli destanlardandır. Adalı tarafından çocuklar/gençler için yeniden yazılması, gençlerin entelektüel birikimlerinin geliştirilmesi, onların farklı kültürleri ve mitolojik dönemleri tanımları, insanlık tarihinin eski dönemlerindeki yaşam biçimlerine dair fikirler

edilmeleri vb. açılardan önemlidir. Adalı'nın kısaltarak yeniden kaleme aldığı *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* içerdiği mitolojik öğeler, aksiyon ve olağanüstü öğeler itibarıyla da çocuk/genç okurların ilgisini ve merakını çekebilecek bir eserdir.

2.1.5. *Odysseia Destanı*

Bilgin Adalı'nın *Odysseia Destanı* adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere dünya edebiyatının önemli metinlerinden *Odysseia*'nın dönüştürülmesiyle, yeniden yazılmasıyla oluşturulmuştur. Dolayısıyla *Odysseia*'ya yönelik bir dönüştürme işlemi söz konusudur. Adalı, doğal olarak Türkçeye çevrilen *Odysseia* metni üzerinden bir 'dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye gitmiş, çocuklara/gençlere yönelik olarak destanı yeniden kaleme almıştır. Adalı'nın *Troya Savaşı ve İlyada Destanı* adlı eserindeki ana-metinsel dönüşümler aşağıdaki tabloda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 2.1.5. Bilgin Adalı'nın *Odysseia Destanı* adlı anlatısı ve metinlerarasılık

	ODYSSEIA (Homeros'un metni, Alt- metin/Gönderge-metin) (Homeros, 2021)	ODYSSEIA DESTANI (Bilgin Adalı'nın metni, Ana- metin) (Adalı, 2018)	'Dönüştürüm'ü/ 'Dönüştürme'nin Niteliği
İçerik	Tanrısal bir kahraman olan İthake Kralı Odysseus'un yokluğunda ülkesinde yaşanan karışıklıklar ve Odysseus'un Troya Savaşı'ndan sonra yolculuk yaparken yaşadığı maceralar.	Tanrısal bir kahraman olan İthake Kralı Odysseus'un yokluğunda ülkesinde yaşanan karışıklıklar ve Odysseus'un Troya Savaşından sonra yolculuk yaparken yaşadığı maceralar.	İçerik aynı kalmıştır.
Yapı: Kişiler	Esin Tanrıçası, Hiperion, Odysseus, Penelope, Telemakhos, Sinon, Athena, Poseidon, Apollon, Maron, Zeus, Tepegöz, Polyphemus, Aiolos, Kirke, Perse, Eurylokhos, Hermes, Teiresias, Elpenor, Thebai'li Kör Bilici, Argos, Akhilleus, Paris,	Esin Tanrıçası, Hiperion, Odysseus, Penelope, Telemakhos, Sinon, Athena, Poseidon, Apollon, Maron, Zeus, Tepegöz, Polyphemus, Aiolos, Kirke, Perse, Eurylokhos, Hermes, Teiresias, Elpenor, Thebai'li Kör Bilici, Argos, Akhilleus, Paris,	Bilgin Adalı, eserine çoğu tanrı ve tanrıçayı almamıştır. Asıl metinde çok fazla kişi vardır. Adalı, olay örgüsünü değiştirmeyecek şekilde yalnızca

	Neopolemus, Tantalos, Sisyphos, Herkül, Skylla, Kharybdis, Kalypso, İkaros, Leartes, Halitherses, Mentor, Nestor, Menelaos, Agamemnon, Peisistratos, Helena, Proteus, Hermes, İno, Alkinoos, Nausikaa, Arete, Demodokos, Eumanios, Eupheithes, Antinoos, İros, Eurykleia, İphitos, Eurymakhos, Eupheithes, Medon, Phemios, Neoptolemos, Polypoetes, Kallidike, Thoas, Leontophonos, Telegonos...	Neopolemus, Tantalos, Sisyphos, Herkül, Skylla, Kharybdis, Kalypso, İkaros, Leartes, Halitherses, Mentor, Nestor, Menelaos, Agamemnon, Peisistratos, Helena, Proteus, Hermes, İno, Alkinoos, Nausikaa, Arete, Demodokos, Eumanios, Eupheithes, Antinoos, İros, Eurykleia, İphitos, Eurymakhos, Eupheithes, Medon, Phemios, Neoptolemos, Polypoetes, Kallidike, Thoas, Leontophonos, Telegonos.	önemli/birincil kişileri eserine almıştır. Adalı'nın eserinde bulunup da asıl metinde bulunmayan kişi yoktur, ancak asıl metinde bulunup Adalı'nın eserinde bulunmayan çok fazla tanrı ve tanrıça ismi vardır.
	-Bu alanda yalnızca Adalı'nın da eserinde kullandığı kişiler belirtilmiştir. Homeros2un metninde (alt- metinde/gönderge-metinde) sayfalarca sürecek kadar çok tanrı ve tanrıça vardır.		
	Kişilerin Betimlenmesi: Her iki metinde de ayrıntılı ve uzun betimlemelere rastlanmamıştır. Orijinal metinde tanrılar ve krallar için güçlü, cesur; tanrıçalar için güzeller güzeli, en güzeli gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Bunlar dışında sarışın, yaşlı, yiğit, güzel belikli, gök gözlü gibi sıfatlar kullanılmıştır. Adalı'nın metninde de aynı şekilde sıfatlar kullanılmıştır, uzun ve detaylı betimlemelere rastlanmamıştır. Ancak, çocuklar/gençler için anlaşılır olması amacıyla tanrı ve tanrıçaların neyi temsil ettiğini (beliğin özelliğini) belirtmektedir. (Örn.: Deniz Tanrısı, Güneş Tanrısı...)		Her iki metinde de uzun ve ayrıntılı kişi betimlemelerine rastlanmamıştır. Adalı, metni dönüştürürken kişi betimlemelerinde bir değişiklik yapmamış, orijinal metinde de yer alan sıfatları kullanmıştır.
Olay	1-Sesleniş-Tanrılar Toplantısı-	1-Esin Tanrıçasına Yakarı	Asıl metinde (alt-
Örgüsü	Athene'nin Öğütleri-Şölen	2-Bir Kıyıda Bir Başkasına	metinde/gönderge
	2-İthakelilerin Toplantısı-	Savurdu Odysseus'u Tanrılar	-metinde) yirmi
	Telemakhos'un Yola Çıkışı	3-Kikonlar	dört bölüm vardır

3-Pylos'ta	4-Nilüferyiyenler Adası	ve her bölüm	
4-Lakedaimon'da	5-Tepegözlerin Adası	kendi içinde bir	
5-Kalypso'nun Mağarası-	6-Aiolos'un Adası ve	bütünlük	
Odysseus'un Salı	Laistrygonlar	oluşturmaktadır.	
6-Odysseus'unPhaiak İline	7-Kirke	Adalı, metni	
Gelişi	8-Ölülerin Ülkesi Hades	yahınlaştırırken	
7-Odysseus Alkinoos'un	9-Sirenlerin Büyüleyici	bölüm sayısını	
Sarayında	Şarkıları, Skylla ve Kharybdis	değiştirmemiş	
8-Odysseus'un Onuruna Şenlik	10-Güneş'in Adası Zeus'un	ancak eserin hitap	
9-Odysseus Anlatır-Kikonlar-	Öfkesi	ettiği yaş grubuna	
Lotosiyenler-Tepegözler	11-Odysseus'un Oğlu Yiğit	uygun olması ve	
10-Aiolos-Laistrygonlar-Kirke	Telemakhos ve Damat Adayları	kolay anlaşılması	
11-Ölüler Ülkesinde	12-Telemakhos'un Pylos'a ve	amacıyla	
12-Seirenler-Skylla-Kharybdis-	Lakedaimon'a Yolculuğu	bölgeleri tarih	
Güneş'in Sığırları	13-Odysseus'un Kalypso'dan	sırasına/kronoloji	
13-Odysseus'un Phaiaklar	Kurtuluşu	k sıraya göre	
İlinden Ayrılması-İthake'ye	14-Odysseus Phaiaklar	düzenlemiştir. Bu	
Varışı	Ülkesinde	noktada olay	
14-Odysseus'un Eumaios'la	15-Alkinoos'un Odysseus'un	örgüsünün	
Konuşması	Onuruna Düzenlediği Şenlik	değişiklik	
15-Telemakhos'un Eumaios'un	16-Odysseus'un İthake'ye	gösterdiğini	
Kulübesine Gelişi	Varışı	göürürüz.	
16-Telemakhos'un Babasını	17-Odysseus'un Domuz Çobanı		
Tanımaları	Eunaios'la Buluşması		
17-Telemakhos'un Kente	18-Telemakhos'un Dönüşü ve		
Dönüşü	Babasını Tanımaları		
18-Odysseus'la İros'un Güreşi	19-Telemakhos'la Odysseus'un		
19-Odysseus'la Penelopeia'nın	Kente Gelişi		
Görüşmesi-Ayak Yıkama	20-Dadısı Eurykleia Odysseus'u		
Sahnesi	Tanır		
20-Tanrıdan İşmarlar	21-Yarışma		
21-Odysseus'un Oku	22-Damat Adaylarının Sonu		
22-Taliplerin Öldürülmesi	23Odysseus'unPenelope'ye		
23-Odysseus'la Penelopeia'nın	Kavuşması		
Kavuşması	24-Acılı Günlerin Sonu		
24-Ölüler Ülkesi-Son			
Zaman	Odysseus'un ülkesine dönerken	Odysseus'un ülkesine dönerken	Zaman ve mekân
ve	yaptığı yolculukta uğradığı	yaptığı yolculukta uğradığı	açısından
Mekân	birçok yer adı geçer.	birçok yer adı geçer.	değişiklik yoktur.

	(Kikonların İsmaros kenti, Lotosyiyenlerin ülkesi, Tepegözlerin adası, Aiolos'un adası, Ölüler Ülkesi...) Ölüler ülkesi hariç diğer yerlerin nerede olabileceğini, araştırmacılar belirlemiştir. Homeros'un Odysseia'da anlatmış olduğu coğrafyanın bir haritası mevcuttur.	(Kikonların ülkesi, Nilüferyiyenlerin adası, Tepegözlerin Adası, Aiolos'un adası, Ölüler Ülkesi...)	
Anlatıcı	Metinde iki anlatıcı vardır. Odysseus'un serüvenlerini Odysseus, birinci tekil kişi olarak kendisi anlatır. Bu bölümlerin dışında, anlatıcı, yazar-anlatıcıdır.	Metinde tek bir anlatıcı vardır. Bütün metinde olaylar, yazar-anlatıcı tarafından anlatılmıştır.	Anlatıcı tipi değişmiştir. Adalı, asıl metni dil ve anlatım açısından sadeleştirirken/yalınlaştırırken metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak amacıyla tek bir anlatıcı kullanmayı tercih etmiştir.
Dil ve Anlatım	Anlat bana tanrıça, binbir düzenli yaman adamı, kutsal Troya'yı yerle bir etmişti hani, sonra sürünmüş durmuştu ordan oraya, ne çok yerler görmüş, ne çok insan tanımıştı, ne çok acı çekmişti denizlerde yüreği, kurtarayım derken kendi canını, yoldaşlarına dönüş yolunu açayım derken... Ama yine de kurtaramadı onları bir türlü, taşkınlıkları yüzünden hepsi yok oldu,	Anlat bana ey Esin Tanrıçası, kutsal Troya'yı yağmalayan o akıllı adamın serüvenlerini anlat, yurduna, İthake'ye dönerken uğradığı yerleri, başına gelenleri. O yurduna götürmek isterken adamlarını, nasıl da koruyamamıştı onları gazabından Güneş Tanrısı Hiperion'un, sığırlarını yedikleri için. Haydi sevgili Tanrıça, kırma bizi, anlat bildiklerini. (s.13)	Alt-metin de/Gönderge metin de ana-metin de şiir diliyle yazılmıştır. Dil ve anlatım açısından Adalı, hitap ettiği okurun çocuklar/gençler olması sebebiyle daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, metni elinden geldiğince yalın bir dille oluşturmuştur.

Güneş tanrının sığırlarını yemiş budalalar, Yücelerin oğlu da kapatmış onların dönüş yolunu. Al bir yerinden tanrıça, anlat bize de. (s.3)	Adalı, <i>Odysseia</i> destanının çok uzun olması sebebiyle, metnin özünü bozmadan bazı bölümleri kendi eserine almayarak 'indirgeme' yoluna gitmiştir.

'Dönüştürüm'e/'dönüştürme'ye dayalı olarak yazılan Bilgin Adalı'nın *Odysseia Destanı* adlı eseri, Adalı'nın ön sözünde de asıl/kaynak metin (alt-metin, gönderge-metin) olarak kullandığını belirttiği, çevirisi Azra Erhat ve A. Kadir tarafından yapılan *Odysseia* destanı (Homeros, 2021) örtüşüklük gösterir. Ancak tabii ki 'dönüştürüm'ün bir gereği olarak bazı özellikleri itibarıyla adı geçen eserden farklılıklar gösterir. Her şeyden önce bu farklılaşma, 'biçimsel dönüştürüm'e dayalı bir farklılaşmadır. Adalı, *Odysseia* destanının çok uzun olması sebebiyle, metnin özünü bozmadan bazı bölümleri kendi eserine almayarak 'indirgeme' yoluna gitmiştir. Dolayısıyla yukarıda da izah edildiği üzere, alt-metinden/gönderge-metinden bazı bölümlerin çıkarılmasıyla ortaya çıkan 'indirgeme', 'biçem dönüşümü'nün bir alt yöntemidir. Asıl metinde (alt-metinde/gönderge-metinde) yirmi dört bölüm vardır ve her bölüm kendi içinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Asıl metinde iç içe geçmiş öyküler, geriye dönüşler, zamanda/mekânda sıçramalar vardır. Adalı, metni yalınlaştırırken bölüm sayısını değiştirmemiş, ancak eserin hitap ettiği yaş grubuna uygun olması ve kolay anlaşılması amacıyla bölümleri tarih sırasına/kronolojik sıraya göre düzenlemiştir. Dolayısıyla ana-metinsel dönüşümlerin başlıca yönlerinden biri de olay örgüsünün düzenlenişi ile ilgilidir.

Bilgin Adalı, eserine, alt-metinde/gönderge-metinde yer alan çoğu tanrı ve tanrıçayı almamıştır. Asıl metinde çok fazla kişi vardır. Adalı, olay örgüsünü değiştirmeyecek şekilde yalnızca önemli/birincil kişileri eserine almıştır. Adalı'nın eserinde bulunup da asıl metinde bulunmayan kişi yoktur, ancak asıl metinde bulunup Adalı'nın eserinde bulunmayan çok fazla tanrı ve tanrıça ismi vardır. Dolayısıyla kişilerde bir seçme/ayıklama işlemi uygulanmıştır. Bu durum, eserin genelinde ortaya çıkan 'indirgeme'nin doğal olarak kişiler boyutunda da gerçekleştiğini göstermektedir. Kişiler için gerçekleştirilen 'indirgeme'yi de yine eserin hedef kitlesi ile izah etmek mümkündür. Eserde çocuk/genç

okurlar açısından okunabilirliği artırmak, okuma motivasyonu oluşturmak ve kişi kalabalığını ortadan kaldırmak için olay örgüsünü değiştirmeyecek şekilde, kişiler azaltılmıştır. Adalı, eserindeki tanrı ve tanrıçaların, ne tanrısı/tanrıçası olduklarını bazen metnin içinde bazen de dipnotlarda belirtmiş, okuru bilgilendirme yoluna gitmiştir. Kişilerin betimlenmesi hem alt-metinde/gönderge-metinde hem de ana-metinde uzun ve ayrıntılı değildir. Kişiler için yalnızca güzel, güçlü, cesur gibi ana hatlarıyla betimleyici sıfatlar kullanılmıştır.

Zaman ve mekânlar açısından farklılık yoktur. Asıl metinde (alt-metinde, gönderge-metinde) iki tip anlatıcı vardır; destanın başkahramanı Odysseus kendi serüvenlerini kahraman-anlatıcı olarak anlatır, ancak diğer bölümlerde anlatıcı, yazar-anlatıcıdır. Adalı metni, yeniden yazarken bölümleri tarihsel/kronolojik bir sıra içinde verdiği için çocuk okurlarda anlatıcı/anlatım açısından bir karmaşa yaratmamak için eserinin tamamını yazar-anlatıcının anlatımı ile oluşturmuştur.

Alt-metin de/Gönderge metin de ana-metin de şiir diliyle yazılmıştır. Dil ve anlatım açısından Adalı, hitap ettiği okurun çocuklar/gençler olması sebebiyle daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, metni elinden geldiğince yalın bir dille oluşturmuştur.

Tanrısal güce sahip bir kahraman olan Odysseus'un Troya Savaşı sonrası yaptığı yolculukta yaşadığı serüvenlerinin anlatıldığı *Odyseia*, Homeros'un eseridir. "Homeros'un İzmir'de doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Yine tarihi kaynaklar ışığında doğum tarihinin M.Ö 8. Yüzyıl olduğu söylenmektedir. Sakız Adası'nda hayatını sürdürmüş olduğu rivayet edilmekte olan şairin gözlerinin görmediği meşhur söylentilerdendir. Aslına bakılırsa gerek yaşadığı dönem gerek yaşadığı yer olsun hakkındaki her şey o denli tartışmalı bilgilerden oluşmaktadır ki bu bilgilere kendisinin var olup olmadığı bile dâhildir." (Karadağ, 2017, s.226-227). *Odyseia*'da gerçek dünya ve olağanüstülükler iç içe geçmiştir. Tanrılar, ölümler, olağanüstü olaylar destanda gerçek hayatla örtüşük biçimde verilmektedir. "Odyseia, insanlar âlemi ve tanrılar âlemi birbirinden ayrı konumlarda yer alan, ancak birbirleri ile oldukça yakından ilişkili olan bir dünyayı yansıtır." (Dilek, 2022, s.396). Odysseus'un yolculuğu sırasında uğradığı yerlerde karşılaştığı, olağanüstü özellikler taşıyan farklı varlıklar vardır. Eserde Nilüferyiyenler, Tepegözler gibi düşsel varlıklar ve Ölümler Ülkesi gibi hayal ürünü yerlere rastlarız.

Bu bağlamda Adalı, tarafından çocuk/genç edebiyatı ürünü olarak yeniden yazılan, dönüştürülen *Odyseia Destanı* tarih ve dünya edebiyatı bağlamında önemli destanlardandır. Adalı tarafından çocuklar/gençler için yeniden yazılması, gençlerin entelektüel birikimlerinin geliştirilmesi, onların farklı kültürleri ve mitolojik dönemleri

tanımları, insanlık tarihinin eski dönemlerindeki yaşam biçimlerine dair fikirler edinmeleri vb. açılardan önemlidir. Adalı'nın kısaltarak yeniden kaleme aldığı *Odyseia Destanı* içerdiği mitolojik öğeler, aksiyon, macera ve olağanüstü öğeler itibarıyla da çocuk/genç okurların ilgisini ve merakını çekebilecek bir eserdir.

2.2. Bilgin Adalı'nın Çocuk Anlatıları ve Ortakbirliktelik İlişkisine Dayalı

Metinlerarasılık

Aktulum'a (2000) göre temelde iki tip metinler arası ilişki vardır: iki ya da daha çok metin arasında kurulan 'ortakbirliktelik ilişkisi'ne dayanan metinler arası ilişkiler; 'türev ilişkisi'ne dayanan metinlerarası ilişkiler. Ortakbirliktelik ilişkileri: alıntı, gönderge, anıştırma vb. Türev ilişkileri: yansılama (parodi), alaycı (gülünç) dönüştürüm. Bu bağlamda aşağıda tablolar aracılığıyla belirtilen metinlerarası ilişkiler, 'ortakbirliktelik ilişkisine dayalı' (alıntı, gönderge, anıştırma) metinlerarası ilişkiler bakımından incelenmiştir. Aşağıda incelenen eserler alfabetik olarak dizilmiştir.

2.2.1. *Atlantis'in Çocukları 1*

Tekin ailesiyle birlikte yaşadığı yere, fabrika kurulmasıyla birlikte çevre kirliliği ile tanışır. Bir gün fabrika atıklarının suya karıştığı yere düşen Tekin, boğulmak üzere iken Atlantis'tekiler tarafından kurtarılır. Çok uzun zaman önce yok olduğu sanılan Atlantis'e gelmiştir. Atlantis'teki bilge insanlar onunla konuşur ve çevre kirliliğine savaş açmaya karar verirler. Atlantis teknolojik ve teknik donanım açısından çok ileridir. Tekin'le iletişim kurarak dünyadaki çevre kirliliğine karşı bir mücadele başlatırlar. Tekin yanına dört duyarlı arkadaşını da alarak 'Çevre Kardeşliği Takımı' kurar. Atlantisli bilgiler bu çocukları Tekin aracılığıyla yönlendirir ve bu takım Atlantislilerle beraber sularımıza karışan kirli akıntıları durdurmak için mücadeleye başlar. Bu mücadeleler başarılarla sonuçlanır ve Çevre Kardeşliği Takımı bir Atlantis tatilini hak eder.

Tablo 2.2.1. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Atlantis'in Çocukları 1*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ATLANTİS'İN ÇOCUKLARI 1	➤ Ilgaz Anadolu'nun sen yüce bir dağısın	➤ Atlantis ülkesi	

Baharla yeryüzünde,
güzellerin bağısın
Yalçın kayalıkların
göklere yükseliyor
Senin dumanlı başın
bulutları deliyor.

Yükseklerden akıyor,
ne güzel berrak sular
Eteklerinde otlar,
sürülerle kuzular...
(s.112)

Adalı, bu kitabında çevre kirliliği ile savaşan çocukların maceralarını anlatırken konuya uygun olarak dünyanın güzelliklerini anlatan bir şarkıyı alıntı olarak kullanmıştır. “İlgaz Anadolu’nun Sen Yüce Bir Dağsın” şarkısının söz yazarı Cemil Türkerman’dır. (Güçtekin, Soysal, 2021, s.248). Bu şarkı dünyanın, doğanın güzelliklerini anlatan; çocukların küçük yaşlardan itibaren duymuş olabilecekleri bir şarkıdır. Günümüze kadar birçok çocuk şarkıları albümlerinde yer verilmiş, çocuklarla ilgili etkinliklerde çalınmış ve dinletilmiştir. Müzik, çocuklar için ilgi çekici ve onların sevdiği bir sanattır. Kitapta çocuğun bildiği bir şarkı ile karşılaşması çocuk için kesinlikle heyecan verici olacaktır. Çocuk okur bu şarkıyı bilmiyorsa eğer mutlaka araştırmak ve böyle bir şarkının gerçekten olup olmadığını öğrenmek isteyecektir. Bu da çocuğun başka bir sanat dalıyla ilgilenmesini, bir şarkı öğrenmesini sağlayabilir. Eserde kullanılan ‘Atlantis’ bir göndergedir. Atlantis bir ütopya ve çok eski zamanlardan beri ütopik olarak anlatılan gösterilen bir ülke olmuştur. Atlantis devleti her bakımdan örnek alınacak bir devlet, her bakımdan güzel ve sevilen bir ülkedir. “Eflatun’un Atlantis’e ilişkin anlatımı ve devlete ilişkin görüşleri sonraki dönem ütopyalarının biçim ve muhtevaları üzerinde belirleyici olmuştur. Ütopyalara kaynaklık eden *Atlantis* öyküsü Eflatun’un olgunluk dönemi eserleri olan *Timaios* ve *Kritias* diyaloglarında yer alır. Atlantis öyküsünün kaynağı Mısır’dır.” (Coşkun, 2004, 186).

Kurulan metinlerarası ilişkilerin farklı sanat ve bilim dallarıyla desteklenmesi, çocuğun gelişimi ve kültürel birikimi için önemlidir. Adalı, bu kitabında yapmış olduğu alıntı ile birlikte çocuk okurun müzikle etkileşim halinde olmasını sağlamıştır. Müziğin çocuğun hayatında çok küçük yaşlardan itibaren var olması ve müziğin çocuğun gelişiminde doğru kullanılması çocuğun zekâ gelişimi, yaratıcılığı, dil gelişimi ve daha

birçok noktada etkilidir. “Müzik ile gelişim arasında doğrudan bir bağ vardır ve deneyler göstermektedir ki; müziğin doğru ve etkin kullanımının çocuk gelişim sürecinde birçok alanda özellikle de zekâ gelişiminde ciddi katkıları olduğu aşikârdır.” (Uluğbay, 2013, s.1032). Küçük yaşlardan itibaren müziğin çocuğun hayatında var olması sebebiyle hemen hemen her çocuk şarkı söylemeyi ve dinlemeyi sever. Bildiği veya bilmediği bazı şarkıları okuduğu kitaplarda görüyor olması çocuğun okuma alışkanlığına da olumlu yönde etki edecektir. Okurken kültürel ve entelektüel birikim elde eden çocuk okurlar bu bilgileri edinirken kendi yaratıcılık ve ilgi alanlarını da sorgulayabilir. Çocuk okurlar, kitabı okurken karşılaştığı bir şarkı sayesinde kendi yaratıcılığını ve müziğe olan ilgisini keşfedebilir. Hayal dünyası da bu noktada devreye girecektir. Bu bağlamda kitabı okurken başka alanlarla ilişki kurulması hem entelektüel birikim yönünden hem de çocuğun kişisel gelişimi yönünden önemlidir. “Müzik insanın yaşamında vazgeçilmez bir olgudur. Çocuğun doğal çevresinde etkileştiği bir boyuttur. Oyun içinde söylediği tekerleme, şarkı, türkü, televizyonda, radyoda dinleyip duyduğu müzikler gibi.” (Çilden, 2001, s.3). Buna bağlı olarak, kitap okurken çocuğun bir şarkı ile karşılaşması da çocuğa doğal çevresindeki rahatlığı sağlayabilir ve okuma zevkini olumlu yönde etkileyebilir. Atlantis adlı ülkenin bir ütopya olması ve eserde de birçok açıdan dünyamızın faydalanabildiği bir ülke olması açısından çocuk okur için Atlantis insanları ve Atlantis’te olanlar örnek oluşturacak niteliktedir. Çocuk Atlantis’in varlığını araştırdığında içinde yaşadığı dünya için faydalı olmak açısından neler yapabileceğini düşünecektir.

2.2.2. Atlantis’in Çocukları 2

Atlantis’in Çocukları adlı dizinin ikinci kitabında da Tekin ve arkadaşları çevreyi, insanları ve hayvanları korumak için maceraya devam ediyor. Atlantis halkının da yardımlarıyla çevre kirliliğiyle savaşmaya devam ediyorlar. Çevre Kardeşliği Takımı’na bir de köpek dostları ekleniyor.

Tablo 2.2.2. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Atlantis’in Çocukları 2*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ATLANTİS’İN ÇOCUKLARI 2	➤ Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu “Bilinmeyen	➤ Atlantis ülkesi (bu gönderge ile ilgili olarak	

Taraflarıyla Atatürk” adlı kitaptan aktarılan öykü. (s.24)	Atlantis’in Çocukları 1 adlı eserin incelediği bölümde bilgi verilmiştir.) ➤ Bilgin amcanın yazdığı “Çatalhöyük Öyküleri” adlı kitap (s.93) ➤ Sirenler (mitolojik canlı, denizkızı)

Adalı, eserinde, Atlantislilerin teknolojisiyle eski bir zamanın izlenebileceği bir sırada, Tekin’in Atatürk’ü izlemek istemesiyle birlikte Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu’nun *Bilinmeyen Taraflarıyla Atatürk* adlı kitabından bir öyküyü alıntı olarak kullanmıştır. Yazar, 2 Şubat 1938 gecesinin anlatıldığı bu öyküyü kullandığı sayfanın altında bu öyküyü nereden aldığını dipnot olarak belirtmiştir. Bu öyküde Atatürk’ün o gece çok şık ve aydınlık yüzlü insanların olduğu bir yemekte tüm asaletiyle yerinden kalkıp zeybek oynaması anlatılmıştır. Atatürk ile ilgili olarak çocuk okurun ilgisini çekebilecek bir öykü olan bu alıntıda Atatürk’ün duruşu, bakışı gibi detaylara yer verilmiştir.

Çocuk kitaplarında çocuğun yaşadığı toplumun tarihi ve kültürü ile ilgili önemli kişilere dair bilgilerle karşılaşması önemlidir. “Çocuklara fırsat olarak sunulan rol modeller, onların hayatında kalıcı izler bırakılmasını ve hayatının ilerleyen yıllarında davranışlarına yansıtılmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve yaptıkları, Türk çocuklarına sunulabilecek en iyi rol modellerden biridir.” (Çelik, 2016, s. XI). Çocuk okurun kitapta Atatürk’le ilgili karşılaştığı bilgiler, çocuğun hem tarihe dair birikiminin oluşmasına yardımcı olacak hem de kendi kişisel gelişimi açısından rol model olarak gördüğü bir insanı daha iyi tanımasını sağlayacaktır. Çocuğun küçük yaşlardan itibaren tanıdığı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olan Atatürk ile ilgili küçük, eğlenceli detaylara rastlaması çocuğun hoşuna gidecek, okumaya dair motivasyonunu sürekli kılacaktır. Bu kitapta Adalı’nın vermiş olduğu öyküde Atatürk’ün zeybek oynamasını adeta çocuğa izletir gibi detaylarla sunması

çocuğa Atatürk'ün bilinmeyen bir yönünü göstermek amaçlıdır. Atatürk'le ilgili bu öyküyü nereden aldığını da dipnot ile belirten Adalı, çocuk okura Atatürk'le ilgili daha fazla detayı öğrenebilmesi için imkân sağlıyor. Atatürk'ün bilinmeyen yönlerini merak eden çocuk okurular, bu alıntıdan sonra kaynağı edinip, okuyup araştırabilir.

Adalı'nın bu kitabında geçen 'sirenler' (denizkızı), mitolojik canlılardır. "Mitolojide ve efsanelerde sirenlerden, su perilerinden söz edilir. Erkek su perileri kötülükleri sembolize ederken, su kadınları/perileri, deniz kızları, iyiliği, himaye etmeyi sembolize ederler." (Namal, 2020, s.122). Sirenler adı verilen bu mitolojik canlıları metninde kullanan Adalı mitolojik metinlere göndermede bulunmuştur. Sözlü kültür ürünleri, efsaneler, destanlar, halk hikâyeleri ve mitoloji çocuk edebiyatı içinde çocuk okurun ilgisini çekebilecek malzemeler sunar. Sözlü kültürün motiflerini sık sık eserlerinde kullanan Adalı, motifsel olarak sözlü geleneği devam ettirmek noktasında önemli metinlerarası ilişkiler kurmaktadır. Ayrıca yazarın, çocukların olağanüstü varlıklara duyabileceği ilgiyi de göz önünde bulundurduğunu söylemek mümkündür.

Kitaptaki bir başka metinlerarası ilişki ise 'gönderge' yoluyla, Adalı'nın kendi kitabı olan *Çatalhöyük Öyküleri* adlı kitabına göndermede bulunmasıdır. Kitabın kahramanlarından olan bir çocuk, Atlantis'e giderken hediye olarak Bilgin Adalı'nın *Çatalhöyük Öyküleri* adlı kitabını hediye olarak götürmektedir. Yazarın bu kitabı 'gönderge' olarak seçmesindeki başlıca neden, *Atlantis'in Çocukları 2* adlı anlatımın içeriğine uygun olmasıdır. *Çatalhöyük Öyküleri*, Atlantis halkının Türkiye'yi, Anadolu coğrafyasını daha iyi tanımasını/anlamasını sağlayacak bir kitaptır. *Çatalhöyük Öyküleri* adlı kitabın insanlığın ilk çağlarını Anadolu coğrafyasına dair anlatılarla anlatan bir kitap olması nedeniyle Adalı, kendine ait olan bu eseri, gönderge olarak kullanmıştır. Böylece çocuk okurlarda, gönderme yapılan esere dair merak oluşturulmakta, çocuk okurlar Türkiye'yi, Anadolu coğrafyasını, tarihin eski dönemlerine dair anlatılarla tanıtan bu kitaba yönlendirilmektedir.

2.2.3. Atlantis'in Çocukları 3

Atlantis'in Çocukları adlı dizinin üçüncü kitabında Tekin ve arkadaşları bu sefer tüm dünya çocukları için mücadele ediyor. Tüm çocukların haklarını savunmak için mücadele veren Çevre Kardeşliği Takımı, tüm dünyada çok ses getiren "Çocuk Cumhuriyetini" kuruyor. Barış ve eşitlik için bir dünya yaratmaya çalışan çocukların çabaları, sonuçsuz kalmıyor.

Tablo 2.2.3. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Atlantis'in Çocukları 3*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ATLANTİS'İN ÇOCUKLARI 3	➤ Atlantis ülkesi (bu gönderge ile ilgili olarak Atlantis'in Çocukları 1 adlı eserin incelediği bölümde bilgi verilmiştir.)➤ Kerem ile Aslı (s.19)➤ Edison-Ampulü bulması (s.38)➤ Atlantis futbolu (<i>Atlantis'in Çocukları 2</i> kitabına gönderme)	➤ Tuna nehri akmam diyor (s.12)

Adalı'nın bir bölüm ismi olarak kullandığı 'Tuna Nehri Akmam Diyor' bir türkünün ismidir. Bu ismin okura bir türküyü hatırlatması, okura göre değişiklik göstereceği için bu metinlerarası ilişki, anıştırmadır. Anıştırma, daha önce de söylediğimiz gibi okur odaklı ve diğer yöntemlere göre daha kapalı bir ilişki kurmaktadır. Kullanılan anıştırmada adı geçen türkü 'Plevne Destanı' ya da 'Gazi Osman Paşa Türküsü' olarak da bilinmektedir. Yazar, 'anıştırma' aracılığıyla çocuk okurları bu türküye göndermektedir. Tuna nehrinden Karadeniz'e getirilen atıklara dikkat çektiği bu bölümün adını, çevre kirliliğini ve atıkların taşınmasını eleştirmek ve bunun durdurulmasının gerektiğini anlatmak amacıyla kullanıldığını düşünebiliriz.

Kitapta kullanılan 'gönderge'ler ise *Kerem ile Aslı* adlı halk hikâyesidir. Kahramanlarımızdan birinin Atlantisli bir kıza âşık olması sebebiyle bir konuşma esnasında uzak kaldıklarını anlatabilmek için Kerem ile Aslı örnek gösterilmiştir. Tekin ve Atlantisli Alenya için Kerem ile Aslı benzetmesi kullanıldığından, çocuk okurlar, Kerem ve Aslı'nın da birbirinden ayrı kalmış, kavuşmaları güç olan sevgililer olabileceği kanısına

varacaktır. “Kerem ile Aslı hikâyesi, gerek Anadolu’da gerekse diğer Türk boyları içerisinde oldukça sevilen, dilden dile gönülden gönüle çok geniş bir coğrafyaya yayılabilmiş bir halk hikâyesidir.” (Aydoğan, 2019, s.462). *Kerem ile Aslı* hikâyesi bir halk hikâyesi olduğu ve dilden dile çok zaman anlatıldığı için birçok kez yeniden anlatılmış ve yazılmıştır. Çocuk okurların kitapta bir halk hikâyesi ile karşılaşması ve bunu merak ederek araştırması, hem edebiyatımız için çok önemli olan halk hikâyeleri hakkında bilgi sahibi olmasını, hem de bu hikâye gibi birçok halk hikâyesine rastlayıp daha fazla hikâyeyi okumasını sağlayabilir. Başka bir konu da folklorik ürünlerin, günümüzde yeni nesillere aktarılmasında yetersiz kalınmasından kaynaklı olarak unutulma tehlikesiyle karşı karşıya olmasıdır. Bu durumda çocukların severek okuyabileceği kitaplarda karşılaştıkları folklorik ürünlerin çocuklar tarafından merak edilmesi, öğrenilmesi, okunması çok önemlidir. Edebiyatımızın kaynağını oluşturan folklorik ürünlerin yeni nesillere aktarılması için çocuk kitaplarında yer alması oldukça faydalıdır. “Basmakalıplaşarak sıradanlaşma ‘müzeleşme’, unutulma tehlikesiyle yüz yüze bulunan, ulusal kültürü temsil eden yapıtları gündemde tutmanın, sürdürülebilirliklerini sağlamanın en etkili yolu onları yeni bağlamlarda alıntılanmak, yeniden kullanmak ya da yeniden yazmaktır.” (Aktulum, 2013, s.77-78). Bu açıdan bakıldığında Adalı’nın *Kerem ile Aslı*’yı gönderge olarak metnine taşıması, çocuklarda halk hikâyesi gibi folklorik ürünlere yönelik ilgiyi ve merakı canlı tutacak, kültürel değerleri gelecek nesillere taşıyacaktır.

Kitapta sözü geçen bir başka gönderge, Edison’un ampülü bulmasıdır. Adalı çok çalışmanın ve pes etmemenin önemini vurgulamak için Edison’un karanlığı aydınlatmak için üç binin üzerinde deney yaptığını ve pes etmediğini, sonunda başardığını vurgulamıştır. Çocuk okurlar için günlük hayatında sürekli olarak kullandığı ampulün kim tarafından ne zorluklarla bulunduğunu öğrenmek heyecan verici olacaktır. Çocuklar, bu göndergeyle karşılaştıktan sonra araştırma yaparak kendi ilgi alanını da genişletebilir. Kitap okurken karşılaştıkları bu tür göndergeler çocukların merak duygusunu canlı tutacak, çocuğu araştırma yapmaya teşvik edecek, kişisel gelişimine ve bilgi birikimine katkıda bulunacaktır. Bununla birlikte Edison gibi bilim insanlarının eserlerde yaptıkları işlerle konu edilmesi, çocuklar için ‘esin kaynağı olma’ yönünde bir işlevi yerine getirecektir. Ayrıca Adalı, bu kitapta bahsettiği ‘Atlantis futbolu’ oyununun kuralları için okuru *Atlantis’in Çocukları 2*’ye göndermektedir. Dolayısıyla kendi metnine göndermede bulunmuştur. Atlantis futbolundan bahsettiği sayfanın altında dipnot olarak kendi kitabını kaynak göstermiştir.

2.2.4. *Bizim Sokakta Şenlik Var*

Kitabın kahramanı olan küçük kız, bir sabah tuhaf bir gürültü ile uyanır ve balkondan baktığında yolun ve sokağın kapatılmış olduğunu görür. Babası, küçük kıza belediye başkanlığının kuruluş yıldönümü için kutlama olacağını söyler. Küçük kız bu kutlamanın neden bu kadar gürültülü yapıldığını ve yolların neden kapatıldığını anlayamaz. Küçük kız, kutlama alanında kapısında ‘Green Garden’ yazan bir lokanta görür ve babasına neden adının yabancı olduğunu sorar. Turistlerin anlaması için ve turistlerin ilgisini çekmek için olduğu cevabını aldığı anda ise turistlerin etrafa sorarak öğrenebileceklerini düşünür. Bu durum küçük kıza çok anlamsız gelir. Hem de o tabelanın olduğu yer ne yeşildir ne de bahçeye benzer bir tarafı vardır. Ayrıca etrafta sürekli çok fazla gürültü ve siyasi parti otobüslerinden yapılan gürültülü anonslar vardır. Bütün gün sokaktaki şenlikte olanları anlamlandırmaya çalışan küçük kız, akşam yemeğini yedikten sonra uyumaya gider ve çok güzel bir rüya görür. Uyandığında yatağından düşmüştür, pencereden sokağa bakar; sokak sessiz, çadırlar ortada yoktur. Tekrar uyumaya döner ve rüyasına devam etmeyi isteyerek uyur.

Tablo 2.2.4. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Bizim Sokakta Şenlik Var*

	Alıntı	Gönderge	Anırtırma
BİZİM SOKAKTA ŞENLİK VAR	➤ “Konyalım, yürü!” (s.22) ➤ “Ben sevmeeeeek, sevmek isterdim. Nereden bilirdim, sevenler ağlarmış,” (s.23)		

Adalı'nın bu kitabında kullandığı, metinlerarası ilişki biçimi, alıntıdır. Alıntıları şarkı sözleri oluşturmaktadır. ‘Konyalım’ adlı türküden ve ‘Sevenler Ağlarmış’ adlı şarkıdan alıntılar bulunmaktadır. ‘Konyalım’ türküsü çok eski zamanlarda söylenmiş ve bestelenmiş anonim bir türküdür. Türkü, hareketli ve eğlenceli bir ritme sahiptir. Bu kitapta konu olan şenlikte çalınmasının sebebi eğlenceli ve insanları oynatacak bir ritme

sahip olmasıdır. ‘Sevenler Ağlarmış’ adlı şarkı ise Feridun Hürel’in yazmış, bestelemiş olduğu ve ‘Üçhürel’ adlı grup tarafından 1974 yılında çıkarılmış olan bir şarkıdır. Sonradan 1995 yılında Haluk Levent’in seslendirdiği, zamanında çok popüler olmuş ve hala çok dinlenen bu şarkı, yeni nesil için Haluk Levent’le bilinmeye başlamıştır. Kitabın kahramanı küçük kızın belediyenin kuruluş yıldönümünde yapılan kutlamada anlam veremediği birçok gürültüden iki tanesi de bu kadar yüksek sesle çalınan şarkılar olmuştur. Özellikle şarkı sözlerine dikkat eden küçük kız ‘sevenler ağlarmış’ sözüne hiç anlam veremez ve sevenlerin gerçekten ağlayacağını düşünerek çok üzülür. “Sanatçının, çocuğa ilettiklerinin ya da çocukla paylaşmak istediklerinin, çocuğun dünyasında yaratacağı etkiyi ve bu etkinin sonuçlarını önceden kestirebilmesi gerekir. Bu sorumluluk, sanatçının çocukla özdeşim kurma sürecini başlatır.” (Sever, 2019, s.30). Çocuklar söylenenleri ve dünyayı bizden farklı algılar. ‘Çocuk gerçekliği’ kavramıyla ilişkili olarak bu kitapta alıntı olarak kullanılan ‘sevenler ağlarmış’ şarkısında kitabın kahramanı küçük kızın vermiş olduğu tepki de çocuğun algılama şeklini bize göstermektedir. Adalı, çocukların günlük hayatta duymuş oldukları bazı sözlerin algılanma biçimini kitabına yansıtmıştır. Kitapta küçük kız babasına bu sözleri üzülerek sorar ve babası küçük kıza doğru bir dille üzülmemesi gerektiğini anlatır. Çocuk okurlar, bu noktada günlük hayatında bazı şeyleri algılama biçimini değiştirmek için bir adım atabilir. Yazar, bu şekilde Sever’in dikkat çektiği noktada, çocukla özdeşim kurmaya başlamıştır.

Çocuk okurlar, adı geçen türkü ve şarkıyı günlük yaşamında duymuş, dinlemiş ve biliyor olabilir. Bilmeyen çocuk okurlar da bu alıntıları araştırabilir, çağımızda artık ulaşması çok kolay olan dijital ortamlar aracılığıyla da dinleyebilir. Adalı’nın kullanmış olduğu bu şarkıların gerçek hayattan şarkılar olması kitabın gerçekçiliğini artıran bir unsurdur. Şarkılar ve türküler hayatımızda genellikle sevdiğimiz, dinlerken veya söylerken keyif aldığımız belli bir ritme sahip eserlerdir. Çocuklar için türkü ve şarkıların metinlerarası ilişkiler bağlamından gündeme getirilmesi, çocukların kitabı okurken ilgisini çekmek açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, çocukların müziğe olan ilgilerini orata çıkarmak, devam ettirmek ve onları müziğe yönlendirmek açısından da önemlidir.

2.2.5. Çatalhöyük Öyküleri 1

Günümüzden on bin yıl öncesinde Çatalhöyük’te yaşayan Ningur ve Ninlil, çok zeki ve çok cesur iki kardeştir. Yaşadıkları zamanda yaptıkları buluşların anlatıldığı bu kitapta tekerleği bulmaları, balık tutmakta ilerlemeleri, resim çizerek haberleşmeyi

bulmaları, mızrağın yönünü kullanarak gittikleri yönü belirtmeyi düşünmeleri, ateşin çamuru pişirebildiğini keşfetmeleri gibi birçok önemli buluş anlatılmıştır.

Tablo 2.2.5. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Çatalhöyük Öyküleri 1*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ÇATALHÖYÜK ÖYKÜLERİ (DÜNYAMIZIN İLK ŞAFAĞI)	➤ Ekrem Akurgal- <i>Anadolu Kültür Tarihi</i> adlı kitabından alınan fotoğraflar (s.156-157)		➤ Ateşten çıkan kırmızı kuş (s.90) ➤ “tıngır mıngır” giden tekerlek (s.42)

Adalı'nın *Çatalhöyük Öyküleri 1* adlı anlatısında, kahramanlardan biri olan Ningur, yeni sönmüş bir ateşin küllerini temizlerken küllerin altında kırmızı bir kuş bulur, bu kuş çocukların çamurdan yapmış olduğu bir oyuncaktır. Toprağın pişebildiğini böylece öğrenirler. Burada küllerin arasından çıkan bir kuş olması ve ateşte kaldıktan sonra küllerin arasından çıkması bize Zümrüdüanka (Simurg) kuşunu hatırlatıyor. Kökeni Pers mitolojisi olan bu kuş, efsaneye göre yanarak ölür ve sonra küllerinden doğar. Adalı'nın eserinde, 'anıştırma'ya dayalı bir metinlerarası ilişkiyle gündeme getirilen 'Zümrüdüanka'ya/'Simurg'a yönelik kapalı/örtük gönderme söz konusudur. Dolayısıyla her bir çocuk okur için kendi bilgi birikimince bir anlamlandırma söz konusu olacaktır. 'Zümrüdüanka'yı bilmeyen çocuk okurlar için metinde küllerin arasından çıkan bu kırmızı oyuncak kuş bir şey ifade etmeyebilir. Ancak 'Zümrüdüanka'yı/'Simurg'u bilen ve bu kuşun geçtiği metinlerle bir şekilde daha önce buluşan çocuk okurlar için heyecan verici, çok daha farklı bir anlamlandırma söz konusu olacak, çok yönlü bir anlamlandırma süreci geçireceklerdir. Masallardan, efsanelerden bildiği bu kuş, çocuk okurlar için hayal dünyasında yansımalar yapacak, metnin derin yapısına doğru yol alacaklardır.

Kitaptaki başka bir anıştırma ise 'tıngır mıngır' söylemidir. 'Tıngır mıngır' söylemi, bizi hemen sözlü kültür ürünlerine götüren bir söylemdir. Birçok tekerleme ve masalda karşımıza çıkan bu söylem, masalarda tekerlemeli giriş formelleri içinde yer almaktadır. Sözlü kültür ürünlerinde karşımıza sıkça çıkan bu söylem, Adalı'nın bu eserinde çocuk okurlara, sözlü kültürdeki söylemlerin aşinalığını kazandırmak ve bu ürünlerin aktarımını sağlamak açısından önemli bir anıştırmadır. "Halk kültürünün ve halk dilinin en katıksız ve en samimi ifade türleri olan tekerlemeler, ninnilerden sonra

çocukların karşılaştıkları, ses ve ahenk bakımından mükemmelliği yakalamış edebî türlerdir.” (Ungan, 2016, s.145). Çocuk edebiyatının kaynakları arasında önemli bir yere sahip olan tekerlemeler, küçük yaştan beri masal başlarında, sonlarında çocuğun duymuş olabileceği ve ilgisini çeken kalıplaşmış sözlerdir. “Daha ziyade çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpan tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir.” (Erdal, 2009, s.1142). Bu bağlamda, kullanılan anıştırma, folklorik öğelerin aktarımı ve devamlılığı noktasında faydalıdır. Ayrıca dil gelişimi, çocuğun hayal dünyasına olan olumlu etkileri, ezber ve dil çabukluğuna etkisi gibi birçok olumlu yönünün olduğunu söyleyebiliriz. ‘Tıngır mıngır’ söylemi sadece bir metinle değil bir türle ilişki kurmaktadır. Özel olarak bir metinle ilişki kurulması söz konusu değildir; çocuk edebiyatının en önemli kaynaklarından olan tekerleme ve masal türü ile ilişki kurulması türlerarası bir ilişkiyi işaret eder.

Kitabın sonunda Ekrem Akurgal’ın *Anadolu Kültür Tarihi* kitabından, bazı fotoğraflar alıntılanmıştır. Yazar, fotoğrafları alıntılacağı kitabı ve yazarını belirtmiştir. Önemli bir Türk arkeolog olan Ekrem Akurgal’ın birçok kitabı vardır ve başka dillere de çevrilmiştir. Kitabın konusuyla ilişkili olarak bir arkeoloğun kitabından alıntı yapmak çocuk okurların dikkatini çekecektir. Çocuk okurlar için tarihe yönelmek, arkeolojik kazılar yapmak, eski zamanlardan kalan değerli objelere ulaşmak, bu objeleri korumak gibi ilgi çekici konularda Ekrem Akurgal ve kitapları önemli bir kaynak olacaktır. Çocuk okurlar bu ismi ve eserlerini araştırdığında tarihi bazı bilgiler edinecek ve eğer arkeolojiye dair ilgisi varsa bunu keşfedecektir. Ayrıca okuduğu kitaptaki yerlere dair fotoğraflar görmek, çocuk okurun hoşuna gidecek bir durumdur. Adalı’nın anlatısına uygun fotoğraflar paylaşması, çocuk okurların zihninde, okuduğu hikâyeyi canlandırmasına yardımcı olmakta ve kitabın gerçekçiliğini pekiştirmektedir.

2.2.6. Çatalhöyük Öyküleri 2

Serinin ilk kitabındaki başkahramanlardan Ningur, yaşadıkları köyün başkanı olur. Ningur, kız kardeşi Ninlil ile birçok başka buluşa imza atar. Günümüzde kullandığımız madenleri bularak o madenlerden birçok alet yaparlar.

Tablo 2.2.6. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Çatalhöyük Öyküleri 2*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ÇATALHÖYÜK ÖYKÜLERİ (ATEŞİN ÇOCUKLARI)		➤ Oyunda geçen tekerleme “Keloğlan’ın başını yağlarız” (s.51)	➤ “tıngır mıngır” yürüyen keçi (s.67)

Kitapta, köydeki çocukların oynadıkları oyunda söylenen tekerleme “Keloğlan’ın başını yağlarız...” şeklindedir. Burada geçen Keloğlan, göndergedir. Sözlü kültür ürünlerinden masalların başlıca kahramanlarından olan Keloğlan, çoğu çocuğun tanıdığı bir karakterdir. Adalı, diğer birçok eserinde olduğu gibi, bu eserinde de sözlü kültüre ait bir unsura dair çocuk okurlarda aşinalık yaratmak, sözlü kültüre ait unsurları hatırlatmak, dolayısıyla da kültürel aktarımı sağlamak açısından Keloğlan’ı önemli bir ‘gönderge’ olarak kullanmıştır. “Yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri toplumun kültürünü ve değerlerini içerisinde barındırarak nesilden nesile aktarmasını ve kalıcı olmasını sağlamaktadır. Edebi ürünler içerisinde yer alan masallar ise çocuğun küçük yaşlardan itibaren değerlerini öğrenmesini ve bunu devam ettirmesini sağlamaktadır.” (Özer, 2019, s.1). Adalı, çocuk okurları Keloğlan masallarına göndererek kültürel değerlerin aktarımı ve sözlü kültüre dair unsurların devamlılığının sağlanması açısından önemli bir metinlerarası ilişki kurmaktadır. Bu metinlerarası ilişkiyle birlikte çocuk okurların daha önce, masallardan bildikleri bir kahramanla karşılaşmaları, onların eseri okumaya dair ilgilerini canlı tutmak açısından da işlevseldir. Bu gönderge ile aynı zamanda türlerarası bir ilişki kuran yazar çocuklar tarafından tanınması olası bir karakter olan Keloğlan üzerinden masal türü ile doğrudan bir ilişki kurmaktadır. “Masallar aynı anda pek çok işlevi yerine getirir. Ana dilin öğretilmesinde, beşerî ilişkilerin anlaşılmasında, sosyal hayatın problemlerinin çözümünde, millî kültürümüzün ve ahlakî değer yargılarımızın aktarımında ne denli önemli olduğu görülür. Gerçeğin kuruluşundan uzak, hayalî öğelerle bezenmiş masalların figüratif dili çözüldüğü takdirde geçmişten günümüze taşınan kültürümüzün en nadide ürünlerinden biri olduğu anlaşılır.” (Benli, 2015, s.28). Dolayısıyla, Adalı’nın Keloğlan üzerinden çocuk okurlara masallara göndermesi, çocuk okurların masallara yönelik ilgi ve meraklarının da canlı tutulması açısından önemlidir.

Kitaptaki ‘tıngır mıngır’ söylemi üzerinden ‘tekerlemelere’e yönelik bir anıştırma da söz konusudur. ‘Tıngır mıngır’ söylemi ile ilgili değerlendirmelere, bir önceki başlık altında (*Çatalhöyük Öyküleri 1-Dünyamızın İlk Şafağı* ile ilgili değerlendirmelerde) yer verildiğinden burada ayrıca ele alınmayacaktır.

2.2.7. Çatalhöyük Öyküleri 3

Serinin devamı niteliğindeki üçüncü kitapta, başkahramanlar Ningur ve Ninlil'in icat ettiği birçok alet sayesinde tarım ve hayvancılık da geliyor. Bu durumun köylerine getirdiği bolluk sebebiyle kıskançlıkların ortaya çıkmasından ötürü beklemedikleri olaylarla karşılaşan kahramanların maceraları, yaşadıkları bütün tehlikeleri atlatmalarıyla sona eriyor.

Tablo 2.2.7. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Çatalhöyük Öyküleri 3*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ÇATALHÖYÜK ÖYKÜLERİ (BOLLUK VE SAVAŞ)	➤ Oyunda geçen tekerleme “Keloğlan'ın başını yağlarız” (s.108)	

Kitapta, ‘Keloğlan’ın bir gönderge olarak kullanılması ve bu gönderge ile kurulan metinlerarası ilişki üzerinden çocukların masal türüne gönderilmesi ile ilgili değerlendirmelere, bir önceki başlık altında (*Çatalhöyük Öyküleri 2-Ateşin Çocukları* ile ilgili değerlendirmelerde) yer verildiğinden burada ayrıca ele alınmayacaktır.

2.2.8. Dünya Artık Daha Güzel

Dünyada kalan son iki tekboynuzun hikâyesinin anlatıldığı bu anlatıda, birbirinden ayrı, birbirinden çok uzak yerlerde iki tekboynuz dünyada tek kaldıklarını düşünerek çok üzülürler. Bu tekboynuzlar Cansu ve Akcan, çok uzun zamandır yalnız yaşıyorlar. Cansu, üzüntüden artık çok bitkin ve üzgün bir haldeyken iki küçük kız kardeş onu bulur ve hayatını kurtarır. İyileşmeye başlayan Cansu, Akcan'dan gelen bir haberle birlikte yalnız olmadığını anlar ve Cansu'nun Akcan'ın yanına gizemli ormana gitmesi için hazırlıklar başlar. Kızların ve doğadaki bütün hayvanların yardımıyla gizemli ormana gitmeyi başarırlar ve Akcan ile Cansu kavuşur. Kızlar da bu ormanı çok sever ve orada Çayla, Bayku, Bozku, Çirp, Kara gibi pek çok ilginç hayvanla tanışırlar. Cansu ve Akcan, kızları evlerine gitmeleri için yolcu ederler ve en yakın zamanda bir daha gelmeleri için onları davet ederler. Kızlar evlerine döner ve dönerken yanlarına bu hayvanların verdiği

armağanları da alırlar. Kızların ailesi de çok mutlu olur bu armağanlara. Gizemli ormana bir süre sonra tekrar giden kızlar, Cansu ve Akcan'ın çocuklarının olduğunu görürler ve çok mutlu olurlar.

Tablo 2.2.8. Metinlerarası İlişkiler Bakımından Dünya Artık Daha Güzel

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
DÜNYA ARTIK DAHA GÜZEL			➤ Bozku (Bilge Kurt) (s.15)

Adalı'nın, eserinde gizemli ormandaki hayvanlardan birine vermiş olduğu isim Bozku'dur. Bozku, bir kurttur. Kitapta ormanın en yaşlı ve bilge hayvanlarından olduğu söylenmektedir. Kurda verdiği Bozku ismi, Türk mitolojisinin/destanlarının önemli figürlerinden olan Bozkurt'u hatırlattığından, anıştırmaya dayalı bir metinlerarası ilişkiden söz etmek mümkündür. Türk milleti için bir sembol olan kurt, *Oğuz Kağan Destanı*'nda ve birçok metinde yol gösterici olarak görülür. "Türk destanlarında Kurt, Bozkurt adıyla geçer. Göktürkler dişi kurda "ulu ana", Uygurlar erkek kurda "ulu ata", Oğuzlar ise kurdu kendilerine büyük savaşlarda yol gösteren bir kılavuz olarak görmüşlerdir." (Gülşen, 2013, s.4). Anlatıdaki 'Bozku' adlı kurdun yaşlı, bilge ve yol gösterici olması da Türk destanlarındaki ve Türk kültür coğrafyasına ait diğer metinlerdeki 'kurt' figürüyle benzerlik göstermekte ve 'anıştırma'yı tamamlayıcı bir işlevi yerine getirmektedir.

Anıştırmanın, alıntı ve göndergeye göre daha kapalı bir metinlerarası ilişki kurması nedeniyle, bu anlatıda anıştırma biçiminde karşımıza çıkan 'Bozku' ismi, *Oğuz Kağan Destanı* ve *Türeyiş Destanı* gibi Türk destanlarıyla ya da Türk kültür coğrafyasından metinlerle daha önce karşılaşmış olan ve 'Bozkurt'u bilen çocuk okurlar için anlamlı gelecektir. 'Bozku' adı üzerinden 'anıştırma' biçiminde kurulan metinlerarası ilişki, çocukların çok yönlü ve keşfetmenin/ilişki kurmanın yarattığı okuma hazzına dayalı bir anlamlandırma süreci geçirmelerini sağlayacaktır. Adalı, çocuk okurları Türk destanlarına göndererek kültürel değerlerin aktarımı ve sözlü kültüre dair unsurların devamlılığının sağlanması açısından önemli bir metinlerarası ilişki kurmaktadır. Bu metinlerarası ilişkiyle birlikte çocuk okurların daha önce, destanlardan bildikleri bir kahramanla karşılaşmaları, onların eseri okumaya dair ilgilerini canlı tutmak açısından da işlevseldir. Bu anıştırma ile

aynı zamanda türlerarası bir ilişki kuran yazarın, çocuk okurların destan türüne yönelik ilgi ve meraklarını da canlı tutmayı amaçladığını söylemek mümkündür.

2.2.9. *Elif'in Olağanüstü Düşleri*

Elif düşlerinin içinde yaşayan bir kızdır. Bazen o anda okuduğu bir kitabın içinde bazen izlediği bir filmin bazen de okuduğu bir haberin içinde kendini bulur. Bu düşleri o kadar gerçekçidir ki kendine geldiğinde gerçekten yaşadığını hisseder. Bu düşlerin gerçek olup olmadığı konusunda şüpheye düşer. Bazı düşlerinden sonra o düşün içinde yaptığı şeylerin gerçek dünyaya yansıdığını görür. Örneğin okuduğu bir haberin içine girdiğinde kurtardığı insanlar olur ve kendine geldiğinde o haberin içinde bir kızın mucizevi şekilde o insanları kurtardığı ancak sonra yok olduğu söylenir. Elif cesaretiyle, kurduğu bütün düşlerde büyük serüvenlerin en büyük kahramanı olur. Düşlerini gerçek mi yoksa değil mi diye düşünmekten kendini alıkoyamayarak düş kurmaya devam eder.

Tablo 2.2.9. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Elif'in Olağanüstü Düşleri*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ELİF'İN OLAĞANÜSTÜ DÜŞLERİ	➤ “Benim için küçük ama insanlık için büyük bir adım.” Neil Armstrong (s.61)	➤ Rudyard Kipling- <i>Cengel Kitabı</i> - Kurt çocuk Maugli (s.27) ➤ Jules Verne- <i>Balonla Beş Hafta</i> (s.46) ➤ Zümrüdü Anka kuşu- Kaf Dağı (s.50) ➤ Hiroşima'ya atılan atom bombası(s.82)- Çernobil kazası(s.86) ➤ <i>Robenson'un Serüvenleri</i> (s.100)	

-
- “Avatar” filmi
(s.109)
 - Indian Tales-
Kızılderili
Masalları (s.109)
 - Kristof Kolomb
(s.119)
 - Keloğlan (s.127)
 - Leonardo da
Vinci-*İsa'nın*
Son Yemeği
tablosu (s.147)
 - Ay'da su
bulunması haberi
(s.140)
 - Akdeniz foku
Badem (s.153)
-

Kitapta Neil Armstrong'un “Benim için küçük ama insanlık için büyük bir adım.” cümlesi alıntı olarak kullanılmıştır. Kitabın kahramanı Elif uzayla ilgili bir düşündeyken bu sözü kullanır ve bu sözün kime ait olduğu kitapta belirtilir. Bir astronot olan Neil Armstrong dünyada Ay'a ilk ayak basan kişi olarak tanınmıştır. “Ay'a ilk ayak basışı sırasında Dünya'dan kendisini dinleyenlere telsizden söylediği "Benim için küçük, insanlık için dev bir adım" sözleriyle hatırlanan Armstrong, bu sözlerin ardından diğer bir astronot olan Edvin 'Buzz' Aldrin ile Ay yüzeyinde üç saat dolaşmıştı.” (BBC News, 2012). Çocuklar için her zaman bir merak konusu olan uzay bu kitapta da çocuğun ilgisini çekecek bir konudur. Bu bağlamda uzay denince ilk akla gelen, dünyada tanınmış önemli bir astronot olan Neil Armstrong'u araştırmak isteyecektir. Çocuk okurun dünyada tanınmış ve önemli işlere imza atan kişileri tanınması için ve uzay konusunun çocukta yaratacağı ilgi ve merak açısından yapılan alıntı, kitabın ilgi ve heyecanla okunmasını sağlayacaktır.

Adalı'nın bu eserinde Elif'in düşlerinden bazıları Rudyard Kipling'in “*Cengel Kitabı*”, Jules Verne'in “*Balonla Beş Hafta*” ve “*Robenson Crusoe*” kitaplarından yola çıkılarak anlatılmıştır. Bu kitapların isimleri eserde açık olarak verilmektedir. Bu kitaplar gönderge olarak kullanılmıştır. Bu kitaplar ve yazarları dünyaca çok bilinen ve çocukların ilgisini çeken kitaplardır. Bu kitapların eserde gönderge olarak kullanılması çocuk okurun

Dünya Edebiyatı'nın klasikleri hakkında bilgi sahibi olması için önemlidir. Çocuğun Türk edebiyatı ürünlerine hâkim olmasının yanında bütün dünyada farklı dillere çevrilmiş, ilgi görmüş eserler hakkında bilgi sahibi olması çocuğun entelektüel birikimi açısından faydalı olacaktır. Kitapta yapılan başka bir gönderge ise 'Kaf Dağı ve Zümrüdü Anka kuşu'dur. Kaf dağı özellikle masallarda, halk anlatılarında kullanılan olağanüstü büyüklükte, aşılması imkânsız ve arkasında olağanüstü varlıkların yaşadığı düşünülen dağdır. Zümrüdü Anka kuşunun da burada yaşadığı düşünülmektedir. Sözlü kültürün motiflerini kullanan Adalı geleneği devam ettirmek noktasında önemli bir aktarım sağlamaktadır.

Eserde Hiroşima'ya atılan atom bombası ve Çernobil kazası olayları geçmektedir. Bu olaylar eserde göndergedir. Dünyayı derinden etkileyen bu tarihi olaylar, içinde yaşadığımız dünyanın ve dünya tarihine dair bilgilerin edinilebileceği göndergelerdir. Çocuğun kitapta karşılaştığında merak ederek araştırabileceği bu olaylar sayesinde edineceği bilgiler dünya tarihine ve bu olayların Türkiye'yi nasıl etkilediğine dair bilgi edinmesini sağlayacaktır. Kitabın kahramanı Elif'in hikâyede karşılaştığı bir haber de Ay'da su bulunmasıdır. Milliyet gazetesinde detaylarını okuduğu bu haberin gerçekten bir dönem büyük ses getirmiş bir haber olması, çocuğun merakla araştırabileceği kaynaklar sunmaktadır. Adalı'nın eserini yazmış olduğu yıllardaki gazete haberine ulaşamadığımızdan, 2009 yılında yapılmış bir habere internetten ulaştık. "NASA görevlisi Coleprete düzenlediği basın toplantısında "Ay'da donmuş halde su bulduk. Hem de az değil önemli miktarda" dedi Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) Ay'da donmuş halde önemli miktarda su bulunduğunu açıkladı." (Milliyet, 2009). Kitapta başka bir habere yapılan gönderge ise 'Akdeniz foku Badem' haberidir. Badem'le ilgili bilgi vermek gerekirse, özetle: " 2006 yılında Didim kıyılarında yaralı halde bulunan fok Badem Türkiye'de şaşkınlıkla ve sevinçle karşılandı. Ancak insanların Badem'e, Badem'in de insanlara verebileceği zararlar konusunda endişeler de vardı. Badem'le ilgili birçok haber çıktı. Badem'in doğası gereği insanlarla çok yakın olması, evcilleşmesi sakıncalıydı bu sebeple birçok sağlık sorunları yaşadı. İnsanlar ona doğası gereği zararlı olan yiyecekler yedirdi, yakalayıp fotoğraflar çekti ve Badem'in dengesi bozuldu." Badem'i araştıran bir çocuğun Türkiye'de, dünyada nesli tükenmeye yakın olan bir hayvanın görülmesi bilgisini edinmesi dışında birçok duyguyu yaşayacak olması da kaçınılmazdır. Badem'in Türkiye'ye geldiğinden itibaren yaşadıklarından, bir çocuğun hem hayvan sevgisi ve hayvanların doğal yaşamına duyulması gereken saygı hem de doğa ve çevre temizliği ile ilgili çok fazla ders çıkarabileceği kesindir.

Kitaptaki bir başka gönderge de “Kristof Kolomb” ismidir. Kahramanımız Elif okulda, keşiflerin anlatıldığı bir derste, düşünde kendini Kristof Kolomb’un yanında, gemide bulur. Kristof Kolombun amacı Hindistan’a ulaşabilecekleri kısa bir yol bulmaktır ve bu macerada Elif de düşlerinde onun yanındadır. Birçok kaynakta Kristof Kolomb ‘un Atlantik Okyanusu’nu aşip Kuzey Amerika’ya ayak basan ilk kâşif olduğu söylenmektedir. Adalı’nın bu kitabında Kristof Kolomb’un hikâyeye konu olan ve Elif’in de kendini içinde bulduğu yolculuğu gerçek bir olaya dayanmaktadır. Çocuğun Kristof Kolomb gibi tarihi önem arz eden bir kâşifi öğrenmek için araştırması önemlidir. Kristof Kolomb’u araştırırken dünya ve tarihle ilgili de birçok bilgiye sahip olacaktır. Bu bağlamda çocuk için hem kendi entelektüel birikimini geliştirmesi açısından hem de dünyada önemli bilim adamı, kâşif, sanatçı vb. kişileri tanınması açısından eserde bu isimlerle karşılaşması önemlidir. Kitapta Elif’in kendini içinde bulduğu düşlerden biri de Leonardo da Vinci’nin ‘İsa’nın Son Yemeği’ isimli tablosunu yaptığı zamandır. Öğretmen Rönesans dönemini anlatırken Elif kendini Leonardo da Vinci’nin yanında buluverir. Bu sanatçı ve eser ismiyle yapılan gönderge aslında disiplinlerarası bir ilişki kurmaktadır. Ressamlığının yanında birçok farklı alanla ilgilenmiş olan Leonardo da Vinci dünyada çok önemli bir kişiliktir. Çok önemli eserlere imza atan bu sanatçıyı, çocuk okur araştırarak ve sanatçının eserleriyle estetik duygusunu da geliştirecektir. Ayrıca çocuk okur için ilgi alanlarını keşfetmesi açısından da yol gösterici olabilir.

Adalı, kitaptaki bölümlerden birine ‘Avatar’ ismini vermiştir. Kitabın kahramanı Elif’in o gün sinemaya gitmesi ve bu filmde çok etkilenmesi ile başlar bölüm. Adalı bu bölümün ilk sayfasındaki dipnotta bu bölümdeki hikâyeyi yazarken Indian Tales’in *Kızılderili Masalları* kitabından esinlendiğini belirtmektedir. Hem “Avatar” adlı film hem hikâyede esinlenen *Kızılderili Masalları* gönderge olarak kullanılmıştır. Konusunun macera olduğunun sezdirildiği bu filmi birçok çocuk okur merak edecektir. Kitabı okurken merak duygusunun uyanması çocuk okurun okuma hevesini artıracaktır. Kitap okuma alışkanlığı kazandırma ve kitap okuma sevgisi aşılama, çocuğun ilgisini çekecek başka alanlarla ilişki kurmak özellikle çağımızda tüm çocukların ilgisini çeken medyadan faydalanmak kesinlikle önemlidir. Ayrıca Adalı’nın dipnotta belirttiği yazar ve eser ismi de çocuğun küçüklüğünden beri dinlemesi ve okuması muhtemel olan, çocuğun ilgisini çekebilecek ‘Kızılderili’ insanlar hakkında okumak isteyebileceği bir kitap olabilir. Çocuğun kitap okurken ilgisini ve merak duygusunu canlı tutmak açısından kullanılan bu tür göndergeler çocuğun birçok yönden birikimi ve gelişimi için faydalıdır.

Anlatmaya bağlı bir tür olan masalın en bilindik kahramanı olan ‘Keloğlan’ bu eserde gönderge olarak kullanılmıştır. Adalı kitabın bir bölümünde kötü bir olayın düzeltilmesi için gerçek hayatta Keloğlanların olmadığını, onların masallarda olduğunu söylemektedir. “eşitli masalarda, gücün (padişahın) karşısında halkı temsil eden Keloğlan; Türk insanının zekâsını, aklını, başarısını, azmini, şansını ve saflığını da en güzel şekliyle kendi üzerinde toplayan, problemleri gülerek çözümleyen ‘hmrist’ yapıya sahip bir tiptir.” (şimşek, 2017, s.41). Keloğlan Türk kültüründe önemli bir kahramandır, bu kahraman sadece masalarda değil çeşitli halk anlatılarında da görülür. Çocukların gelişimi ve eğitimi açısından da önemli bir kaynak olarak görülebilecek özelliklere sahip olan Keloğlan masallarında Keloğlan’ın sergilediği tutum ve davranışlar ocuk okura örnek olabilecek niteliktedir. “Keloğlan masallarındaki Keloğlan tiplemesi, aslında saf gibi görünen fakat insanlara birçok ders veren, zaman zaman halk felsefecisi olarak algılayabileceğimiz tutum ve davranışlar içinde bulunur. Keloğlan masalları aracılığıyla çocuklara bir anda kolayca elde edilen servetin kalıcı olmadığı, hile ve tembelliğin kesinlikle bırakılması gerektiği anlatılabilir.” (Erdal, 2016, s.1805). Keloğlan masallarını kk yaşlardan itibaren duymuş olma olasılığı çok yüksek olan ocuk okurun Keloğlan’a yapılan göndergeyle birlikte Keloğlan’la ilgili daha çok bilgi sahibi olması, masalları okuması için araştırma yapması sağlanabilir. Keloğlan, hem kültür aktarımı ve geleneksel değerlerimizin devamı açısından hem de çocuğun kişisel gelişimi açısından önemli bir metinlerarası ilişki kurmaktadır.

2.2.10. Gezgin

Kitabın kahramanı Ege o cumartesi günü evlerine çok yakın olan Yıldız Parkı’na gider. Orada gezinirken Afrika ormanlarında olduğunu hayal ederek vakit geçirirken çok şiddetli bir yağmur başlar. Ege bir meşe ağacının altına sığınır ancak şiddetli bir ışık ve sesle birlikte savrulur ve yarım saatliğine bayılır. Ağaca yıldırım düşmüştür. Uyandığında ucuz kurtulduğunu düşünerek eve üstünü değiştirmeye gitmeye karar verir. Üstünü değiştirdikten sonra mahalledeki çocukların sevgilisi olan Bilgin Amcaya gider. Bilgin Amca mahallenin çocuklarına Japonya ykleri anlatıyordu. Ege bu öyküleri dinlerken gözlerini kapatıp şibuya’da olduğunu düşler ve birden kendisini şibuya’da buluverir. Çok korkmuştur ama biraz gezer ve orada kendi yaşlarında bir kızla zar zor da anlaşsa biraz sohbet eder ve nasıl İstanbul’a döneceğini düşünürken gözlerini kapatıp tekrar Bilgin Amcanın evinde olduğunu düşünür. Hemen kendini Bilgin Amcanın evinde buluverir. Ege

olan biteni Bilgin Amcaya anlatır, Bilgin amca ona hemen inanmasa da sonradan inanır ve meşe ağacını görmeye gittiğinde ağacın gövdesindeki mantarlar dışında bir şey dikkatini çekmez. Mantar tozlarından toplayıp arkadaşı Prof. Dr. Doğan Güven'e götürür ve araştırmasını ister. Günlerce Bilgin Amca ve arkadaşı Ege üzerinde birçok araştırma yapar. Ege geçmişe veya geleceğe gidemiyordur. Araştırmalar yapılırken Ege Amazon yağmur ormanlarına, Kudüs'e, Uluslararası Uzay İstasyonu'na, Antalya'ya, Madagaskar adasına, Kuzey Kutbuna, Güney Kutbuna, Mısır'a ve daha birçok yere yolculuk yapar. Gittiği yerleri büyük bir mutlulukla gezer. Araştırmalar bir sonuç vermemektedir. Bir gün yine araştırma sırasında Ege'yi başka yerlere gönderip beyninde ne gibi değişiklikler olduğuna bakarken Ege'nin bu gizli gücünün süresi dolar ve bir daha gidemez. Bilgin Amca ve arkadaşı araştırmaya devam ederler. Ege ise gezdiği ve gördüğü yerlerin mutluluğunu yaşamaya devam eder.

Tablo 2.2.10. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Gezgin*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
GEZGİN	➤ Atatürk'ün "Yurtta barış dünyada barış." sözü (s.84)	➤ <i>Şu Çılgın Türkler</i> kitabı (s.47) ➤ Karagöz ile Hacivat'ın anıtı (s.99)	

Kitabın kahramanı Ege Mısır'a yaptığı bir gezi sonrasında yatağına döndüğünde dünyada şimdiye kadar yapılmış olan savaşları düşünür ve üzülür. Bütün bunları düşünürken aklına Atatürk'ün "Yurtta barış dünyada barış." sözü gelir ve bu topraklarda yaşadığı için ne kadar şanslı olduğunu düşünür. Adalı Atatürk'ün sözünü eserinde alıntı olarak kullanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk'ü seven, sayan ve Atatürk'ün sözlerini kendine kılavuz eden karakterimiz Ege, kitabı okuyan çocuğa örnek olacaktır. Milli değerlerin öğretilmesi noktasında Atatürk'ün milletimiz açısından büyük öneme sahip olduğu çocuk okur tarafından sevdiği bir yazarı ve kitabı okurken de sezdirilmiş olacaktır.

Turgut Özakman tarafından yazılan *Şu Çılgın Türkler* kitabı Adalı'nın eserinde göndergedir. Adalı'nın eserinde Ege'nin babasına ait olan bu kitap, Kurtuluş Savaşı döneminin anlatıldığı bir romandır. Tarihte çok önemli olan bir olayın anlatıldığı bu kitap

çok okunmuştur. Çocuk okur için bu kitabın ismini duymak, böyle bir kitabın varlığından haberdar olmak bile tarihe olan merakını artıracak ve entelektüel birikimine katkı sağlayacaktır. *Şu Çılgın Türkler* adlı eser bir çocuk edebiyatı ürünü değildir, çocuğun yaş grubuna uygun bir üslupla yazılmamıştır ancak bu kitabı merak eden çocuk araştırıp Kurtuluş Savaşının anlatıldığı bir kitap olduğunu öğrendiğinde kendi yaş grubuna uygun, tarihi bilgiler edinebileceği bir eser bulabilir. Bu durumda çocuk, tarihine dair daha çok bilgi sahibi olabilir. Kitabın kahramanı Ege bir gezisinde Bursa'ya Karagöz ve Hacivat'ın anıtını görmeye gider. Karagöz ve Hacivat burada gönderge olarak kullanılmıştır. Çok eski zamanlardan beri var olan gölge oyununun akla gelen ilk isimleri Karagöz ve Hacivat'tır. "Geleneksel Türk tiyatrosunun önemli türlerinden olan gölge oyunu, toplumu ilgilendiren konuları kuklalar aracılığıyla beyaz perdeye yansıtan bir eğlence ve eğitim aracıdır." (Avcı, 2020, s.295). Türk gelenek ve görenekleri doğrultusunda eski zamanlardan beri ramazanlarda, bayramlarda, sünnet eğlencelerinde Karagöz ve Hacivat aranan bir eğlence olmuştur. "Karagöz, aynı zamanda Türk halk edebiyatının da önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İçinde hem komedi/mizah hem de trajediyi barındıran, bunların müzik, dans ve şiir gibi diğer edebi/sanatsal eserlerle desteklendiği bir gösteri sanatıdır." (Anameriç, 2014, s.3). Türk geleneğine ait bu önemli değerın şimdilerde unutulmaya yaklaşması üzücü bir durumdur. Bu noktada çocuk edebiyatında kullanılması ve çocuklara aktarılması önemlidir. Hem bizler için önemli bir değer olması sebebiyle hem de Karagöz ve Hacivat'ın belli karakter özelliklerinin olması ve "*Karagöz ve Hacivat*" metninin kazandırabileceği değer ve davranışlar sebebiyle çocuk edebiyatına aktarılması önemlidir. "Karagöz metnlerinde, dostluk ve arkadaşlık üzerinde yoğun olarak durulur. Geçimsiz duran ancak çok iyi iki dost olan Karagöz ve Hacivat dostluklarıyla ve çekişmeleriyle saygı, sevgi, yardımseverlik, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik gibi birçok değerın aktarımını da yapmaktadır." (Demir, Özdemir, 2013, s.78). Adalı'nın Karagöz ve Hacivat'ın bir de müzesinin ve anıtının olduğu Bursa'yı belirtmesi çocuk için gidip gezmek, görmek isteyeceği bir yer olması ve merak duygusunun artması açısından faydalı olacaktır.

2.2.11. Güneşi Arayan Çocuk

Kitabın kahramanı on dört yaşındaki Ayata meraklı ve doğaya dair birçok sorusu olan bir çocuktur. Sabah olunca yıldızların nereye gittiğini, kış geldiğinde neden soğuk olduğunu, yağmurun yağmasıyla gök gürültüsünün nasıl olduğunu, suyun ateşi neden

söndürdüğünü ve bunlar gibi daha birçok şeyi merak ederdi. Tabi ki en çok merak ettiği şeylerden biri de güneşin nerede olduğu neden ona ulaşamadığıydı. Bu sebeple güneşi takip ederek yeni şeyler keşfetmek için bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta Tana ile tanışır yeni insanlar tanır ve hiç bilmediği bir mağarada daha önce hiç görmediği resimler bulur. Köyüne Tana ile birlikte döner ve o da halkını Tana ile tanıştırır. Günlerinin çoğunu Tana ile geçirir, ne kadar uğraşırsa uğraşsın güneşe ulaşamayacağını anlamıştır. Ama kafasında başka birçok soru vardır. Güneş bu kadar sıcakken Ay neden soğuk ve karanlıktır, Güneş hep aynı şekildeyken Ay nede hep şekil değiştirir gibi pek çok soru kafasında dönüp durur. Kitabın sonunda Ayata ile Çiçe ve Tana ile Olike çok mutlu birer çift olurlar. Ayata başka keşifler için yeni yolculuklar yapmanın hayalini kurar.

Tablo 2.2.11. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Güneşi Arayan Çocuk*

	Alıntı	Gönderge	Anırtırma
GÜNEŞİ ARAYAN ÇOCUK	➤ Gökten üç elma düşmesi- Ben de bıraktım da geldim. (s.98)	➤ “Birisi mi üflüyordu onlara canlarını?” (s.82)	

Kitapta, kahramanımız Ayata’nın merak ettiği sorulardan biri de yeni doğan canların nereden geldiğidir, ‘onlara birisi mi üflüyor canlarını’ diye düşünür. ‘can üfleme, ruh üfleme...’ gibi söylemlerin şimdiye kadar birçok anlatıda geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. Dini kaynaklarda bu söylemlere sıklıkla rastlanır. Ayrıca Klasik Türk edebiyatında da sıklıkla, ‘ruh üflenmesi’ söylemi kullanılmıştır. Örneğin Hz.Meryem’le bağdaştırılarak ona üflenen ruh, ona üflenen can sıklıkla ünlü şairlerin beyitlerinde karşımıza çıkar. Sadece Klasik Türk edebiyatı değil bütün dönemlerde birçok anlatıda Allah’ın ruh üfleme, can üfleme geçmektedir. Bu noktada dini kaynakları temel almış bu söylemin Adalı’nın bu eserinde gönderge olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Yazar ‘biri mi üflüyordu onlara canlarını?’ şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu noktada çocuk okur için bu cümleden çıkacak genel sonuç bir yaratıcının varlığı olacaktır. “Çocuklara yönelik tüm eserlerin yetişkinler tarafından yazıldığı düşünüldüğünde, yazarın herhangi bir konudaki bakış açısının bir şekilde bu eslere yansıdığını söylemek mümkündür.” (Şener, 2021, s.1239). Buna göre aslında bir edebi metin, yazarının yaşadığı süre boyunca edindiği

tecrübeler doğrultusunda kendi gerçekliğini eserlerine yansıtmasından bağımsız düşünülmemelidir. Kendi kültürümüz ve toplumumuzun inancı doğrultusunda, aslında çoğu ailenin küçük yaşlardan itibaren çocuğuna öğretmeye çalıştığı ‘din’ ve ‘Allah’ kavramlarının doğru şekilde ve yaş grubuna uygun bir düzeyde eserlerde hissettirilmesi veya bu kavramlarla ilgili bilgi verilmesi yanlış olmayacaktır. “Edebiyat yapıtları, yaratıldığı toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini de yansıtır. Masal, öykü, roman gibi yaratılardaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsenen ya da karşı çıkılması gereken değerlerini, inançlarını okura sezdirir.” (Sever, 2019, s.65). Çocuğun yaş grubu ve gelişim süreci düşünüldüğünde edebiyatımızda çok eskilerden beri birçok anlatıda geçen ruh üfleme, can üfleme gibi söylemler çocuğun merak duygusunu da harekete geçirecektir. Çocuğun kendi hayal gücünü ve yorumlama yeteneğini kullanarak ulaşabileceği sonuçları araştırması sonucunda edinebileceği bilgiler eserin hitap ettiği yaş grubu için daha kalıcı olacaktır.

Adalı’nın bu eserinde hikâyesini bitirirken kullandığı ‘Ben de bıraktım da geldim.’ ve ‘Eskiden masal anlatanlar, gökten üç elma düşürdükten sonra bitirirlerdi masallarını’ cümleleri alıntıdır. Metinlerarası ilişki bazen metnin bir türle ilişki kurmasıdır. Bu bağlamda bu alıntılar, metnin masal türüyle ilişki kurmasını sağlamıştır. “Masallar, sözlü kültür ürünlerimizdir. Sözlü kültür ürünlerimizin nesilden nesle aktarılması için anlatıcı, dinleyicinin dikkatini anlatıya çekmek zorundadır. Bu yüzden iyi bir anlatıcı, dilin bütün imkânlarını kullanır. Masal anlatıcısının formelleri kullanmasının ilk amacı da bu olmalıdır. Anlatıcı daha masalın başında kullandığı formellerle dinleyicileri buldukları ortamdaki soyutlayarak masal dünyasına yolculuğa çıkarır.” (Özkaynak, 2013, s.48). Masal türüne özgü formeller bu eserde hikâye bitirirken kullanılmıştır. Adalı’nın bu eserinde geçen ‘bırakıp da gelmek’ ve ‘gökten üç elma’ düşmesi masalarda kullanılan bitiş formelleridir. Masalların sonunda masalı bitirirken söylenirler. Gökten üç elma düşmesi, ben de bıraktım da geldim gibi masal türüne özgü bitiş formelleri bu hikâyenin de bitişinde masal türüyle bir ilişki kurularak kullanılmıştır. Adalı masal türüne özgü bu formelleri eserinde kullanarak türlerarası bir ilişki kurmuş ve eserinde bir masal havası yaratmıştır. Küçük yaşlardan itibaren masal dinlemeyi ve okumayı seven çocuk okurlar kullanılan bu formelleri tanıyacaktır. Masal türü çocuklar için en çok tanınan ve sevilen türdür. Bu hikâyenin sonunda çocuk okurun bu formellerle karşılaşması ona tanıdık olan bir tür olan masalı hatırlatacak ve bu formeller okuduğu hikâyeye dair hayal gücünü canlandıracak bir unsur olacaktır.

2.2.12. Havşan Öyküleri

Havanın çok güzel olduğu bir günde Damla ve Yağmur babalarıyla birlikte pikniğe giderler. Gittikleri yerde havlayan bir tavşan bulurlar. Bu tavşan havlamakla kalmıyor bir de konuşuyordur. Bu tavşan kendisinin bir tavşan değil bir havşan olduğunu söyler. Havşan onlara başından geçenleri anlatır. Daha küçük bir yavruken onu sahiplenen ailenin çocukları ve köpekleri ile birlikte büyüdüğünü, konuşmayı ailenin çocuğundan havlamayı da köpekten öğrendiğini söyler. Havşan kaybolmuştur ve ailesini nasıl bulacaklarını bilemedikleri için onu alıp evlerine götürürler. Yağmur ve Damla'nın evde bir de kedileri vardır. Havşan onşarın evinde kaldığı süre boyunca hem kedice konuşmayı hem de okumayı, yazmayı, resim yapmayı ve bilgisayar kullanmayı öğrenir. Herkes Havşanı çok sevmiştir. Ailenin Havşan'a alışması ve Havşan'ın da onlara alışması zor ama bir o kadar da eğlenceli olur. Yaramazlıklarına rağmen mutlu bir şekilde yaşamaya devam ederler.

Tablo 2.2.12. Metinlerarası İlişkiler Bakımından Havşan Öyküleri

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
HAVŞAN ÖYKÜLERİ	➤ “Sonra tilki kargaya, hadi o güzel sesinle bir şarkı söyle de dinleyeyim demiş” (s.76)		
	➤ “Bir varmış bir yokmuş. Çok eski zamanda kırmızı şapkalı bir küçük kız		

varmış.
Annesi
onu...”
(s.77)

Adalı'nın, kitabında kullandığı metinlerarası ilişki alıntıdır. *Tilki ile Karga* ve *Kırmızı Başlıklı Kız* masalından alıntı yapmıştır. Kitaptaki karakter Havşan, okumayı öğrenirken bu kitaplardan okur. Alıntılanan masallar kitabı okuyan çocuk okurların çoğunun bildiği masallardır. Masal türü çocukların genel olarak ilgisini çeken ve sevdikleri bir tür olması dolayısıyla eğer çocuk bu masalları bilmiyorsa bile öğrenmek, okumak isteyecektir.

Çocuk edebiyatı kaynaklarından biri olan masal hem eğlendirici ve eğitici olması hem de hayale dayalı olması sebebiyle diğer türlere göre biraz daha önde görülmektedir. “Masal düşsel yolculuktur. Çocuk; büyüme çağında düş kurar. Hayaldeki arkadaşı ile yolculuğa çıkmaya isteklidir. Çocuğa bu serüveni edebiyatla yaşatmayı başarmak ise edebiyatın gücü ile orantılıdır.” (Şirin, 2007, s.71,72).

Masal çocuğun erken yaş dönemlerinden itibaren tanıştığı bir türdür. Okuma bilmediği dönemlerde bile çocukların birçoğu masalları dinleyerek edebiyatla tanışır. Çocuğun ruhsal ihtiyaçlarından olan oyun oynama ihtiyacı, hayal kurma ihtiyacı ve estetik ihtiyacı gibi birçok ihtiyacını doğrudan veya dolaylı yoldan masallar karşılayabilmektedir. “Çocuk edebiyatı alanının temellerini oluşturan masal türü; çocuğun kendini ve çevresini fark etmeye başladığı anda onda edebî zevkin oluşmasını, yaratıcılığının, hayal ve duygu gücünün gelişmesini, dinleme alışkanlığı kazanıp bu becerisini geliştirmesini sağlayan önemli bir araçtır.” (İşnas, 2011, s.54). Masalların çocuk edebiyatı için taşıdığı önem dolayısıyla Adalı'nın kitabında alıntı olarak kullandığı masalların çocuk için etkili bir okumaya teşvik edici unsur olduğunu söyleyebiliriz. Bu alıntılar çocuğun hayal dünyasını canlı tutacak, bildiği masallarla bu kitapta karşılaşmış olması onu kitaba karşı güven duymaya teşvik edecektir. Bu durumda çocuğun hem okuma alışkanlığı açısından hem de edebiyata dair edinebileceği bilgiler açısından başka türlerle karşılaşması, özellikle okuma-yazma bilmediği dönemlerden beri tanıdığı masal türüyle karşılaşması önemlidir diyebiliriz.

2.2.13. Kaledibi Sokağı

Kitap Bilgin Adalı'nın çocukluk anılarından oluşuyor. 1949 baharı ile başlayan eserdeki anılardan oluşan bölümler 1950 güzü ile son buluyor, kitap elli yıl sonrasında Bilgin Adalı'nın elli beş yaşlarında olduğu bölümle bitiyor. Bilgin Adalı geçmiş yıllara dair özelemlerini, üzüntülerini ve sevinçlerini bölüm bölüm bu kitapta anlatıyor ve teknolojiden uzak geçen çocukluğuna dair güzel anılarını çocuklarla paylaşıyor.

Tablo 2.2.13. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Kaledibi Sokağı*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
KALEDİBİ SOKAĞI	➤ “Senin adm Cuma olsun dedi Robenson. Zavallı yerli, korkulu ama kendisini ölümden kurtardığı için teşekkür eden gözlerle bakıyordu ona. Robenson, onu kalesine götürdü...” (s.73)	➤ <i>Tarzan ve Jane- Johnny Weissmuller</i> (s.15) ➤ <i>Süpürgesi yoncadan Eminem-Kaleden kaleye şahin uçurdum-İncecikten bir kar yağar tozar Elif Elif diye (s.27)</i> ➤ <i>Ada sahillerinde bekliyorum- Bakmıyor çeşm-i siyah (s.27)</i> ➤ <i>Errol Flynn’ın korsan filmi (s.48)</i> ➤ <i>Ergenekon-Deli Dumrul-Nar Tanesi Nur Tanesi-Dağları Delen Ferhat- Parmak Çocuk-Mavi Kuş-Alaaddin’in Sihirli Lambası</i> (s.51) ➤ <i>Fareli Köyün Kavalcısı-Çizmeli Kedi (s.53)</i> ➤ <i>Sherlock Holmes- Gulliver-Peter Pan</i>	➤ ‘Seni tuz kadar severim’ dediği için küçük kızını saraydan kovan padişah masalı (s.52) ➤ <i>Kardeşlerini büyücünün büyüsünden kurtarmak için hiç konuşmadan ısırgan otundan hırka ören prensesin masalı</i> (s.53)

-
- *Kibritçi Kız-Tilki ile*
Karga-Bencil Dev-
Sardalye Sokağı-
Perlmutter Ailesi-
İnci-İhtiyar Balıkçı
(s.74)
 - *Pinokyo-Andersen'in*
Masalları-La
Fontaine Masalları
(s.83)
 - *İstiklal Marşı* (s.87)
 - Peter Pan'ın
büyümeye karşı
çıkması (s.144)
-

Adalı, bu kitabında kendi çocukluk anılarını anlatırken çocuklukta karşılaştığı şarkıları, filmleri, kitapları, masalları, efsaneleri de çocuk okurlara aktarmıştır. Bu sebeple kitapta birçok metinlerarası ilişkiye rastlanmaktadır. Alıntı olarak aldığımız kısım *Robinson Crusoe* romanından bir alıntıdır. *Robinson Crusoe* (1719) Daniel Defoe'nin dünyaca ünlü bir romanıdır. İngilizce yazılmış ancak dünyada çok ses getirmiş ve birçok başka dile çevrilmiştir. Zaman içinde başka yazarlar tarafından da yeniden yazılmış bir hikâye olmuştur. Kitapta geçen Johnny Weissmuller'in oynadığı 'Tarzan' filmi gönderge olarak kullanılmıştır. Johnny Weissmuller 1932-1948 yılları arasında on iki Tarzan filminde rol almış ve Tarzan rolünü en iyi yapan aktör olmuştur. Tarzan rolüyle dünyada büyük ses getiren oyuncu Tarzan rolünün en çok yakıştırıldığı ve Tarzan rolünü oynayanlar arasında en çok beğenilen aktör olmuştur. (www.biyografi.info)

Kitabın pek çok yerinde geçen 'Süpürgesi yoncadan Eminem-Kaleden kaleye şahin uçurdum-İncecikten bir kar yağar tozar Elif Elif diye-Ada sahillerinde bekliyorum-Bakmıyor çeşm-i siyah' gibi şarkılar, türküler de göndergedir. Bu şarkılar şimdiki zamanda çocukların bileceği şarkılar değildir. Adalı'nın çocukluğunda sıklıkla duyulan, dinlenen, söylenen şarkılardır. Kitapta geçen Errol Flynn'ın korsan filmi ise 1935 yapımı 'Kanlı Korsan' adlı filmidir. Adalı bu filmi de gönderge olarak kullanmıştır. Kitapta gönderge yapılan filmlerin ortak özelliği macera dolu olmalarıdır. Konusu itibari ile çocukların ilgisini çekebilecek bu iki film Adalı'nın da çocukluk yıllarında çok sevdiği ve heyecan duyduğu filmler olmuştur. Yukarıdaki tabloda gönderge olarak belirttiğimiz birçok destan,

efsane, masal, hikâye isimleri de Adalı'nın kitabında adı geçen ve çocukluk zamanlarında tanışmış olduğu eserlerdir. Bu destan, efsane, masal ve hikâyeler kitapta gönderge olarak kullanılmıştır. Çocuk okurun bu isimlerim birçoğuyla önceden karşılaşmış olması muhtemeldir. Çocukluğun erken dönemlerinden itibaren masalları tanıyan çocukların en çok bildiği, dinlediği masallar ve hikâyeler bu kitapta gönderge olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitapta gönderge olarak kullanılan eserlerin çoğu *Dünya Çocuk Klasikleri* arasında yer almaktadır. Bu bağlamda çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında ve entelektüel birikime sahip olmaları noktasında, bu kitapta karşılaştıkları eser isimleri önemli olacaktır. Destanlar, efsaneler ve halk hikâyeleri de çocuk edebiyatı ürünlerinin önemli kaynaklarından. "Çocuk edebiyatı, çocukların Türk halk kültürü hakkında farkındalıklarını oluşturmak konusunda katkı sağlar. Çocuklar bu sayede, toplumun ahlak kurallarını öğrenir, gelenek, görenekler hakkında bilgi sahibi olur, insan olarak sahip olmaları gereken erdemlerin farkına varır." (Yavuz, 2019, s.182). Bu kaynakların çocuk edebiyatında kullanılması hem unutulmaya yüz tutmuş önemli eserlerimizin aktarılması hem de kültürel değerlerin çocuklar tarafından öğrenilmesi için önemlidir. Adalı kitabında bir gün radyoda *İstiklal Marşı* çaldığında ayağa fırladığından ve hazır olda dinlenmesi gerektiğinden bahseder. Mehmet Akif Ersoy tarafından kaleme alınan ve Osman Zeki Üngör tarafından bestelenen *İstiklal Marşı* Türkiye Cumhuriyetinin milli marşıdır. Bu marş dinlenirken hazır olda durulması gerektiğini kitabı içerisinde belirten yazar *İstiklal Marşı*'nı gönderge olarak kullanmıştır. Türkiye'de yaşayan bir çocuk okur milli değerler, kültür ve inanışlarına göre yetiştirilirken vatani ve milleti için önemli miras ve kuralları öğrenmelidir. Yazar da yaşadığı topluma göre edindiği inanış ve davranışları eserine yansıtacaktır. Çocuğun küçük yaşlardan itibaren çoğunlukla duyduğu ve öğrendiği *İstiklal Marşı*'na saygı duymasının önemli olduğunu okuması, sevdiği bir yazarın bunu belirtmesi çocuk için etkili olacaktır. Çocuklara milli değerlerin kazandırılmasında Adalı'nın yapmış olduğu gibi sezdirilen bilgiler, didaktik bir dil ve metin kullanmaktan daha faydalı olacaktır.

Kitapta Adalı'nın vermiş olduğu iki masaldan kesitler *Tuz Masalı* ve *Yaban Kuşuları* masalını hatırlatmaktadır. Tabloda vermiş olduğumuz masallardan kesitler anıştırmadır. Ancak daha önce de söylemiş olduğumuz gibi anıştırma yöntemi açık bir metinlerarası yöntem olmadığından bu masal kesitlerinin okura *Tuz Masalı* ve *Yaban Kuşuları* masalını hatırlatmaması da söz konusu olabilir. Çocuk okur daha önce bu masalları dinlediyse veya okuduysa, kitapta Adalı'nın vermiş olduğu kesitler ona bu masalları hatırlatacaktır. Ancak çocuk daha önce bu masalları duymadıysa, kitapta yer alan

masallardan kesitler onun için bir anıştırma olmayacaktır. Çocuk okur bu masalların gerçekten var olup olmadığını merak ederse araştırıp okuyabilir. Bu durumda da bizim için anıştırma olan bu metinlerarası ilişki, araştırıp yeni öğrenen çocuk için anıştırma olmayacaktır.

2.2.14. *Kariye Hazinesi*

Can ve arkadaşları okuldaki tarih dersinde öğretmenlerinin anlatmış olduğu *Kariye Hazinesi*'nin hikâyesini çok büyük bir ilgiyle dinlerler. Bu hikâyeden çok etkilenir ve hiçbir zaman bulunamamış bu hazinenin peşine düşmeye karar verirler. Araştırmaları sonucu edindikleri bilgileri kendi aralarında da sürekli paylaşarak bu hazineyi aramak için çalışmalara başlarlar. Araştırmaları sırasında onlara ipuçları bırakan yağmurluk giymiş tanınmayan gizemli bir adam fark ederler. Can'ın dedesi de onlara bilgileri ile yardımcı olmaya çalışır. Ancak çocuklar bu hazinenin peşindeyken hazineyi değil başka bir şeyi bulurlar. Buldukları şey bir kaçakçı çetesi olur. Bir araştırma için tarihi bazı yapıları gezmeye gittiklerinde bir kaçakçı çetesinin konuşmalarına şahit olan çocuklar, polise durumu bildirip onlarla birlikte bu çeteyi yakalarlar. Bu dört arkadaş bütün gazetelerde ve televizyonlarda çok büyük bir kaçakçılık çetesini çökertmeleri sebebiyle haber olurlar. Ayrıca gizemli yağmurluklu adam da can ve arkadaşlarının hazine hikâyelerini anlatan öğretmenleri çıkmıştır. Çocuklar hazineye ulaşamamışlardır ancak çok heyecanlı bir serüven yaşamış ve çok büyük bir çetenin yakalanmasını sağlamışlardır.

Tablo 2.2.14. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Kariye Hazinesi*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
KARİYE HAZİNESİ	➤ Mimar Sinan'ın mektubu hikâyesi (s.62-63)	➤ Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul'un Fethi (s.11-27)	

Kitabın ilk üç bölümünde Fatih Sultan Mehmet ve İstanbul'un fethi anlatılmaktadır. Gerçek ve önemli bir tarihi olay ve kişi bu kitapta gönderge olarak kullanılmıştır. Tarihimizde önemli yere sahip olan Fatih Sultan Mehmet ile ilgili bilgiler verilerek

tarihimizin en önemli zaferlerinden biri olan İstanbul'un fethi tarihi kaynaklara dayanılarak anlatılmıştır. Çocuk okurun tarihi bilgi edinebilmesi için önemli olan bu gönderge çocuğu araştırmaya ve kendi tarihini öğrenmeye yönlendirecektir. Çocuk edebiyatının amaçlarından biri olan çocuğa haz verirken öğretmek istenenlerin verilmesi noktasında bu tür metinlerarası ilişkiler önemlidir. "Edebiyat, insanın duygu ve düşüncelerinin, felsefi yaklaşımlarının ifadesi; tarih ise, insanoğlunun zaman içinde yaşadığı vakaların kaydı olarak ayrıştır. Ancak bu iki disiplin arasındaki ilişki, her zaman aktif kalmaya devam eder. Zira bunlardan biri olmadan diğlerinin anlaşılması güçtür." (Erol, 2012, s.59). Bu bağlamda edebiyatın eğlendirici ve ilgi çekici yönü kullanılarak çocuklara tarih bilgisini aktarmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Kitapta alıntı olarak aldığımız hikâye, kitabın kahramanı Can'ın dedesinin eski bir arkadaşından duymuş olduğu bir hikâyedir. Dede bu hikâyeyi duyduğu şekilde anlatmaktadır. Bu hikâyeye Mimar Sinan ile ilgili bir mektup hikâyesidir. Tarihimizdeki en önemli mimar olan Sinan'ın ölümünden yıllar sonra bile, ülkemize bıraktığı o eşi benzeri olmayan yapılara duyulan hayranlık sürmektedir. Çocuk okurun tarihimiz için bu kadar önemli bir kişilik olan Mimar Sinan'la okuduğu bir kitapta karşılaşması ve tanışması açısından bu alıntı önemlidir. Alıntılanan bu hikâyeye, gerçekliği kanıtlanmamış şehir efsanesi diyebileceğimiz bir hikâyedir. "Efsaneye göre birkaç yıl önce Süleymaniye'nin taşıyıcı kemerlerindeki kilit taşlar aşındığından cami yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Mimarlar, mühendisler bu taşları nasıl değiştireceklerini bir türlü bulamaz. Sonunda içlerinden biri camide gizli bir bölme bulur. Bu bölmede Sinan'ın imzasını taşıyan bir mektup vardır ve mektupta kilit taşlarının nasıl değiştirileceği anlatılmaktadır. Mimar Sinan'ın söyledikleri yapılır ve cami yıkılmaktan kurtarılır." (Korkmaz, 2015, s.25). Bu efsane ile aslında Mimar Sinan'ın ne kadar önemli bir insan olduğu, ustalığı, bir deha olduğu ve ne kadar ileri görüşlü olduğu belirtilmiştir. Mimar Sinan gibi önemli ve bizim için çok büyük bir değer arz eden kişiler hakkında sözlü kültürde, günümüzde veya günümüze yakın tarihlerde ortaya çıkan bu gibi efsaneler vardır. "Kent efsanelerin ortaya çıkışının, insanın sahip olduğu bilgi dağarcığıyla açıklama getiremediği bazı olguları anlama çabasıyla ilgili olduğu söylenebilir." (Korkmaz, 2015, s.24). Bu ilgi çekici kent efsanelerinin, çocuk okurun da ilgisini çekeceği kesindir. Mimar Sinan'ın neredeyse beş yüz yıl öncesinden öngördüğü bu durumu düşünerek bir mektup saklamasının anlatıldığı bu efsane Mimar Sinan'ın çocuk tarafından merak edilmesini ve araştırılmasını sağlayacaktır.

2.2.15. *Kralın Adaleti*

Hitit Kralı Hattuşili savaştan döndüğünde yaralıdır ve kendisi ölecek olursa yerine manevi oğlu Labarnaş geçecektir. İyileşmesi için tedavi gören Hattuşili'yi her gün yavaş yavaş zehirlemeye çalışan Labarnaş'ın peşine sarayda yaşayan genç iki arkadaş Arinna ve Himuli düşer. Sonunda Labarnaş'ın oyununu ortaya çıkararak, Kralı ölümden kurtaran iki arkadaş Hattuşili için çok önemli bir yere sahip olur. Kral iyileşir ve ona yapılan bu hainliğin hesabını sorar.

Tablo 2.2.15. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Kralın Adaleti*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
KRALIN ADALETİ	➤ Hattuşili, Labarnaş isimleri➤ Hitit tabletlerindeki bilgilerden derlenen hikâye (s.47,48)➤ Hitit tabletlerindeki bilgilerden derlenmiş konuşma (65-68)	

Adalı bu hikâyesini gerçek bilgilerle pekiştirmiş, Hattuşili ve Labarnaş isimlerini kullanmış ve kitaptaki bazı kısımları Hitit tabletlerinden aldığı bilgilerden derlemiştir. Tarihte Hitit kralları arasında Hattuşili ve Labarna isimleri vardır. Hitit tabletlerinden derlenen kısımların altında dipnot olarak Hitit tabletlerinden derlendiği belirtilmiştir. Çocuk okurun bu kitabı okurken, gerçek olan tarihi bilgilerle karşılaştığını bilmesi hikâyenin gerçekliğini artıracak ve çocuğun tarih hakkında bazı bilgiler edinmesini de sağlayacaktır. Tarihe ilgisi olan bir çocuk okur Hitit'leri ve bu tabletleri araştırmak isteyecektir. Diğer çocuk okurlar ise gerçek bilgilerin kullanıldığını gördüğünde tarihe olan ilgilerini keşfedebilir. Çocuklar, doğası gereği yetişkinlere göre merak duygusu daha çok olan varlıklardır. Bu sebeple bu kitap vasıtasıyla tarihe dair araştırmalar yaparak birçok yeni bilgiye ulaşabilirler.

Kitaplarda çocuklara hem bilgiler verilmesi hem de bu bilgiler verilirken çocuğun eğlenmesinin sağlanması önemlidir. Adalı bütün kitaplarında, çocuklara bilgiler verirken; hayal dünyalarına da hitap ederek onları macera dolu yolculuklara çıkarmaktadır. Çocuk okuma alışkanlığının kazandırılabilmesi, onların küçük yaşlardan itibaren hem sevebileceği hem de bir şeyler öğrenebileceği kitaplarla tanışmasını sağlamaktan geçmektedir. Bu noktada Adalı'nın kitapları; beslendiği sözlü kültür, taşıdığı olağanüstülükler, içerdiği bilgiler ve hayal gücünü öne çıkaran kitaplar olması sebebiyle çocuk okur için gelişimine, entelektüel birikimine, dil öğrenimine, eğitim hayatına vb. fayda sağlayacak kitaplardır.

2.2.16. Mezar Soyguncuları

7. sınıfta olan dört yakın arkadaşın daha önce bir kaçakçı şebekesini yakalatması sonucu ödül olarak bir kazı alanına tatile gönderilmesiyle bu dört arkadaşın macerası başlar. Bu tatilde hem yeni birçok tarihi ve arkeolojik bilgi edinecek hem de büyük maceralara atılacaklardır. Öğretmenleri ile birlikte arkeologların çalıştığı bir kampa giden dört arkadaş orada bulunan Kral Teşup'un mezarını soymaya çalışan bir çeteye engel olur. Orada arkeologların detaylarla, küçük kazı parçalarıyla uğraştıklarını görünce sıkılıp macera aramaya başlarlar. Bir yer keşfederler ve buraya giren adamları takip ederek keşfettikleri yerin çok büyük hazinelerle dolu bir mezar olduğunu görürler. Bu hazineleri çalmaya çalışan hırsızları takip ederek yerlerini polise bildirirler. Polislerle birlikte bu dört arkadaşın da parçası olduğu bir plan yapılır. Bu planı büyük bir cesaretle uygularlar. Ancak çocuklardan biri hırsızlardan biri tarafından bir anda yakalanır ve yine büyük bir hız ve cesaretle adamın elinden kurtulur. Polis ve öğretmenleriyle birlikte bu hırsızları yakalamakla kalmaz büyük bir çetenin de yakalanmasını sağlarlar. Çocuklar korksalar da çok büyük bir çetenin çökertilmesine yardımcı olmuş ayrıca büyük de bir ödül kazanacaklarını öğrenmişlerdir. Bu büyük ödülün yanı sıra hırsızlardan birinin oğluna da onlara babasını yakalattıkları için kızgın olmasına rağmen doğru yolu gösterip aralarına alırlar. Bu macera dolu tatilden bir sürü bilgi, büyük bir ödül ve güzel dostlara sahip olarak evlerine dönerler.

Tablo 2.2.16. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Mezar Soyguncuları*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
MEZAR SOYGUNCULARI		➤ <i>Kariye Hazinesi</i> (s.20)	
		➤ İndiana Jones (film) (s.30)	

Eser Kral Teşup'un hastalanarak kısa sürede ölmesinin, mezarının çok görkemli ve hazinelerle dolu olmasının anlatıldığı bölümle başlıyor. Kral Teşup ile ilgili olarak farklı bilgiler vardır. "Kimi araştırmacılara göre Hartapu Ulmiteşub'un Hattuşa'ya giderken yerine bıraktığı mahalli bir kraldır. Kimi araştırmacılara göre ise Hartapu Hitit Devleti'nin yıkılması sonrasında Tarhuntaşşa'da krallığını ilan etmiştir." (Ayaz, 2017, s.37,38). Eserin başkahramanları olan dört arkadaş bu Hitit kralının mezarının soyulmasına engel olurlar. Kral Teşup'un adı eserde sıklıkla kullanılmakta ve çocuk okurda merak uyandırmaktadır. Eserde bu mezar soygunları ve tarihi eser kaçakçılığına örnek olarak Troya da geçmektedir. Kitabın sonunda ek olarak Troya ile ilgili bilgi verilmektedir. Çocuk bu noktada geçmişte yaşanan gerçek olaylarla bağlantı kurabilir. Çocuk okur için hikâyenin gerçekçiliği pekişmiş olacaktır.

Yazarın eserde metinlerarasılık bağlamında kullandığı gönderge tekniği öncelikle kendi eseri olan *Kariye Hazinesi*'nin çocuk tarafından merak edilmesini sağlamaktadır. Eğer çocuk gönderge yapılan eseri daha önce okuduysa bu eserin de macera dolu olduğunu anlayarak okumaya hevesle devam edecektir. Aynı şekilde Indiana Jones filmlerine de gönderge yapılması hikâyenin maceralarla dolu olarak ilerleyeceği hakkında ipucu vermektedir. Indiana Jones dört filmde oluşan macera dolu bir seridir. İlk filmi 'Kutsal Hazine Avcıları' 1981 yılında vizyona girmiş sonrasında seneler içinde 'Kamçılı Adam', 'Son Macera' ve 'Kristal Kafatası Krallığı' filmleriyle izleyici karşısına çıkmıştır. Kitabın bir macera kitabı olması ve gönderge yapılan filmin de macera filmi olması sebebiyle bu benzerlik çocukta merak ve heyecan uyandıracaktır. Indiana Jones filmlerini duymuş veya izlemiş bir çocuk okur bu filmle eser arasında macera ve aksiyon yönünden benzerlik görecektir. "Çocuğun düşünmesini, sorular sormasını ve araştırmasını sağlayan duygu meraktır. Bu noktada çocuğun merakıyla birlikte keşfetme duygusu da harekete geçmiş olacaktır. Çocuklar doğası gereği eğlenmek, oynamak ve keşfetmek ister. Onlar, bilinmezi bilindir kılmak için çaba harcar. Çocukların bilinmezi bilindir kılma istekleri keşfetme duygularından kaynaklanır." (Çer, 2016, s.11). Bu bağlamda keşfetme duygusuyla harekete geçen çocuk eserde yapılan göndergelerin peşine düşerek bunları araştırmak, öğrenmek

isteyecektir. Şimdiki çocukların değişen ve gelişen teknolojik imkânları çoğunlukla istedikleri filme ulaşip izleyebilmelerini sağlamaktadır. “Sinemanın pek çok sanat alanını içeren yaratıcı yapısı, duygu ve düşüncelere aynı anda seslenebilmesi, görsel okuryazarlığı gelişkin bu kuşak için önemli bir tercih nedenidir.” (TrtAkademi, Özsoy, 2017, s.372). Bu sebeple eserde çocuğun hayal dünyasını harekete geçiren, merak duygusunu ve okuma hevesini artıran bir gönderge olarak kullanılan Indiana Jones filmleri aynı zamanda çocuğun sanatla, sinemayla olan ilişkisini de olumlu yönde etkileyecektir. Çocuk edebiyatının temel özelliklerinden biri entelektüel birikimi güçlendirmektir. Bu noktada başka metinlerle ya da başka sanat dallarıyla kurulan ilişki, çocuk okuru entelektüel birikim açısından olumlu yönde etkiler. Metinlerarasılık bağlamında ortakbirliktelik ilişkilerinden biri olan gönderge, kullanıldığı metinlerde diğer metinlerle açık ilişkiler kurduğundan, çocuk okuru doğrudan başka metinlere, tarihi olaylara, farklı sanat dallarındaki eserlere vb. yönlendirecektir. Bu bağlamda, yapılan göndergeler çocuğun merak duygusunu harekete geçirerek keşfetmesini sağlayacak ve entelektüel birikimine katkıda bulunacaktır.

Çocuk okurun bilmesi ve duymuş olması muhtemel eser, film, tarihi olaylar çerçevesinde göndergelerin kullanılması eserin maceralarla dolu olduğu, çocuğun merak ve hevesle okumaya devam etmesi yönünde ipuçları sunuyor. Eserin sonunda verilen kısa ve bilgilendirici ekler çocuğun hikâyeyi okuduktan sonra da aklında bilgilerin oturmasını ve bu konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istemesini sağlayacaktır. Ayrıca kitabın sonunda yazar çocuk okura bu kitabı yeniden yazması için bir öneride bulunuyor. Çocuğun hayal dünyasına ulaşarak kitaptaki maceraların yeniden şekillenebileceğini ve kendisi yeniden yazarsa ne gibi maceraların olabileceğini sorarak teşvikte bulunuyor. Çer’e göre “çocuğun deneyim ve yaşantıları, somut olabileceği gibi soyut da olabilir. Çocuğun soyut yaşantı ve deneyimleri, olağan ya da olağandışı düşsel öğelerle serüvene çıktığı kurgulardır.” (Çer, 2016, s.37). Bu durumda çocuğun hem eseri okurken çıktığı düşsel yolculuk hem de eserin sonunda çocuğun kendi macera öyküsünü yazması için yapılan teşvik sayesinde çocuk yeni soyut yaşantı ve deneyimlere sahip olacaktır.

2.2.17. Sümbüllü Köşk

Okuldan sonra teknoloji tasarım ödevlerini yapmak için toplanan beş arkadaş araştırma yapmak amacıyla Akıntı Burnu’na giderler. Orada bir adamın şüpheli bir telefon konuşması yaptığını şahit olurlar. Adam telefonda sahte kimlikten ve yapacakları soygundan bahsetmektedir. Bu konuşmaya kulak kabartan çocuklar adamı bir süre

dinleyerek ve takip ederek soyguna dair ipuçlarını öğrenirler. Çocuklardan birinin babası gazetecedir. Çocuklar hep birlikte Ender'in babasına duyduklarını anlatırlar. Ender'in babası komiseri arayarak haber verir. Komiser bu soyguncuların uzun zamandır arandıklarını ve bir türlü yakalanamadıklarını söyler. Çocukların verdiği bilgilerle o gece hırsızları yakalamak için bir plan yapılır. Komiser bu plan uygulanırken çocukların da orada olmasına ve izlemesine izin vermiştir. Plan kusursuz işler ve hırsızlar yakalanır. Ancak içlerinden bir tanesi dışarı kaçmıştır ve çocukların bulunduğu arabadan görülmüştür. Bunun üzerine o hırsız da çocuklar yakalar ve komiserden övgüler alırlar. Soyulmaya kalkışılan köşkün adı "Sümbüllü Köşk"tür. Burada Nigâr Hanım ve Kemal Bey adında yaşlı bir çift yaşamaktadır. Bu çift çocuklar tarafından köşkün kurtarıldığını duyunca onlara birer cumhuriyet altını verir ve onlar öldükten sonra bu köşkün bir müze yapılmasını istediklerini, bu yüzden bütün mal varlıklarını ve köşkü bu beş çocuklara bırakmak istediklerini söylerler. Çocuklar bir vakıf kurmaya ve bu köşkü müzeye çevirmeye karar verir. Bu çift ölür ve Sümbüllü Köşk müze olmuştur. Çocukların projesi yarışmada birinci olur ve okulları, kendileri adına güzel ödüller verilir. Proje de uygulamaya geçmiştir ve bu uygulama için şirket bile kurulmuştur.

Tablo 2.2.17. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Sümbüllü Köşk*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
	➤ Nasrettin Hoca (s.23)	
SÜMBÜLLÜ KÖŞK		

Kitapta metinlerarası ilişkiler bağlamında gönderge tekniğiyle Nasrettin Hoca kullanılmaktadır. Metinde geçen '... Nasrettin Hoca'nın türbesi gibi bir yer...' ifadesi çocuk okur için merak uyandıracak bir ifade olarak karşımıza çıkar. "Nasreddin Hoca, Türklerin, dünyaca tanınmış halk filozofu ve fikra kahramanıdır. 13. Yüzyılda, Anadolu'da, daha doğrusu Sivrihisar ve Akşehir'de yaşamıştır. Akşehir'de ölmüş ve Akşehir'in en eski Selçuklu mezarlığına gömülmüştür. Oradaki mezarı türbe haline getirilmiş, günümüze kadar korunmuştur. Türbenin tamiri sırasında bulunan mermer kitabe ve sancak alemindeki 683 H. (1285) tarihi, Nasreddin Hoca'nın ölüm tarihidir."(Duman, 2008, s.15). Edebiyatımızda çok büyük ve önemli bir yeri olan Nasrettin Hoca ismiyle kitapta karşılaşan çocuk okur için merak konusu olacak ve çocuğu bu konuda bilgi edinmeye itecektir. Çocuk edebiyatında çocuklar için de tanıdık olan Nasrettin Hoca'nın gönderge olarak kitapta

kullanılması onun türbesinin nasıl olduğu ile ilgili çocukta merak uyandıran bir metinlerarası ilişkidir. Çocuk bu gönderge ile karşıladıktan sonra Nasrettin Hoca'yı ve türbesini araştırmaya başlayacaktır. Bu metinlerarası ilişki Nasrettin Hoca gibi edebiyatımızda büyük ve önemli yere sahip olan birinin gelecek nesiller tarafından da bilinmesi ve tanınması açısından önemlidir. "Nasrettin Hoca'nın fıkralarında kaba ve çirkin sözler yer almamakta; öğüt verici ve eğitici sözler bulunmaktadır. Olaylara pratik çözümler getiren Hoca, Türk insanının pratik zekâsını ortaya koymaktadır." (Şimşek, 2016, s.194). Bu sebeple Nasrettin Hoca'nın çocuklar tarafından merak edilmesi, araştırılması ve okunması son derece gerekli ve okuma alışkanlığı, sevgisi bakımından da önemlidir. Aktulum, sözlü edebiyata dayanan ürünlerin gönderge olarak kullanılmasının anlamını değiştirmek veya yeni versiyonlarının üretilmesi açısından bir amacı olmadığını, tersine sürekliliği sağlamak gibi bir kültürel işlevi olduğunu belirtmiştir. Nasrettin Hoca denince akla gelen tür fıkradır. Adalı kitabında kullandığı gönderge sayesinde sadece Nasrettin Hoca hakkında merak duygusu uyandırmak ve çocuğun Nasrettin Hoca'yı tanınmasını sağlamak dışında çocuğu başka bir tür ile de tanıştırmış olacaktır. Adalı kitabında 'Nasrettin Hoca'nın türbesi' ifadesini kullanarak çocuğun, Nasrettin Hoca'yı doğumundan ölümüne, türbesine kadar araştırmak istemesini ve merak etmesini sağlamıştır. Bu açıdan, merak eden ve araştıran çocuk edebiyatımızda çok büyük bir öneme sahip olan Nasrettin Hoca hakkında bilgi sahibi olacak, onunla ilgili metinleri okuyacak, fıkra türü ile tanışacak ve entelektüel birikimine de katkıda bulunacaktır.

2.2.18. Uzaylılar Geliyor

Dünya uzaya gitmek için nasıl yolculuklar yapılabileceğini araştırıyordu ve bütün deneyler başarısız oluyordu. Ancak bir şekilde Dünyadan Doğay başka bir gezegenden Akita ile arkadaşlık kurar. Şin-a gezegeninin yardımı ihtiyacı vardır. Dünyamız onlara Doğay aracılığıyla, gezegenlerini kurtarmaları için yardımda bulunur. Bu yardımlar sonucunda evrenin kapıları dünyaya açılacaktır. Gezegenlerimizin karşılıklı dostluğu ve birbirinden öğrendikleri kitapta anlatılır. Bu uzay macerasında güzel bir dostluk kurulur.

Tablo 2.2.18. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Uzaylılar Geliyor*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
UZAYLILAR GELİYOR	➤ Ray Bradbury, Isaac Asimov, Robert A. Heinlein, Arthur C. Clarke, Orhan Duru (s.8)	
	➤ Jules Verne- <i>Ay'a Yolculuk</i> (s.9)	
	➤ Canavarın Tepegöz'e benzetilmesi (s.65)	
	➤ <i>Annina'nın Serüvenleri- Elif'in Olağanüstü Düşleri, Klan (Büyük Tuzlu Su Klanı, Eşek Klanı)</i> (s.101)	

Adalı kitabında ön sözden önce bir küçük not düşmüştür ve bu kitabı edebiyatta bilimkurgu türünü başlatan Jules Verne ve bu türün önemli isimlerinden olan Ray Bradbury, Isaac Asimov, Robert A. Heinlein, Arthur C. Clarke, Orhan Duru'ya armağan etmiştir. Bilimkurgu ve sanal gerçeklik türü söz konusu olduğunda akla gelen ilk isimler bu isimlerdir. “Sanal gerçeklik kavramının yaratıcısını ister Ray Bradbury olarak kabul edelim, ister William Gibson, burada çarpıcı olan her ikisinin de edebiyatçı olmalarıdır. Günümüzde gerçekleşen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bir kısmının yıllar öncesinden kurgulandığını biliyoruz. Daniel Defoe ve Jules Verne'in Ay'a seyahat üzerine yazdıkları ile Karel Capek'in ve Isaac Asimov'un robotları bu konuda verebileceğimiz bir-iki örnek.” (Kurbanoglu, 1996, s.23). Bilimkurgu türünde Türkçede ilk örnekleri veren isim ise Orhan Duru'dur. “Kendi zamanına kadar sadece çevirilerle sınırlı kalan bilim-kurguyu, öykülerinde ilk deneyen yazar olur. Ayrıca ‘bilim-kurgu’ kelimesini de Türk Dil Kurumu'na öneren de kendisidir.” (Reyhanoğulları, 2012, s.2183). “Kurmaca olandan

ustaca yararlanan Duru, gerçeğin farklı boyutlarına yönelerek insanın iç dünyasında yeni kapılar açar. Duru'daki bu kurgulama tekniği hem gerçeküstücü özellikler gösterir hem de düşün sayesinde bilim-kurgunun kapılarını sonuna kadar açmış olur. Bu sebeple Duru'nun kurgulama noktasında gerçeğin çok ötesinde olduğunu söylemek gerekir. 1950 kuşağı ve özellikle Orhan Duru bu hususta kendilerinden sonraki birçok yazarı etkilemiş ve yol gösterici olmuştur.” (Reyhanoğulları, 2014, s.288, 289). Özellikle çağımızda televizyon programları, filmler, sosyal medya unsurlarının da etkisiyle çocuğun bilimkurguya olan ilgisi çok daha fazladır. Çocuk için gerçeküstülüklerin olduğu eserler çok daha merak uyandırmakta ve tercih edilmektedir. Çocukların bu kadar ilgi gösterdikleri bu türün öncü isimlerinin Adalı tarafından bu kitabın başında söylenmesi de çocuğa yeni kaynaklar gösterecektir. Bu isimler çocuğun bu tür hakkında bilgi sahibi olmasını ve bu türde daha çok kaynağa ulaşabilmesini sağlayan bir göndergedir. Ayrıca çocuğun hayal dünyasıyla doğrudan ilişkili bilimkurgu türüne dair bilgiler, çocuğun daha kitaba başlarken bile merakla ve heyecanla okumak istemesini sağlayacaktır. Adalı 1950’li yılların ortalarında ilk yazmaya başladığı zamanlarda, o sıralarda okuduğu *Ay’a Yolculuk* kitabından etkilendiğini ve ilk romanının Ay’a yolculukla ilgili olduğunu kitabının ön sözünde belirtmektedir. *Ay’a Yolculuk* kitabı da gerçeküstü öğeler barındıran bir kitap olması sebebiyle çocukların ilgisini çekecek ve araştırma yapmalarını sağlayacak bir metinlerarası ilişki kurmaktadır. Adalı’nın belirttiği gibi bilimkurgu türünü başlatan Jules Verne, dünyada çok tanınan ve çocukların da tanışması gereken, entelektüel birikimi açısından çocuğun kendini geliştirmesi için önemli bir isimdir.

Kitaptaki bir başka gönderge ise Şin-a gezegenindeki canavarların ‘Tepegöze’ benzetilmesidir. ‘Tepegöz’ *Dede Korkut Hikâyelerinde* rastladığımız ve bir Oğuz tarafından öldürülen canavara benzer canlıdır. Sözlü kültürde önemli bir motif olarak karşımıza çıkan Tepegöz birçok araştırmacının da araştırma konusu olmuştur. Folklorik unsurları eserlerinde sıkça kullanan Adalı, bu eserinde de kötü olan canavarları Tepegöz’e benzeterek sözlü kültürün aktarımı için önemli bir gönderge kullanmıştır.

Son olarak Adalı kitabını bitirirken daha yazacağı birçok kitap olduğunu söylemiş ve kendi kitaplarına (*Annina’nın Serüvenleri-Elif’in Olağanüstü Düşleri, Klan (Büyük Tuzlu Su Klanı, Eşek Klanı)*) göndergede bulunmuştur. Çocuk yeni bitirdiği bu macera dolu kitaptan sonra Adalı’nın yazacağını söylediği diğer kitapları da sonradan ilgi ve merakla bekleyecektir.

2.2.19. Zaman Bisikleti 1

Yağmur ve Damla kardeşler zamanda yolculuk yapmalarını sağlayan bişr bisiklet icat ederler. Yapacakları yolculuklarda babaları da onlara katılır. Zamanlarından tam yüz bin yıl öncesine giden baba ve kızları Antalya'daki Karain Mağarası'nın yakınında dururlar. Oradaki tam yüz bin yıl önce yaşamış insanları izlemeye başlarlar. Orada yeni icatlar yapmaya çalışan çalışkan ve cesur insanlar arasında iki kişiyi dikkatle izlemeye başlarlar. Onlar Çuka ve Anin'dir. Sık sık babalarını da ikna edip Çuka ve Anin'i izlemeye giderler ve oradaki yaşam şartlarını dikkatle izlerler. Yalnız çok dikkat etmek zorundalardır. Oradaki insanlara görünmeden ve tarihin akışına etki etmeden kendi zamanlarına geri dönmek zorundalardır. Yine yolculuk yaptıkları bir gün Çuka ve Anin onları yakalar. Birbirlerini dost olarak görürler, babaları ve kızlar tarihin akışının değişmesinden biraz korkarak eve geri dönerler. Ancak kendi zamanlarına döndüklerinde tarih kitaplarına bakar ve her şeyin aynı olduğunu görürler. O zaman içleri rahatlar.

Tablo 2.2.19. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Zaman Bisikleti 1*

	Alıntı	Gönderge	Anırtırma
ZAMAN BİSİKLETİ 1	➤ “Zaman içinde çok gerilere gidebilsek... Karnımız acıkınca yanımızdan geçen bir tavşanı yakalayıp yesek... O tavşanın yavrularının, yavrularının doğuracağı yavruların ve onların da yavrularının, sonradan gelecek tüm yavruların dünyamız üzerinde yapacağı küçük	➤ Graham Bell- telefonu buldu (s.88)	

değişiklikleri
tümüyle yok etmiş
olurduk. Yalnızca o
tavşan yüzünden
dünyanın çehresi,
tarihi tümüyle
değişebilirdi.”
(s.14)

Adalı'nın bu kitapta alıntı olarak kullandığı bölümü, kitaptaki karakter eskiden okuduğu bir kitaptan aldığını belirtmektedir. Bu alıntının kaynağı belli değildir. Adalı kitapta kahramanların yaptığı zaman yolculuğunda herhangi bir hatanın tarihin seyrinin değişebileceğini anlatmak için bu alıntıyı kullanmıştır. Vermek istediği iletiye uygun olarak kullandığı bu alıntının kaynağını belirtmemiş yalnızca kitaptaki kahramanın (baba) eskiden okuduğu bir kitaptan alıntı olduğunu belirtmiştir. İletiyeye uygun olarak verilen bu alıntının bir kitaptan olduğunun belirtilmesi bu iletinin doğruluğunu çocuk açısından pekiştirecektir. Kitaplar çocuk için güvenilir kaynaklardır ve bahsi geçen tarihin akışının değişmesinin tehlikeli olduğu iletisinin pekiştirilmesi için bir kitaptan aldığını söylediği bu alıntıyı kullanmıştır. Bu alıntı çocuk okur için okuduğu kitabın güvenilirliği ve gerçekçiliği bakımından önemli olacaktır. Ayrıca bu noktada tarihin değişmesi ile ilgili olarak çocuğun hayal dünyası devreye girecektir. “Çocuk, yazar ve çizerle birlikte anlam oluşturan, bunun için de düş, düşünce ve imgeleme yetisine sürekli gereksinim duyan bir alımlayıcı konumundadır.” (Sever, 2019, s.143). Bu alıntı sayesinde çocuk bir tavşanın yok olmasının bile tarihte ne gibi değişiklikler yapacağını hayal dünyasında kurgulayabilir. Çocuk edebiyatındaki metinlerin en önemli özelliklerinden biri de okurken çocuğun zevk alması ve hayal dünyasını harekete geçirmesidir. Bu özellik göz önüne alındığında kullanılan alıntı ile birlikte zaman yolculuğu yaptığını hayal eden çocuk ufacık bir değişikliğin sebep olacağı durumları da hayal dünyasını kullanarak kurgulayabilecektir. Kitabı okurken hayal dünyasını kullanması da çocuğun heyecan duymasını ve zevk almasını sağlayacaktır.

Yazarın gönderge olarak kullandığı Graham Bell ve azimle çalışıp telefonu bulması, çocuğu bilgilendiren ve araştırmaya yönlendiren bir metinlerarası ilişkidir. Çocuklar yetişkinlere göre etraflarındaki her şeye daha fazla merak duyarlar. Şimdiki zamanda çok sık kullandıkları telefonun nasıl icat edildiği ve hangi aşamalardan geçerek şimdiki haline ulaştığını merak eden çocuk okur araştıracaktır. Telefonu kimin icat ettiğini söyleyen yazar burada çocuğa çok önemli bir bilgi de vermiştir. Bu bilgiye sahip olmak

çocuk okurun hem kültürel hem entelektüel birikimine katkıda bulunacaktır. Çocukların bile zamanımızda çok fazla kullandığı telefon çocuk okurun kesinlikle çok ilgisini çekecektir. Bu sebeple çocuğun merakı ve araştırma duygusu artacaktır. “Çocukların bilimle erken yaşlarda tanışması, sahip olmuş oldukları gelişim alanlarını desteklemesi ve gelişim alanlarına yeni yönler kazandırması açısından oldukça önemlidir.” (Ayvacı, Yurt, 2016, s.15). Graham Bell önemli bir bilim insanıdır ve çocuğun Graham Bell ile tanışması çocuğun sevdiği alanları keşfetmesi açısından yönlendirici olabilir. Çocuk merak eden, araştıran ve soru soran bir varlıktır ve kendini keşfetme yolculuğunda erken yaşlarda hangi alanlara ilgi duyduğunu keşfetmesi açısından birçok farklı alanla tanışması önemli olacaktır. Bu bağlamda Adalı'nın kullanmış olduğu bu gönderi, çocuğun bilimle tanışmasını ya da araştırırken bilime ilgisi olduğunu keşfetmesini sağlayabilir. Sadece Graham Bell ismini ve telefonu bulduğunu bilmesi bile çocuğun entelektüel birikimine faydalı olacaktır.

2.2.20. Zaman Bisikleti 2

Zaman Bisikleti adlı dizinin ikinci kitabında da Yağmur, Damla ve babalarının zamanda yolculukları devam eder. Karain Mağarasında buldukları insanları izlemek için yolculuklara devam ederler. Bu sefer sadece kendileri gitmekle kalmayıp Çuka ve Anin'i bir süreliğine yanlarında kendi zamanlarına getirirler. Çuka ve Anin'İN uygar zamana gelmesiyle uyum sağlamak için yaşadıkları olaylar hem komik hem de şaşırtıcıdır. Sonunda onları kendi zamanlarına geri gönderirler ve zamanı da eski haline çevirirler. Böylece ne Çuka ve Anin olan biteni hatırlayacaktır ne de tarihin akışı değişecektir. Her şey eski haline dönmüş, kızlar, baba ve anneleri çok keyifli vakitler geçirmişlerdir.

Tablo 2.2.20. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Zaman Bisikleti 2*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ZAMAN BİSİKLETİ 2 (GEÇMİŞTEN GELEN KONUKLAR)		➤ “Fatih Sultan Mehmet’in zamanına geldik!” Tarihin en önemli	➤ “Ayna ayna neredesin?” (s.67)

dönemeç
noktalarından
birydi bu.
(s.63)

Kitapta zaman yolculuğu sırasında kahramanların gitmiş olduğu başka bir zaman da Fatih Sultan Mehmet'in zamanı olmuştur. Gönderge yapılan kısmın devamında henüz fetih savaşının başlamamış olduğuna değinilmiştir. Bütün bu bilgiler tarihi gerçeklerden alınmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in tarihte çok büyük bir öneme sahip olduğunu ve fetih savaşının da tarihin çok önemli bir dönüm noktası olduğunu belirten yazar kısa da olsa tarihe dair bilgiler vermektedir. Çocuğun ilgisini çekebilecek kurgusal metinlerde tarihe dair küçük ve çocukta merak uyandıracak bazı bilgiler verilmesi çocuğun tarihi bilgilere sahip olabilmesi açısından önemlidir. Tarihin sadece bilgilere dayanarak verilmesi çocuğa sıkıcı gelecek ve kafasında tarihi süreçleri oturtmasını zorlaştıracaktır. "Çocukların tarihsel akışı algılamaları çoğunlukla hatalı ve yavaş gelişir. Bu yüzden geçmiş hakkındaki hikâyeler hayatın sürekliliği hakkındaki hisleri geliştirir ve çocuklara kendilerini ve yaşadıkları zamanı o anda büyük bir resmin parçası olarak görmelerine yardımcı olur." (Aytaş, 2021, s.569). Bu noktada günümüzde daha çok tercih edilen tarihi olayların kurgulanmasıyla oluşan tarihi kurgu kitapları öne çıkmıştır. Bu tarihi kurgu kitaplarından farklı olarak Adalı'nın bu eserinde gönderge olarak vermiş olduğu tarihi ve önemli bir olay, çocuk okuru bu olayı araştırmaya itecektir. Kurgu içerisinde zaman yolculuğu esnasında gidilen bir zaman olarak verilen Fatih Sultan Mehmet zamanı ve fetih savaşı çocukta merak uyandıracak ve tarihimiz açısından önemli bir olayı öğrenmesini sağlayacaktır. Çocuk edebiyatının önemli özelliklerinden biri olan öğrenme merakını sağlama özelliği için tarihsel olayları kullanmak hem çocuğun tarihe olan ilgisini ölçmesi veya keşfetmesi için hem de öğrenme merakını artırmak için önemlidir.

Adalı kitabındaki bir bölüm için 'Ayna Ayna Neredesin?' ismini kullanmıştır. Bu bölümün ismini okuduğumuzda 'ayna ayna' söylemi bize *Pamuk Prenses* masalını hatırlatmaktadır. Masalı bilen çocuklar 'ayna ayna' söylemini okuduğu an "Pamuk Prenses"i hatırlayacaktır. Anıştıma yöntemi alıntı ve gönderge yöntemine göre daha kapalı bir metinlerarası yöntemdir. Bu noktada anıştırma yöntemiyle yapılmış olan metinlerarası ilişki, okur odaklıdır. Okurun birikimi ve anlamlandırması sonucu ortaya çıkabilen anıştırma, okurun birikimine bağlı olarak hiçbir zaman ortaya çıkmayabilir. Bu durumda *Pamuk Prenses* masalını bilen çocuk okur için, yazarın anıştırma yöntemi ile kurduğu

metinlerarası ilişki anlaşılabilirken; masalı bilmeyen bir çocuk okur için ‘ayna ayna’ söylemi bir metinlerarası ilişki ifade etmeyecektir. Söz konusu masalın çoğu çocuk tarafından bilinen bir masal olması yönüyle bu anıştırmanın hemen hemen her çocuk için anlaşılır olacağı düşünülebilir. Bu durumda kurulan metinlerarası ilişkinin sadece bir metinle ilişki kurması değil aynı zamanda başka bir türle ilişki kurması da incelenmelidir. Masal türü çocuk edebiyatının en önemli kaynaklarından biridir. Çocuğun çok küçük yaşlarından itibaren tanıdığı masal türü, olağanüstülükler içermesi yönünden de çocuğun ilgisini çeken, okumaktan ve dinlemekten zevk alacağı bir türdür.

2.2.21. Zaman Bisikleti 3

Zaman Bisikleti adlı dizinin üçüncü kitabında zaman bisikletinin bilgisayarının arızalanması sonucunda Yağmur, Damla, babaları ve anneleri Çuka ve Anin’in yaşadıkları zamanda hapsolurlar. Bir türlü tamir edilemeyen bilgisayar sebebiyle Çuka ve Anin gibi o zamanda yaşamaya alışmak zorunda kalırlar. Çok çalışırlar, avlanırlar. Çuka ve Anin onlara yemek ve barınmak konusunda çok yardımcı olur. Ancak Çuka ve Anin de onlardan birçok yeni şey öğrenir. Uzun bir süre burada yaşadıkdan sonra bilgisayarı zorluklarla tamir ederler ve kendi evlerine geri dönebilirler. Geri dönerken de bilgisayardan tam olarak oraya geldikleri zamanı işaretlerler ve bu sayede yaşanan hiçbir şeyi Çuka, Anin ve halkı hatırlayamaz. Tarihin seyrinin değişmesine de bu şekilde engel olurlar.

Tablo 2.2.21. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Zaman Bisikleti 3*

	Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ZAMAN BİSİKLETİ 3 (ZAMANDA KAZA)		➤ <i>Dağ Başını Duman Almış</i> (s.82)	

Kitapta kahramanlarımız olan iki kız, baba ve anne yaptıkları zaman yolculuğu sırasında bilgisayarın bozulması sonucu eski zamanda mahsur kalırlar. Bu zamanda dostlarının yardımıyla yaşamaya çalışan kahramanlarımız da bildikleri şeyleri oradaki halka öğretmeye başlarlar. Baba eğlenmek için oradakilere salıncak yapmayı öğretirken yaptığı salıncığa oturarak sallanırken *Dağ Başını Duman Almış*’ı söylemeye başlar. Bu eğlenceli anlar kitapta büyük bir coşkuyla anlatılmıştır. *Gençlik Marşı* olarak bildiğimiz bu

marş birçok çocuk tarafından bilinen bir marştır. “I.Dünya Savaşı’nın Osmanlı Devleti’nin aleyhine ilerleyen ortamında bu marşı Mustafa Kemal ve arkadaşları dillerine pelesenk etmişlerdir. Esasen bu marş 1909 yılında İsveç’e eğitim için giden Mektebi Sultani’nin beden eğitimi öğretmeni Selim Sırrı Tarcan tarafından beğenilen bir İsveç ezgisidir.” (Erdal, 2019, s.123). Bu dönemde bu marş aynı sözlerindeki gibi bütün bir ulusa ufuktan doğan güneş gibi umut olmuş, insanlara cesaret ve umut vermiştir. “Ezgiyi çok beğenen Tarcan, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu’nda Türkçe öğretmeni arkadaşı şair Ali Ulvi Elöve’ye bu ezgiyi sunarak söz yazmasını ister. İşte anıtsal marş, bu dönemde tüm umutsuzlukların ve bir ulusun yok oluş döneminde sözlerinde de geçtiği gibi ufuktan bir güneş gibi doğarak, Türk gençliğine ve halkına umut olur.” (Erdal, 2019, s.123). Bu kitap için düşünüldüğünde çok eski bir zamanda mahsur kalmış bir aile için salıncakta sallanırken, ailesine umut ve mutluluk vermek için babaları tarafından söylenen bir marştır. Orada yaşayan halk da bu marşı duyduklarında şaşkınlıklarını ve mutluluklarını gizleyemezler. Bütün bu zorlukların içinde bir salıncakla eğlenen bu insanlar için de bu an bir umuttur.

Çocukların küçük yaşlardan itibaren öğrendiği, duyduğu şarkılar ve marşlar vardır. Genellikle bu marşları bir törende, çocuklar için hazırlanmış şarkı listelerinde ve albümlerinde, etkinliklerde duymuş olmaları olasıdır. Çocukların söylemeyi ve dinlemeyi sevdiği bu şarkı ve marşlarla okudukları bir kitapta karşılaşmaları onların okuma heveslerini canlı tutacaktır. Bildikleri şeyleri okudukları kitaplarda görmeleri çocuk okurların kendi entelektüel birikimine güvenmesi ve bu güvenin pekişmesine yardımcı olacaktır. Kitapta tanıdık bir bilgi ile karşılaşmak çocuğun daha çok öğrenme isteği duymasına ve öğrendiklerini farklı alanlarda kullanmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca bu marşı araştıran çocuk okur tarihi bazı bilgilere erişecek ve yeni bilgiler de edinecektir. Bütün bunların yanında müziğin ulusal farkındalık yaratmada ve kültür birikimi içerisinde önemli bir yerinin olduğunu söyleyebiliriz. *Gençlik Marşının* Türk kimliğiyle ilişkili bir marş olması dolayısıyla, çocuk okurun bu noktada kendi tarihi, kendi ulusal kimliği ile ilgili bilgi edinmesi açısından bu tarz eserlerle karşılaşması ve bunları araştırıyor olması önemlidir.

2.2.22. Zamana Açılan Kapı

Kahramanımız Kerim tatil için on günlüğüne Hasankeyf’te arkeolojik çalışmalar yapan dayısının yanına gider. Etrafta gezmeye çıkan Kerim güneş ışınlarını ayna gibi yansıtan kara bir taş bulur. Gezerken elindeki taşla güneş ışınlarını bir kovuğa yansıttığında

inanılmaz bir şey olur ve mağaranın içi tamamen aydınlanır. Karşısında yemyeşil bir çayırılık ve tuhaf giyinen kendi yaşlarında bir kız vardır. Fotoğraf makinesiyle birkaç fotoğraf çeker ve kızla tanışmak için yanına gider. Kızla aynı dili konuşamadıklarını anlayınca ona cebinden çıkardığı sakızdan verir. Kovuktan çıktığı anda kovuk yine karanlık bir yer haline dönüşür ve çayırılığın girişi kapanır. Kerim dayısının yanına döndüğünde olanları anlatır ve fotoğrafları gösterince dayısı da ona inanır. Sonraki gün dayısıyla oraya gider. Bu sırada ülkede yayılan haberler dolayısıyla fotoğrafçı ve haberciler Hasankeyf'e gelmeye başlar. Dört arkeolog ve Kerim kovuktaki insanlarla arkadaş olmaya ve onların ziyaretine giderek orada araştırma yapmaya başlamıştır. Bu sırada kaybolan dört arkeolog ve Kerim için aramalar başlar. Haberciler ve merak eden insanlar bölgeye akın etmeye başlar. Kerim ve dayısı ise bu ilgi ile birlikte yeni keşfettikleri bu eski zaman insanların zarar görmesini istemezler. Hasankeyf'teki bu büyük buluşun bütün detaylarını olmasa da sınırlı şekilde basını da bilgilendirerek tüm dünyada ses getiren bir olaya imza atarlar. Türkiye'de ve dünyada bu zaman kapısının açılması için Hasankeyf'e yapılan baskılar son bulmayınca Kerim bir konuşma yapar ve geçişi sağlayan taş parçaları. Ancak parçaladığı taş sahtedir. Kerim zamana açılan kapıdan geçer ve orada yaşamaya başlar. Dayısına yazdığı mektupla her şeyi açıklar. Turistlerin ve basının ilgisi azalmıştır ve şimdilik Hasankeyf'i kurtarmışlardır.

Tablo 2.2.22. Metinlerarası İlişkiler Bakımından *Zamana Açılan Kapı*

Alıntı	Gönderge	Anıştırma
ZAMANA AÇILAN KAPI	➤ Yaşar Kemal, Orhan Pamuk, Tarkan, Orhan Gencebay, Sezen Aksu (s.26, 27)	

Kitapta kahramanımız Kerim'in zamana açılan bir kapı keşfetmesiyle duyulan haberler sonrasında Hasankeyf'e gazetecilerin akın etmesiyle birlikte Kerim'in arkadaşları 'Hasankeyf Kurtarılısın' adında bir blog kurarlar ve Hasankeyf'in UNESCO Dünya Mirası Listesine alınması için bir mektup yazarlar. Kitapta geçen 'Türk dilinin ünlü yazarlarından Yaşar Kemal ve Nobel ödüllü Orhan Pamuk hemen bu girişimi desteklediklerini açıklamışlardı.' ifadesi bu kitaptaki göndergelerden biridir.

Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Yaşar Kemal (1923-2015) çoğunlukla romanlarıyla tanınan ancak diğer edebi türlerde de birçok eser vermiş bir yazardır. “Kendine has bir üslubu bulunan yazar Çukurova yöresine ait olan ve halk arasında kullanılan söyleyişlerden yararlanır. Romanlarında atasözü, deyim, tekerleme ve türkülerle de sıklıkla yer veren yazarın romanları sözcük bakımından da oldukça zengindir. Onu diğer yazarlardan ayıran bu özgünlüğü sağlamasında efsanelere, masallara, destanlara değinmesi etkili olur.” (Altıntop, 2019, s.8). “Çocuklar için ayrı bir edebiyat olmadığını savunan Yaşar Kemal, Filler Sultanı İle Kırmızı Sakallı Topal Karınca kitabıyla, hem çocuk hem de yetişkin yazardır.” (Şirin, 2015, s.150). Kitabı okurken çocuk okurun merak duygusuyla birlikte Yaşar Kemal’e dair bilgiler edinmeye çalışması ve eserlerine denk gelerek onları okuması çocuğun hem Türk edebiyatında önemli bir yazarı tanınmasını hem de entelektüel bilgi ve birikimini artırmasını sağlayacaktır. Çocuğun Yaşar Kemal’in farklı türlerde eserleri ile tanışması edebiyatımızdaki diğer edebi türlere dair bilgi edinmesi açısından da önemli olacaktır. Çocuk okur Adalı’nın bu kitabını okurken yalnızca Adalı’yı ve bu kitaptaki hikâyeyi değil Türk edebiyatı için önemli bir yazar olan Yaşar Kemal’i ve onun eserlerini de tanımış olacaktır.

1952 yılında dünyaya gelen Orhan Pamuk ilk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* ile Milliyet Yayınları Roman Ödülü’nü almıştır. Sonraki eserleri ile de hem ülkemizde hem de dünyada birçok takdire ve ödüle layık görülmüştür. “Çağdaş Türk Edebiyatı’nın önemli yazarlarından Orhan Pamuk 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülerek yurt içinde ve dışında hem tanınırlık hem de okunurluk çemberini genişletmiştir.” (Egüz, 2019, s.41). Çocuk okurun Adalı’nın eserini okurken karşılaştığı Orhan Pamuk hem ülkemizde hem de dünyada tanınmış çok önemli bir yazardır. Çocuğun Orhan Pamuk’u merak etmesi ve araştırması sonucunda edineceği bilgiler, çocuğun edebiyatımızla ve bu büyük yazar ile ilgili bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır. Adalı’nın gönderge olarak kullandığı yazar isimleri ile birlikte çocuğun merak duygusuyla edindiği bilgiler ışığında çocuğun entelektüel birikimi, okuma hevesi, edebiyatımıza dair ilgi ve merakı artacaktır. Adalı, kitabında bu yazarlar dışında günümüzde daha popüler olan bazı sanatçıları da gönderge olarak kullanmıştır. Tarkan, Orhan Gencebay ve Sezen Aksu ülkemizde en çok dinlenen şarkıcılardandır. Çocuk okurun bu isimleri duymuş veya şarkılarını dinlemiş olması muhtemeldir. Bilgin Adalı’nın bu isimleri kullanması kitapta konusu geçen Hasankeyf’i kurtarma kampanyasının ne kadar büyüdüğünü ve duyulduğunu pekiştirmek içindir. Çocuk bu kadar ünlü olan kişilerin bile bu kampanyaya destek verdiğini okuduğunda olayı hayal

dünyasında daha çok somutlaştırarak olayın ne kadar büyük olduğunu kavrayabilecektir.
Yazar gerçek hayattan kişileri kullanarak hikâyenin gerçekçiliğini de artırmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türk çocuk edebiyatının üretken yazarlarından Bilgin Adalı'nın (1944-2012) çocuk edebiyatı ürünlerinden amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 27 (yirmi yedi) anlatı, 'metinlerarası ilişkiler' bakımından incelenmiş; anlatıların içerdiği metinlerarası ilişkilerin, hangi boyutlarda gerçekleştiği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Adalı'nın çocuklara yönelik anlatılarının 'metinlerarasılık' açısından zengin bir görünüm arz ettiği, çeşitli biçimlerde kurulan 'metinlerarası ilişkiler'le okuru çeşitli metin, tür ve disiplinlerle ilişkili bir okumaya sevk ettiğini söylemek mümkündür. Çalışmada, ele alınan çocuk anlatılarının 'metinlerarası ilişkiler' açısından çocuk okurlara yönelik pedagojik katkısı da üzerinde durulan konulardan olmuştur. Çalışmamız, Türkçe eğitiminde, özellikle okuma-anlama ile ilişkili olarak, bu anlatıların seçimi ve kullanımı halinde, 'metinlerarası ilişkiler' üzerinden çocuk okurların edineceği bilişsel, entelektüel, kültürel, edebî, sanatsal vb. kazanımların neler olduğuna dair değerlendirmeleri de içermektedir. Bulgular ve tartışma bağlamında denilebilir ki Bilgin Adalı'nın çocuk anlatıları çocuk okurlara 'metinlerarası ilişkiler' üzerinden zengin bir entelektüel, kültürel, tarihsel, edebî, sanatsal içerik taşımaktadır. Çocuk okurların Adalı'nın çocuk anlatılarıyla buluşturulması, çocuk okurları 'metinlerarası ilişkileri' çözümleyici bir okumaya sevk edecek, eleştirel ve analitik düşünmenin kapılarını açacak, onları yaratıcı düşünmeye sevk edecektir. Bununla birlikte anlatıların, metinlerarasılık, türlerarasılık, disiplinlerarasılık gibi kavramların çizdiği geniş alanda, ilişkili olduğu metinlerle, metinsel öğelerle (kişiler, olaylar, mekanlar vb.), türlerle ve tarih, sinema, resim, müzik gibi çeşitli disiplinlerle birlikte yarattığı entelektüel, kültürel zemin, çocuk edebiyatı ürünlerinden beklenen zengin yaşantılar sunma bakımından da dikkat çekicidir. Ayrıca, metinlerarası ilişkiler bağlamında, sanatçının, 'yenidenyazmaya/dönüştürme'ye bağlı olarak verdiği çocuk anlatılarının, Türk ve dünya edebiyatının klasikleri sayılabilecek metinleri 'çocuğa görelilik' ilkesine göre çocuk okurlara taşıdığını, kültürel ve evrensel değerlerin devamlılığını sağlayıcı nitelikte yeni nesillere klasikleri tanıttığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, çalışmamızda bulgular ve tartışmaya bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları ve bu sonuçlar etrafında sunabileceğimiz önerileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Bilgin Adalı'nın çocuk edebiyatı ürünlerinden seçilerek incelenen 27 (yirmi yedi) anlatısının 5 (beş) tanesi 'yenidenyazma/edebî dönüştürme' şeklindeki yazma biçimiyle

oluşturulmuştur. Pastişe (öykünmeye) dayalı olarak ortaya çıkan ve ‘yenidenyazma’ın esas alındığı bu 5 anlatıyla birlikte geriye kalan 22 (yirmi iki) anlatının da ‘alıntı, gönderge, anıştırma’ gibi metinlerarası ilişki biçimleri bakımından zengin eserler olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Adalı’nın çocuk anlatılarının en temel özelliklerinden birinin ‘metinlerarası ilişkiler bakımından içerdikleri zenginlik/yoğunluk’ olduğunu söylemek mümkündür. Adalı, ‘yenidenyazma’ya dayalı olarak verdiği eserler aracılığıyla çocuk okurları Türk ve dünya edebiyatının önemli sözlü kültür ürünleriyle buluşturmuş; özellikle dil ve anlatım itibarıyla gerçekleştirdiği dönüştürmelerle, ‘çocuğa görelilik’ ilkesini hayata geçirerek Türk ve dünya edebiyatının önemli eserlerini farklı yaş seviyelerinden çocukların okuyabileceği metinlere dönüştürmüştür.

2. Adalı’nın ‘yenidenyazma/edebî dönüştürme’ aracılığıyla verdiği *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Odyseia Destanı: İthake Kralı Odysseus'un Serüvenleri*, *Gençler İçin Gilgamiş Destanı* gibi anlatılarında, Türk ve dünya edebiyatının önemli sözlü kültür ürünlerini çocuk okurların okuma dünyasına taşıma ve tanıtmaya, edebî geleneği devam ettirme, kültürel aktarımın sağlanması, millî ve evrensel birikim üzerinden okur üzerinde etki yaratma gibi amaçların olduğu bir amaçsallık taşıdığı söylenebilir. Türk ve dünya edebiyatının önemli eserleri, yazar tarafından ‘çocuğa görelilik’ ilkesi esas alınarak bir edebî dönüştürmeye tâbi tutulmuş; doğrudan çocuk okurun hedef kitle olarak seçildiği, çocuğa göre ve yalın bir dilin kullanıldığı anlatılar verilmiştir. Kültürel ve evrensel mirasın geleceğe taşınması, kültürel ve evrensel değerlerin/birikimin çocuk okurlarla buluşturulması, edebî geleneğin devam ettirilmesi yanında Türk ve insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinin kapılarının çocuklara açılması da söz konusudur. Ayrıca dil ve anlatım açısından anlatılarda bazı kelimelerin söyleyiş özellikleri sebebiyle değiştirilmeden kullanılması ve anlamlarının dipnotlarda verilmiş olması da dikkat çekicidir. Bu bağlamda denilebilir ki Adalı’nın başta ‘yeni yazma/edebî dönüştürme’ bağlamında verdiği 5 anlatıda ve geriye kalan 22 anlatıda, ‘Bulgular ve Tartışma’ bölümünde ‘tablolar’ aracılığıyla da dikkate sunulan şekliyle metinlerarası ilişkiler açısından zengin/yoğun bir içerik söz konusudur. Bunda, Adalı’nın didaktik bir yazma edimini tercih etmesinin payı büyüktür. Anlatılarda ‘metinlerarası ilişkiler’ bağlamında yaratılan geniş alan, çocuklara entelektüel, kültürel, tarihsel, edebî, sanatsal kazanımlar kazandırma çabasının didaktizmle örtüşük karşılığı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, metinlerarası ilişkilerin yarattığı zengin/yoğun içeriğin çocuk okurların merakını tetikleyeceği, onları araştırmaya sevk edeceği de açıktır. Metinlerarası ilişkiler bağlamında yapılan açık göndermelerin çocukları ilgili metinlere, türlere, disiplinlere yönelik araştırmalara iteceği, kurulan ilişkileri

anlamlandırma çabası içine iteceğini de söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Adalı'nın çocuk anlatılarının, 'metinlerarası ilişkiler' üzerinden, nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri için ifade edilen 'meraka, araştırmaya, ilişkiler kurmaya, eleştirel ve analitik düşünmeye yönlendiricilik' özelliğiyle örtüştüğünü ve bu bakımdan olumlu bir değerlendirme yapılabileceğini söyleyebiliriz.

3. Yukarıda ifade edilen hususlar da düşünüldüğünde, Adalı'nın çocuk anlatılarında, metinlerarası ilişkilerin çoğunun masal, destan, efsane, halk hikâyesi gibi türlerle bağlantılı olduğunu ve sözlü kültür kaynaklı pek çok motifin/folklorik ögenin anlatılara taşındığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla sözlü kültürün çeşitli motiflerinin farklı bağlamlarda işlevselleştirilmesinden bahsedebiliriz.

4. Adalı'nın 'metinlerarası ilişkiler' bağlamında, çeşitli tarihsel kişiler, olaylar ve mekânlar üzerinden anlatılarına edebî ve tarihsel bir derinlik kattığını da görmekteyiz. Bu noktada çocuk okurların edebiyata ve tarihe dair birikimlerini geliştirmek, edebî ve tarihsel kişiler ve olaylar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak açısından da önemli bir işlevi yerine getirdiğini söylenebilir. Adalı'nın hemen hemen bütün eserlerinde çocuk okurun tanınması için en az bir yazar, eser, tarihi olay, kişi veya edebi tür ile ilişki kurulmaktadır. Ayrıca bazı eserlerde kurulan metinlerarası ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi ve çocuk okurun daha kolay araştırabilmesi için, ilişki kurulan kaynaklar yazar tarafından dipnotlarda veya kitabın ön sözünde belirtilmiştir.

5. Son dönemlerde 'metinlerarasılık'ın yalnızca metinler arasındaki ilişkileri tanımlamak için değil; geniş bir çerçevede, türlerarasılık, söylemlerarasılık, disiplinlerarasılık, göstergelerarasılık gibi kavramlarla genişleyerek edebiyat, sinema, müzik, resim, mimari gibi birçok sanatın birbirleriyle kurdukları ilişkileri de kapsadığını görmekteyiz. Bu bağlamda Bilgin Adalı'nın çocuk anlatılarında sinema, müzik, resim, mimari vb. sanatlarla da ilişkilerin kurulduğu tespit edilmiştir. Günümüzde pek çok sanat dalına kolaylıkla erişebilen, teknolojiyi çok etkin kullanabilen, bilgisayar okuryazarlığı yetkinliği fazla olan çocuklar için bu tarz metinlerarası, türlerarası, disiplinlerarası/sanatlararası ilişkileri anlamlandırmak, var olan bilişsel yetkinliklerini artırmak açısından da önemlidir.

6. Adalı'nın çocuk anlatıları metinlerarası ilişkiler ve bu ilişkilerin etkileri bakımından çocuk okurlara edebiyat, tarih, coğrafya, sinema, sanat, kültür vb. pek çok alanda katkı sağlarken çoğu zamanda ona fantastik bir dünyanın kapılarını açmakta, hayal dünyasını etkin kılmaktadır. Adalı'nın çocuk anlatılarının başlıca karakteristiği oluşturan unsurlardan biri de metinlerarası ilişkiler bağlamında yaratılan fantastik düzlemdir. Sözlü kültür

ürünleri kaynaklı olağanüstü varlıklar ve olaylar, mitolojik motifler metinlerarası ilişkiler bağlamında anlatıların dokusuna işlenerek fantastik bir dünya yaratılmaktadır ki bu durum, çocuk okurların ilgisini çekme ve okuma sürecinde ilgiyi canlı tutma, okuma sevgisi kazandırma vb. açılardan da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

7. Adalı'nın eserlerinde metinlerarasılığın 'yenidenyazma/edebî dönüştürme, alıntı, gönderge' gibi ilişki kurma biçimleriyle gerçekleştiği, dolayısıyla da metinler arasındaki ilişkilerin çoğunlukla açık biçimde kurulduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle metinler arası ilişkilerin çocuk okurların kolayca anlamlandırabileceği açıklık ve anlaşılabilirlikte olduğu söylenebilir. Daha kapalı bir metinlerarası ilişki biçimi olan anıştırma; alıntı ve göndergeye göre çok daha az kullanılmıştır. Adalı'nın çocuk anlatılarında, metinlerarası ilişkilerin en çok 'gönderge' yoluyla kurulduğu tespit edilmiştir.

8. Adalı'nın, anlatılarında dil ve anlatımı çocukların gelişim düzeyine göre ve Türkçenin söz varlığı ve olanaklarını, zenginliğini hedef kitleye görelilik ilkesine uygun biçimde kullandığını söyleyebiliriz. Eserlerinde kullandığı deyimler, tekerlemeler, kalıp ifadeler, formeller vb. dil ve anlatım öğeleri aracılığıyla Türk dilinin sözlü kültürden itibaren var olan zenginliğini çocuk okurlara taşıma çabası görülmektedir.

9. Yazarın çocuk anlatılarında yarattığı karakterlerin çoğu merak eden, araştıran, öğrenmeye arzulu karakterlerdir. Bu bağlamda aslında, Adalı'nın başlıca amaçlarından birisinin de anlatılarında kurmuş olduğu yoğun/zengin metinlerarası ilişkileri anlamlandırabilmesi için, çocuk okur kitlesinde merak uyandırmak ve onları araştırmaya teşvik etmek olduğunu söyleyebiliriz. Eserlerinde çocuk okurları hem keyifli bir okuma sürecine çekmek hem de kurulan metinler arası ilişkileri anlamlandırmaya yönelik araştırmaya sevk etmek amacını okura hissettiren yazar, çocukların merak duygusunu ve hayal gücünü de olaylar ve karakterlerin maceraları ile canlı tutabilmektedir.

10. Çocukların erken dönemlerden itibaren, gelişimine katkı sağlayacak kitaplarla karşılaşması hem dil becerileri hem de entelektüel birikimleri açısından önemlidir. Çocuk kitaplarının, çocuğun gelişimine katkısı azımsanamayacak kadar çoktur. Çocukluktan itibaren edinilen okuma sevgisi/alışkanlığı ve entelektüel, kültürel, tarihsel, edebi, sanatsal birikim, hayat boyu öğrenmede süreklilik sağlamak açısından önemli bir işlevi yerine getirir. Bu noktada Adalı'nın anlatılarında kurulan metinlerarası ilişkiler, çocuk okurları farklı kaynaklarla tanıştıracak ve pek çok kazanım sağlayacaktır.

11. Türkçe öğretimi metin odaklı bir disiplindir ve bu açıdan metin seçimi ve kullanımında gösterilen hassasiyet, öğrenme süreçlerini etkinliğini/işlevselliğini doğrudan belirleyen etmenlerdendir. Çocuklara yönelik seçilen metinlerin metinlerarası ilişkiler

bakımından zengin bir içeriğe sahip olması, öğrenme süreçlerini işlevsel kılma açısından önemlidir. Türkçe öğretiminde, öğrenme süreçlerinin ‘metinlerarasılık’ı önceleyen biçimde yapılandırılması; özellikle ilişki kurma, analiz etme, değerlendirme, yaratma gibi üst bilişsel becerilerin geliştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Çocuğun metinlerarasılık yönünden zengin metinlerle karşılaşması, eleştirel ve analitik okuma becerilerinin gelişmesine ve üst düzey bir okur seviyesine gelmesine yardımcı olacaktır. Adalı’nın metinlerarası ilişkiler bakımından zengin içeriğe sahip ve yeniden yazmaya dayalı olarak yazılmış anlatıları, Türkçe öğretiminde kullanıldığında, çocuklara eleştirel ve analitik okuma bağlamında derinliği olan okumalar yapabilmek, çok yönlü düşünme becerilerini geliştirmek, öğrenme süreçlerini zenginleştirmek gibi amaçlar bakımından da imkânlar sunacaktır.

12. Çocuk edebiyatının başlıca hedef kitlesi çocuklar olduğundan, çocuk okurların nitelikli ürünlerle buluşmasında yayınevleri, okul yöneticileri, öğretmenler ve ailelere bu yönde büyük görevler düşmektedir. Özellikle ‘metinlerarası ilişkiler’ açısından gösterdiği olumlu nitelik; çocuk okurlar için metin seçimi ve kullanımı açısından Bilgin Adalı anlatılarını tercih etmek için geçerli özelliklerden biridir. Yazarın çocuk anlatılarının baskılarının kolay ulaşılabilir olması; öğretmenlerin -özellikle de Türkçe öğretmenlerinin- yapılandırdıkları öğrenme süreçlerinde Adalı’nın çocuk anlatılarına yer vermesi, öğrenme süreçlerinde metinlerarası ilişkileri önceleyen etkinliklere yer verilmesi, metinlerarası ilişkilerin ‘ilişki kurma, analiz etme, değerlendirme’ gibi bilişsel becerilerle eleştirel ve analitik okumanın önemli bir parçası haline getirilmesi, bu anlatıların yaratıcı yazma süreçlerinde esin kaynağı olarak kullanılması; ailelerin çocuklarına okuma sevgisi/alışkanlığı kazandırma yolunda, okuma seçkilerinde Adalı’nın çocuk anlatılarına da yer vermesi çocuk okurların dilsel, bilişsel, duyuşsal vb. becerilerinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Bilgin Adalı'nın İncelenen Eserleri

- Adalı, B. (2009). *Dünya artık daha güzel*. İstanbul: Büyülü Fener Yayınları.
- Adalı, B. (2018). *Bizim sokakta şenlik var*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2018). *Güneşi arayan çocuk*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2018). *Mezar soyguncuları*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2018). *Odysseia destanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Çatalhöyük öyküleri 1*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Çatalhöyük öyküleri 2*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Gezgin*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Kaledibi sokağı*. İstanbul: Fom Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Kralın adaleti*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2019). *Uzaylılar geliyor*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Atlantis'in çocukları 1*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Atlantis'in çocukları 2*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Atlantis'in çocukları 3*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Çatalhöyük öyküleri 3*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Dede Korkut hikâyeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Elif'in olağanüstü düşleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Havşan öyküleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Kariye hazinesi*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Oğuz Kağan destanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Sümbüllü köşk*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Troya savaşı ve ilyada destanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Zaman bisikleti 1*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Zaman bisikleti 2*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Zaman bisikleti 3*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Adalı, B. (2020). *Zamana açılan kapı*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Adalı, B. (2021). *Gilgamiş destanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

2. Yararlanılan Kaynaklar

- Akdal, D. (2011). *Metinlerarası okuma yaklaşımının ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaratıcı yazma becerilerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi) Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Akkaya, A. & Toprak, F. (2021). *Görsel okuryazarlık*. Elazığ: ASOS Yayınları
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi
- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık/Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akyol, H. (2003). Metinlerden anlam kurma. *TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları*, XIII, 49-58.
- Akyol, H. (2013). Okuma. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (ed.), *İlköğretimde Türkçe öğretimi* (s. 15-48) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Alfaro, María Jesús Martínez (1996). Intertextuality: Origins and Development of The Concept. *Atlantis*, 18 (1/2), 268-285.
- Allen, G. (2000). *Intertextuality*. London and New York: Routledge.
- Altıntop, H. (2019). *Yaşar Kemal'in nehir romanlarında mekan*. (Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.
- Anameriç, H. (2014). Bilginin toplumsallaşmasında bir bilgi kaynağı olarak gölge tiyatrosu: Karagöz ve Hacivat. *Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi*, 1, 18.
- Atik, Ş. (2017). *Metinlerarasılık ve kurmacada gerçeklik üzerine*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ayaz, S. (2017). *Çivi yazılı belgelere göre hitit devletine bağlı devletlerin statüsü*. (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (4), 461-470.
- Aytaş, G. (2021). Kurgusal çocuk romanlarında tarih. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6 (3), 565-573.
- Ayvacı, H. Ş. & Yurt, Ö. (2016). Çocuk ve bilim eğitimi. *Çocuk ve Medeniyet*, 1 (1), 15-28.
- Bars, M. E. (2013). Metinlerarası ilişkiler bağlamında Oğuz Kağan Destanı'na bir bakış. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2 (4) , 181-197.

- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayraktaroğlu, A. & Uğur, U. (2011). Postmodern sinemada filmlerarasılık bağlamında pastiş ve parodi. *Art-e Sanat Dergisi*, 4 (7), 1-20.
- BBC News (2012). *Ay'daki ilk adımın görüntüleri*. <https://www.bbc.com/> (Erişim tarihi: 19.04.2022).
- Benli, T. (2015). Çocuk edebiyatı kaynaklarından masal için bir model denemesi ve örneklem olarak bir Keloğlan masalı. *II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler*, 27.
- Bottéro, J. (2020). *Gilgamiş destanı: Ölmek istemeyen büyük insan*. (çev. Orhan Suda). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bulut, F. (2018). 'Metinlerarasılık' kavramının kavramsal çerçevesi. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Cebeci, T. (2018). *Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe dersi çalışma kitaplarında metinsel-aşkınlık*. (Yüksek Lisans Tezi) Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Coşkun, İ. (2004). Ütopya ve kent. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3 (9), 185-192.
- Çelik, N. N. (2016). *Resimli çocuk kitaplarında Atatürk ve Cumhuriyet değerlerinin incelenmesi (1950-1997)*. (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çer, E. (2016). Türkçe öğretiminde çocuğa görelik ilkesine uygun edebiyat yapıtlarının önemi. *İlköğretim Online*, 15(4), 1399-1410.
- Çilden, Ş. (2001). Müzik, çocuk gelişimi ve öğrenme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 1-8.
- Demir, N. (2016). *Oğuz Kağan destanı*. İstanbul: Ötüken.
- Demir, T. & Özdemir, B. (2013). Türkçe eğitiminde karagöz / gölge oyunları ile değer öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 57-89.
- Dilek, Y. (2022). İlyada, Odysseia ve Theogonia ışığında Antik Yunan'da tanrıların kadere etkisi ve özgür irade kavramı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (25), 379-410.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. Ankara: Tudem.
- Diñçer Kırca, A. (2016). 'Pastiş' ve seramik yapıtlara yansımaları. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, (15), 67-76.
- Doğan, Y. (2014). Dinleme eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı* (s.151-180) içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Duman, M. (2008). *Nasreddin hoca ve 1555 fıkrası*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Durmuş, G. (2017). *Metinsel aşkınlık ilişkileri kuramına göre düzenlenen metin işleme süreçlerinin okuduğunu anlama becerisine ve okuma tutumuna etkisi*. (Doktora Tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Dursunoğlu, H. (2015). Çocuk edebiyatı nedir?. Ö. Yılar ve L. Turan (ed.), *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı* (s. 31-36) içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Edis Aydoğan, S. İ. (2019). Folklorik bir ürünün yeniden yazımı: Kerem ile Aslı örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8 (1), 462-480.
- Egüz, E. (2019). *Orhan Pamuk'un Kara Kitap adlı eserinin metinlerarası ilişkiler çerçevesinde incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Çağ Üniversitesi. Mersin.
- Ekiz, T. (2007). Alımlama estetiği mi? Metinlerarasılık mı?. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47 (2), 119-127.
- Elçin, Ş. (2019). Halk edebiyatına giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 331-352.
- Erdal, K. (2009). Çocuk edebiyatı türlerinin kullanımı açısından Orhan Veli Kanık'ın eserlerine bir bakış. *Turkish Studies*, 4 (1), 1135-1154.
- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitime yönelik iletiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 5(4), 1805-1822.
- Ergin, M. (2011). *Dede Korkut Kitabı-1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erol, K. (2012). Tarih-edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Genette, G. (1997). *Palimpsests: Literature in the second degree*. (çev. Channa Newman ve Claude Doubinsky), Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- Göksel Erdal, G. (2019). Bir İsveç ezgisinin "Türk Ulusal Kimliği " açısından taşıdığı anlam üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 121-126.
- Groves, Beatrice (2017). *Literary Allusion in Harry Potter*. London and New York: Routledge.
- Güçtekin, N. & Soysal, F. (2021). Cumhuriyet'ten harf inkılabına mûsikî dersi programları ve Cemil Türkarman. *Yegah Musiki Dergisi*, 4 (2), 243-274.
- Gülşen, H. (2013). Kurt motifi üzerine bir inceleme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 18-28.

- Gündoğdu, A. E. (2012). Metinlerarasılık bağlamında Tahsin Yücel'in 'Yalan' adlı romanı. *Turkish Studies*, 7 (4), 1893-1903.
- Günyüz, M. (2022). *Çocuk edebiyatı okumaları: Kök metinler, metinlerarası ilişkiler, karşılaştırmalı okumalar*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Hogan, P. C. (2014). Intertextuality and allusion. *The Cambridge Handbook of Stylistics*. (ed. Peter Stockwell ve Sara Whiteley), Cambridge: Cambridge University Press, 117-131.
- Homeros, (2021). *İlyada*. (çev. A. Erhat ve A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Homeros, (2021). *Odyseia*. (çev. A. Erhat ve A. Kadir). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, M. S. & Yılmaz, H. (Ed.) (2022). *Metinlerarasılık, yeniden yazım ve adaptasyon*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- İşnas, S. (2011). *Masal türünün çocuktaki kavram gelişimine etkisi üzerine bir araştırma (Cahit Zarifoğlu örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi) Kocatepe Üniversitesi. Afyonkarahisar.
- Karadağ, B. (2017). Homeros ve felsefe tarihinde alegorik Homeros yorumları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 3 (5), 223-244.
- Karatay, H. (2014). Okuma eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı* (s. 221-264) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (2016). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (ed.), *Kuramdan uygulayamaya çocuk edebiyatı* (s.81-129) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kavalcı, T. (2017). Üç önemli kuramcı üzerinden alımlama estetiğinin incelenmesi ve bir uygulama. *Söylem Filoloji Dergisi*, 2 (1), 52-74.
- Kavan, N. & Akın, E. (2020). Zaman Bisikleti fantastik çocuk roman serisinin kültürel çözümlemesi. *Asya Studies*, 4 (11), 49-57.
- Kıbrıs, S. (2019). *Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe dersi öğretim programı ve ders kitaplarında 'metin türü farkındalığı'*. (Yüksek Lisans Tezi) Başkent Üniversitesi. Ankara.
- Koç, O. (2015). Komik olanın peşinde: Parodi. *Türk Dili*, CIX (767-768), 233-238.

- Korkmaz, F. (2017). Metinlerarası ilişkilerin klasik retorikteki kökeni üzerine bir araştırma. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Postmodernism and Tradition, 71-88.
- Korkmaz, G. E. (2015). Kent efsanelerinin mimarı: Koca Sinan. *Millî Folklor*, 8 (59), 23-26.
- Köksal, K. & Ünal, E. (2008). Metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 154-169.
- Köktürk, Ş. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nda yeniden yazma ve edebî dönüştürüm (Metinlerarası ilişkiler). *Erdem*, 17 (19), 267-288.
- Kurbanoglu, S. (1996). Sanal gerçeklik: Gerçek mi, değil mi?. *Türk Kütüphaneciliği*, 10 (1), 21-31.
- Maden, S. (çev.) (2019). *Gilgamiş destanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Milliyet, (2009). *Ay'da önemli miktarda su bulundu*. <https://www.milliyet.com.tr/> (Erişim tarihi: 02.05.2022)
- Namal, Ö. E. (2020). Tuna nehri kaynağına ait bir efsane: Güzel Lau. A. Namal vd. (ed.), Tarih ve Kültür Penceresinden Su ve Sağlık İlişkisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, *Türkiye Polonya Bilimsel İş Birliği* (s.121-130) içinde. İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları.
- Onay, İ. (2013). Türk kültür tarihi bakımından Oğuz Kağan Destanı ve önemi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171 (171), 29-44.
- Ögeyik Coşkun, M. (2008). *Metinlerarasılık ve yazın eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özay, Y. (2007). Metinlerarası ilişkilerde sözlü yapıtların ve sanatçıların konumu üzerine. *Milli Folklor*, 19 (75), 164-173.
- Özay, Y. (2009). Metinlerarasılık ve Türk halk hikâyelerinde ana-metinsel dönüşümler. *Milli Folklor Dergisi*, 11 (83), 6-18.
- Özbay, M. & Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 7(1), 87-97.
- Özcan, H. (2008). Halk edebiyatı metinlerinin çocuk edebiyatına kaynak olması ve örneklem olarak Dede Korkut Hikayeleri. *Electronic Turkish Studies*, 3 (2), 582-603.
- Özdemir, S. (2017). *Metinlerarasılık yöntemleri: Ömer Seyfettin'in hikâyeleri*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

- Özer, D. (2019). *Keloğlan masallarının değer aktarımı açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Özkan, S. (2005). Yeni yayınlar. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XX (2), 171-172.
- Özkaynak, M. E. (2013). *Masal formellerinin sembolik çözümlemesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi. Elazığ.
- Özsoy, A. Ö. (2017). Sinema, yeni seyir deneyimleri ve çocuk İzleyici. *TRT Akademi*, 2 (4), 356-374.
- Pasco, Allan H. (1994). *Allusion: A Literary Graft*. Toronto-Buffalo-London: University of Toronto Press.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (ed. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Plett, H. F. (1991). "Intertextualities". *Intertextuality*. (ed. Heinrich F. Plett), Berlin-New York: Walter de Gruyter, 3-29.
- Reyhanoğulları, G. (2012). Türk edebiyatının ilk bilim-kurgu öyküleri ve Orhan Duru. *Turkish Studies*, 7(3), 2183-2197.
- Reyhanoğulları, G. (2014). Gerçeküstüçülük ve Orhan Duru'nun öykülerine yansıması. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (3), 267-291.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sucuoğlu Doğan, M. (2020). *Gılgamış mitosunu günümüz sanatı üzerinden yeniden okumak*. (Sanatta Yeterlik Tezi) Akdeniz Üniversitesi. Antalya.
- Şener, O. Z. (2021). Çocuk edebiyatında dini, kültürel ve ideolojik aktarım bağlamında dini çocuk edebiyatı. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 1238-1260.
- Şimşek, E. (2017). Türk masallarının millî tipi: Keloğlan. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5 (11), 41-57.
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış- çocuk edebiyatı nedir ne değildir?*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2015). Kim çocuk edebiyatı yazarıdır? "Hangi dil? Pedagojik mi, estetik mi?". *Türk Dili Dergisi*, 109 (767-768), 149-164.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, CX (780), 12, 31.

- Tatar Kırılmış, İ. (2019). Derlenmiş Türk halk masallarının çocuk edebiyatı için yeniden yazılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (64), 253-270.
- TDK (2022). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.tdk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 19.06.2022).
- TDÖP (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Temizyürek, F. & Şahbaz, N. K. & Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 161.
- Torusdağ, G. & Aydın, İ. (2021). *Metindilbilim ve örnek metin çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Trillini, R. H. & Quassdorf, S. (2010). A 'key to all quotations'? A corpus-based parameter model of intertextuality. *Literary and Linguistic Computing*, 25 (3), 269–286.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı kuramsal yaklaşım*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Uluğbay, S. (2013). Müzik eğitiminin çocuk zekâsına olan etkileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (3), 1025-1034.
- Ungan, S. (2013). Dinleme eğitimi. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (ed.), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (s.135-161) içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ungan, S. (2016). Çocuklara yönelik dil gereçleri ve çocuk gelişimine katkıları. T. Şimşek (ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı* (s.145-161) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Vuruş, M. (2016). *Çocuk edebiyatına uyarlanmış klasik destanlar üzerine bir inceleme-Bilgin Adalı örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Weippert, T. L. & Domke, L. M. & Apol, L. (2008). Creating a Third Space through Intertextuality: Using Children's Literature to Develop Prospective Teachers' Critical Literacy. *Journal of Language and Literacy Education*, 14 (2), 1-23.
- Weldy, L. (ed.) (2011). *Crossing Textual Boundaries in International Children's Literature*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- www.biyografi.info (Erişim tarihi: 27.04.2022)
- Yağcı Demirkıran, T. (2022). *Bilgin Adalı'nın fantastik ve bilim kurgu türündeki eserlerinin çocuk eğitime katkısının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yalçın, A. & Aytaş, G. (2014). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Yavuz, D. (2019). Çocuk edebiyatı ve kültürel semboller. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (4), 175-184.
- Yenen Avcı, Y. (2020). İletişimsizliğin gülen yüzleri: Karagöz ile Hacivat. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 295-307.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.